

~~Recht Maart 1815~~

16 July 1815

fol 2

te vergeets heb ik alle oude bescheiden en Privilegiën der gemeente Dongen doorloopt, om te kunnen voldoen aan H. Hoog E. Geste, aan-
schrijving versat in het dagblad der Provincie Brabant, d. dato
17: January 1815 N° 5. ten einde op te sporen den oorsprong der
Wapenen van de Gemeente Dongen.

uit alle oude memorialen vind ik wel, dat de gemeente Dongen in
de vroegere eeuwen genoegzaam geheel uit veen gronden heeft
bestaan, welke door de voormalige afzonderlyke Heeren van Dongen
by concessien in Chypt, en andere in Leen Lijn uitgegeven; ook
vind ik uit de originele brieven van 1369 en latere, dat Schepenen
van Dongen hunne zegelen daarvan hebben aangehangen, doch deze
Zegelen Lijn door oudheid daaraf gevallen, en kan dies wegens den
oorsprong der wapenen niet bepalen.

Deze wapenen bestaan uit Leven turven, en moeten Waarschynlyk
van de menigvuldige veen gronden hunnen oorsprong hebben. ~~Ik~~
ik neem de vryheid een afsprukzel der wapenen hiernevens te
voegen.

Maarmede vertrouw aan U^{er}. aanvrage voldaan te hebben.

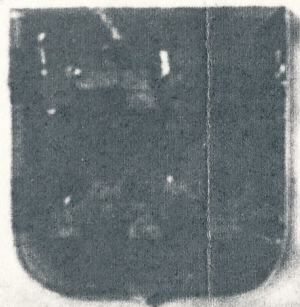
De Prov. Junq. Burgermeester Worn.

L. Nuytman

DE HOOGHE RAAD VAN ADEL, gebruik makende van de magt aan
denzelve verleend, bij besluit van den 20ten Februarij 1816, bevestigt bij
dezen de Gemeente van *Dongen*.

ingevolge het, door haar gedaan verzoek, in het bezit van het navolgende Wapen:

*Lynde van Lascuer, beland
contra gebroedersfunde fater*

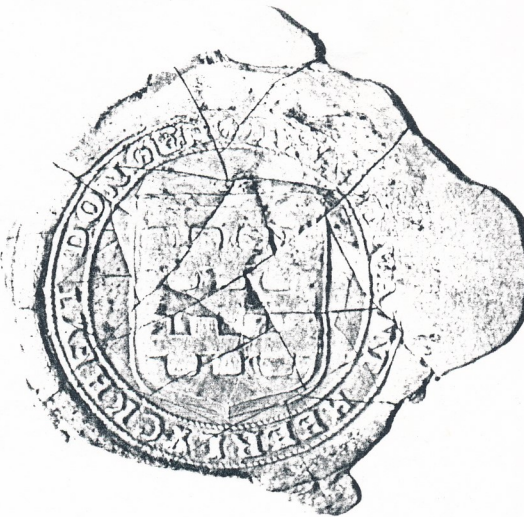
*met twee gebroedersfunde en
van goud.*

Gedaan in 'S GRAVENHAGE den 16. July 1817

Ant. J. van der

TER ORDONNANTIE VAN DEN HOOGEN RAAD.

De Waterman Secretaris.

BEWAARPLAATS	ARCHIEF/COLLECTIE	INV./CAT.NR.	FOTONEGATIEF PLAATS EN NR.	AFGIETSEL PLAATS EN NR.	NR.	
KAN B	Prov. Best.	4307	96.1.1. - 2.2	Eigendom Stichting BRABANTS HEEM		
DATUM: 2.d. (1838/9)		ZEGEL VAN Dongen				
		FUNCTIE				
		RANDSCHRIFT * T WAPE VANT HEERLYCKHEYT DONGEN				
		ZEGELCLAUSULE				
		VOORSTELLING				
MATERIAAL	KLEUR	VORM	MAAT	STAAT	BEVESTIGING	CONTRAZEGE
L	R	R	3,3	gp	0	-

van Loodijke was. Na de overstroming van het land vestigde deze zich te Bergen op Zoom, alwaar hij 6 Mei 1534 overleed. Voor hem en zijn echtgenoot *Joanna van Glimes* werd na hun afsterven een grafmonument opgericht, dat nog steeds, al is het niet meer geheel in zijn oorspronkelijken staat, is bewaard gebleven.

Doch wie ook de schuld moge treffen, zeker is het dat zoomin de buiten- als binnendijken der watering in goeden staat hebben verkeerd. Door de uitgebreidheid van het ondergelopen terrein moet toch na de doorbraak een plotselinge daling in den stand van het Scheldewater zijn ingetreden, en hadden nu de binnendijken in goeden toestand verkeerd, dan zou de ramp niet zoo spoedig een dergelijke uitbreiding hebben gekregen.

Gemis aan samenwerking en eensgezindheid tusschen de verschillende besturen en ingelanden der onderscheidene polders en waterschappen is voor het tot stand brengen van de noodige werken vaak ook zeer nadeelig geweest. Zoo kan men lezen in de archieven, dat ook onder de polderbesturen menigwerf geschil bestond over de vraag wie den dijk zou moeten onderhouden en dit was vaak het geval tusschen de Oost- en Westwatering, ook zelfs was er destijds oneenigheid over het dijkgraafschap.

(Wordt vervolgd.)

C. HOLLESTELLE.

DE GOUDEN TURVEN VAN 'T DONGENSCH GEMEENTEWAPEN

't Gemeentewapen van Dongen vertoont in lazuur 2 gekanteelde en tegengekanteelde gouden dwarsbalken, door den volksmond de gouden turven genoemd.

Als wapen der van Daelhem's — Willem van Daelhem en zijn nakomelingen waren door 't huwelijk van Beatrix van Duivenvoorde met Roelof van Daelhem Heeren van Dongen, zij noemden zich later ook van Dongen — vond ik steeds een ander wapen.

De van Daelhem's zelf stamden uit de van Arkel's. Ik trof nu voor de Geldersche van Daelhem's 't wapen der van Arkel's aan. Dit vertoont in zilver 2 gekanteelde en tegengekanteelde dwarsbalken van keel.

Zoodat de afkomst van 't gemeentewapen wel duidelijk is.

Omdat men bij het vaststellen de kleuren niet kende werden eenvoudig de rijkskleuren genomen.

v. Dd.

Het gemeentewapen van Dongen.

In Wazerweijen nr. 7 werd enige aandacht geschonken aan het gemeentewapen van Dongen. Overtuigd van de goede bedoeling van de redactie van dit blad, moet het mij toch wel van het hart, dat het triest is dat hiervoor juist de verzinsels van Klaas Sierksma werden aangewend.

Onjuistere beweringen als ~~wat~~^{welke} Sierksma t.a.v. het Dongense wapen ten beste geeft zal men niet licht kunnen vinden.

Allereerst de beschrijving van het wapen. Sierksma heeft voor deze beschrijving zelf een tekst uitgevonden, omdat het officiële register van de Hoge Raad van Adel, dat onder toezicht van de voorzitter en de secretaris van dat orgaan wordt gehouden, geen beschrijving bevat. Dat er geen beschrijving voorkomt, geeft Sierksma zelf al aan, en bovendien is dit gegeven ook in andere literatuur te vinden (1). Is de beschrijving dan nog enigszins acceptabel, erg heraldisch is hij niet. De uitleg echter die Sierksma aan het wapen geeft is zonder meer te zot.

" De gekanteelde dwarsbalken worden wel uitgelegd als verspringend gerangschikte turven, daar de grond van Dongen oorspronkelijk geheel uit veen bestond " Onzin. Voor hetzelfde geld had hij een uitleg kunnen geven als: De gekanteelde dwarsbalken zijn gebasseerd op de verspringende rooilijn van de huizen aan de Hoge Ham, hetgeen van ou^dsher al zo is geweest. En zo zijn er nog wel enkele te maken.

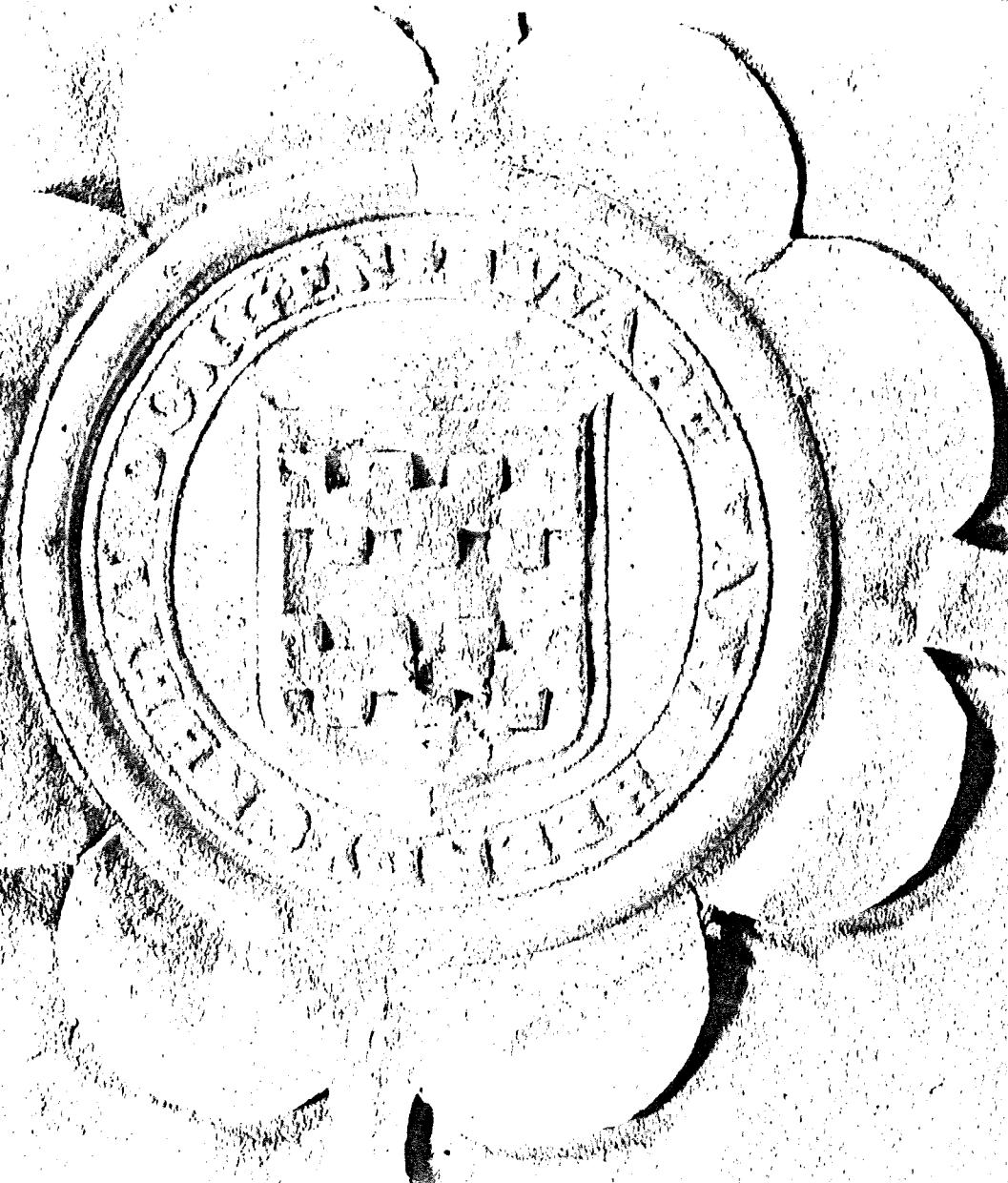
Allereerst bestond de ondergrond van Dongen niet geheel uit veen. Sterker nog de oudste kernen van Dongen liggen op een zandrug. En wat te denken van het gebied De Duiventoren en de Heivelden.

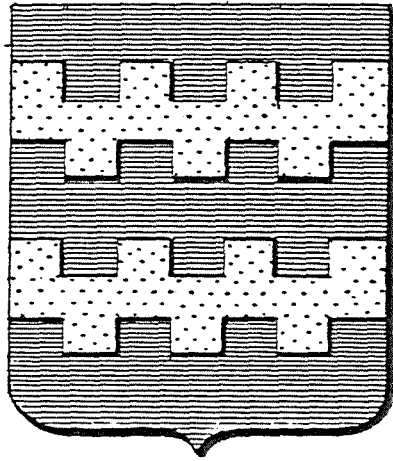
Voorts heeft het wapen van Dongen niet alleen niets met veen of turf te maken, maar het had oorspronkelijk zelfs niets met Dongen te maken. Vandaar dat het triest is, dat Sierksma ook de gemeente Dongen met zulke lariekoek heeft opgescheept.

(1). Nederlandse Wapens, deel I, De Bilt, 1943.

(4)

DONGEN.

37.

GEMEENTE DONGEN

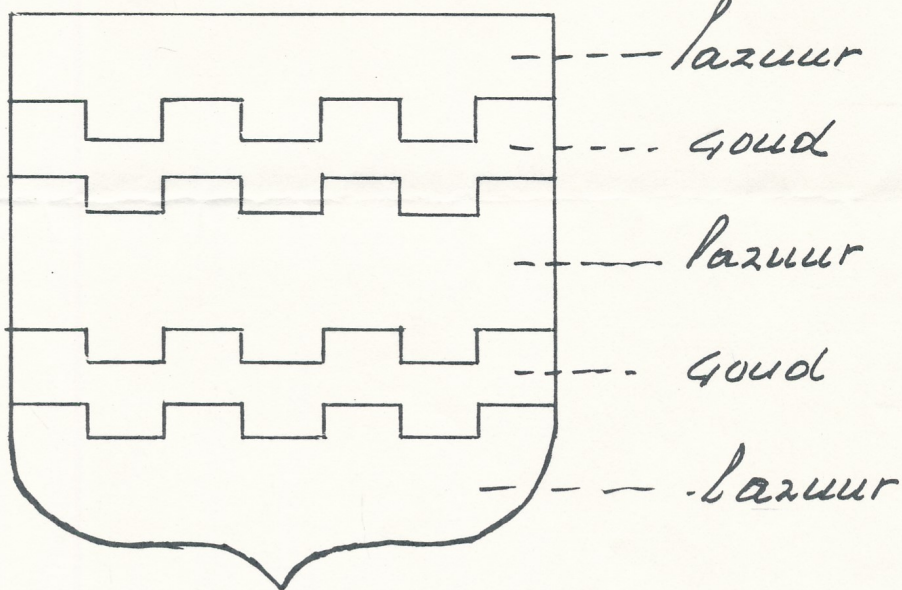
WAPEN VAN DE GEMEENTE DONGEN.

De Hoge Raad van Adel heeft bij besluit van 20 februari 1816 de gemeente Dongen in het bezit gesteld van een wapen.

Genoemd besluit luidt als volgt:

"De Hooge Raad van Adel, gebruik makende van de magt aan denzelven verleend, bij besluit van den 20 sten Februarij 1816, bevestigt bij dezen de Gemeente Dongen ingevolge het, door haar gedaan verzoek, in het bezit van het navolgende Wapen: zijnde van lazuur, beladen met twee gebretesseerde en contra-gebretesseerde fasce van goud.

Gedaan in 's-Gravenhage den 16e Julij 1817".

VLAG VAN DE GEMEENTE DONGEN.

De gemeentevlag bezit een eigele kleur, in het midden een cirkel van rode rand en een witte ondergrond met daarin het gemeentewapen. Midden over de vlag van links naar rechts loopt de rivier de Donge, uitgebeeld door twee blauwe en daartussen een witte balk. De rivier verdwijnt achter de rode cirkel.

Voor afbeelding zie bijlage.

Dongen.

Gemeentewapens.

Misjive van den Burgemeester der gemeente _____ d.d. 16 Maart 1815
N° 500, aan den Gouverneur der provincie Noordbrabant, betrekkelijk het wapen
der gemeente.

Confirmatiedatum: 16 Juli 1817.

Approbatie van de gereed gemaakte acte van confirmatie,
en autorisatie aan den Secretaris de acte te doen expedie-
eren aan het Gemeentebestuur 16 Juli 1817.

Expeditie geschied bij circulaire missive d.d. 24 Juli 1817.
N° 376
176

Schrijven van den Burgemeester van _____ aan Gede. Staten
van N.-Brabant d.d. 10 Juli 1860 noemens het oude gemeente
regel.

Een Brief van het Ministerie van Binnenlandse Zaken, nummer FBA88/66/15,
van 8 november 1989, houdende een verzoek om advies inzake de wijziging
van het wapen van de gemeente Dongen en de toevoeging van een woord.

Advies verstrekt op 24 november 1989.

Vaststelling bij Koninklijk besluit van 2 januari 1990, nummer 89.024248.
Diploma d.d. 20-2-1990, op die datum toegezonden

P
Proc. Reg. Noordbrabant
fol. 2.

Kot. 1817, N° 376.

Br. Secr. 1817.

P
I

89/360-25

Wat staat dan wel vast?.

Op 16 juli 1817 bevestigde de Hoge Raad van Adel het wapen van Dongen, via een officieel adelsdiploma. Dit adelsdiploma is nog altijd aanwezig op het gemeentehuis en geeft de navolgende beschrijving: "Zijnde van Lazuur, beladen met twee gebretesseerde en contragebretesseerde fasce van goud." Lazuur en goud, de Rijkskleuren (zie het Rijkswapen, een gouden leeuw op een blauw veld, en de sjerp van de koningin op haar statieportret) werden in 1817 aan het Dongense wapen toegekend, omdat het gemeentebestuur de juiste kleuren kennelijk niet heeft kunnen opgeven, toen daar door de Hoge Raad van Adel om gevraagd werd. Zo zijn tal van gemeentenwapens in de kleuren blauw en goud bevestigd.

Er is dus wel degelijk een officiële beschrijving en als Sierksma zijn huiswerk een beetje serieus had genomen, had zijn boek wellicht ook nog enige betekenis kunnen hebben.

Het wapen van Dongen is dan ook veel ouder als 1817. Om enige argumenten aan te reiken, die deze bewering ondersteunen:

Het boek van Ernest van Goor, Beschrijving der Stadt en Lande van Breda, uitgegeven te 's-Gravenhage in 1744, geeft op bladzijde 362 een afbeelding van het wapen, dat door de magistraat (dorpsbestuur) van Dongen werd gevoerd, ter bekrachtiging van hun administratieve voorbrengselen.

Het is ook niet erg moeilijk om een stapje verder te gaan en vast te stellen, dat de magistraat van Dongen het wapen heeft overgehouden van de vroegere Heren van Dongen uit het geslacht Van Dalem.

Mr. F.A. Holleman beargumenteert in zijn boek "Dirk van Assendelft, schout van Breda en de zijnen", dat in het epitaaf van Dirk van Assendelft, in de Grote Kerk te Breda, het wapen van het geslacht van Dalem voorkomt, dat identiek is aan het wapen van de heerlijkheid Dongen, het huidige gemeentewapen. Andere schrijvers hebben dit wapen ook aangeduid als het heerlijkheidswapen zonder de band te leggen naar het geslacht Van Dalem. Deze epitaaf (grafgedenkplaat) dateert volgens J.Kalf van omstreeks 1550. Dirk van Assendelft overleed in 1553.

Simon van Leeuwen geeft in zijn werk "Batavia Illustrata" uitgegeven in 1685 op blz. 934 aan dat het wapen van het geslacht van Dalem hetzelfde is als dat van het geslacht Van Arkel, doch met verandering van kleur of enig ander teken om te kunnen onderscheiden.

Kortom enige argumenten die de ouderdom en de herkomst van het gemeentewapen van Dongen in een iets ander daglicht stellen. Namelijk het geslacht Van Arkel dat het wapen nalaat aan Van Dalem en zo naar de heerlijkheid Dongen om tenslotte gemeentewapen te worden. Of de turven van het geslacht Van Arkel nu ook versprongen..... trouwens laat maar.

Een en ander betekent wel, dat het wapen op zijn minst al uit de 15de eeuw stamt en wellicht zelfs nog oudere oorsprong heeft. Volgens de arcering die Van Goor in zijn boek voor de kleuren van het wapen weergeeft zouden de oorspronkelijke kleuren wit/zilver en rood geweest zijn.

Hoe is het wapen dan wel uit te leggen.

De gebretesseerde balken zijn zogenaamde herautstukken.

Herautstukken zijn de figuren op wapenschilden, die uit rechte lijnen gevormd zijn. Herautstukken zijn te onderscheiden van de zogenaamde "gewone stukken" die gevormd worden door natuurlijke figuren (bijvoorbeeld rozen en lelies), huismerken (dit zijn een soort rune-tekens), fantastische figuren (fabeldieren) of kunstmatige figuren (knotsen, pijlen).

De exacte betekenis van herautstukken is niet vastgesteld, omdat de werkelijke oorsprong ervan in de voor-heraldische periode ligt, dus in die tijd die ligt vóór het ontstaan en gebruik van wapens.

Mogelijk waren dwarsbalken oorspronkelijk een soort van gordelriemen of zwaardbanden. In oorsprong dan recht van lijn, werd het in latere tijd nodig om in deze figuren variatie te brengen, teneinde onderscheid te kunnen maken. Zo ontstaan gekanteelde balken. Of de wapenvoerende geslachten uit de middeleeuwen ook al rekening hielden met de veengrond te Dongen teneinde een verantwoorde keuze te kunnen maken voor het gemeentewapen van Dongen blijft dus nog te bewijzen.

A.M.C. Zom, archivaris

G E M E E N T E D O N G E N

Ag.nr. 1.02
Raadsvergadering:
20 september 1989

Onderwerp: voorstel tot aanpassing van het gemeentewapen en de gemeentevlag.

Dongen, 18 juli 1989.

Gemeentewapen

Eerder dit jaar heeft de Noord-Brabantse commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde een rapport gepubliceerd over de bij gemeenten in de provincie in gebruik zijnde wapens en vlaggen. Het doel van de commissie was om de gemeentewapens te verbeteren, die wapenkundig door vormen en kleuren onvolledig zijn of onvoldoende karakteristiek zijn door een te sterke gelijkenis met andere gemeentewapens.

In haar rapport heeft de commissie ook aandacht besteed aan het gemeentewapen voor Dongen.

Aan de gemeente Dongen werd bij besluit van 16 juli 1817 door de Hoge Raad van Adel het huidige gemeentewapen verleend in de kleur lazuur (blauw) beladen met twee beurtelings gekanteelde dwarsbalken van goud.

Hiermee verkreeg de gemeente het wapen van de Heren van Dalem en Dongen, die in feite het wapen van het stamhuis Arkel voerden, met omgewisselde kleuren.

Genoemde commissie heeft geen commentaar op de vormgeving van het wapen; de kleuren waarin het wapen is uitgevoerd acht de commissie echter historisch niet juist omdat het wapen van de Heren van Dalem en Dongen van oorsprong was uitgevoerd met een rood hoofdveld waarop twee zilveren gekanteelde dwarsbalken voorkomen. De commissie adviseert het wapen dienovereenkomstig te doen aanpassen (het wapen gedekt met een kroon van drie bladeren en twee parels).

De opmerkingen van de commissie zijn niet nieuw:

in 1971 heeft de Hoge Raad van Adel het gemeentebestuur reeds medegedeeld positief te staan tegenover een wijziging van de kleuren van het gemeentewapen (inclusief de toevoeging van de kroon). Deze brief heeft destijds niet tot actie geleid.

Hoewel de kleuren blauw en goud reeds ruim 170 jaar kenmerkend zijn voor het gemeentewapen en gelet op deze ruime periode het wapen in zijn huidige uitvoering een historische betekenis niet kan worden ontzegd, kan men anderzijds niet ongevoelig blijven voor de argumenten van genoemde commissie en van de Hoge Raad van Adel om het gemeentewapen nog vaster te verbinden met de historische bodem waaruit het voortkomt.

Een verzoek tot wijziging van het gemeentewapen dient door de gemeenteraad te worden gericht aan de Kroon en te worden ingediend bij de minister van Binnenlandse Zaken. Wij stellen u voor een dergelijk verzoek bij de Kroon in te dienen.

Gemeentevlag

Genoemde commissie heeft eveneens de bij de gemeenten in gebruik zijnde vlaggen onderzocht, met het doel voorstellen te doen tot het verbeteren van vlaggen die vlaggenkundig door de vormen en kleuren, onjuist, onvolledig of onvoldoende karakteristiek zijn.

Enkele criteria van de commissie zijn:

- het gemeentewapen behoort niet op de vlag te staan;
- nietszeggende vlaggen die slechts banen vertonen moeten worden vervangen;
- ingewikkelde vlaggen met een veelheid aan emblemen moeten worden vervangen;
- bij de kleuren die in de vlag verwerkt worden dient de voorkeur gegeven te worden aan de kleuren die kenmerkend zijn voor de gemeente of voor de regio.

In 1966 besloot de gemeenteraad tot het instellen van een gemeentevlag.

De gemeentevlag bezit een eigele kleur; in het midden bevindt zich een cirkel van rode rand en witte ondergrond met daarin het gemeentewapen .

Midden over de vlag van links naar rechts loopt de rivier de Donge, uitgebeeld door twee blauwe balken en daartussen een witte balk. De rivier verdwijnt achter de rode cirkel.

Genoemde commissie merkt ten aanzien van de vlag het volgende op.

"Na herziening van het wapen dienen de kleuren in wit en rood te worden veranderd. Een afbeelding van het wapenschild hoort doorgaans niet in de vlag thuis. De beurtelings gekanteelde witte banen lenen zich voortreffelijk om in de rode vlag te worden verwerkt waarbij het aantal kantelen dient samen te hangen met de lengte van de vlag".

Ten aanzien van de nieuwe vlag adviseert de commissie vijf evenhoge banen van rood, wit, rood, wit en rood; de witte banen beurtelings gekanteeld en tegengekanteeld van evenveel kantelen voorzien als de lengte van de vlag zal vereisen.

Aangezien bij wijziging van het gemeentewapen er directe noodzaak bestaat om tot wijziging van de vlag over te gaan (nl. het aanpassen van de kleuren van het wapen) is een nadere bezinning op zijn plaats over de vraag of ook anderszins wijziging van de vlag gewenst is.

De argumenten van de commissie spreken wel aan. Niet alleen uit een oogpunt van banistiek en historisch besef zou de voorgestelde vlag te preferen zijn boven de huidige, maar daarnaast zouden wapen en vlag zowel qua vormgeving als voor wat betreft de kleurencompositie beter elkaars complement vormen en zodoende de herkenbaarheid als symbool van Dongen bevorderen. De kosten van een nieuwe vlag kunnen geraamd worden op ongeveer f 750,00.

Wij stellen u voor de gemeentevlag vast te stellen zoals bovenomschreven, op voorwaarde dat het gemeentewapen in eerderbedoelde vorm wordt vastgesteld.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN DONGEN,
De secretaris, De burgemeester,

AAN:
DE GEMEENTERAAD.
90002

Nieuw wapen en nieuwe vlag voor Dongen?

Als het aan de Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde ligt, krijgt Dongen een nieuw gemeentewapen en een nieuwe vlag. De commissie heeft de voorstellen, die zijn uitgevoerd in de historisch verantwoorde kleuren, al opgestuurd naar het gemeentebestuur. Het huidige blauw en geel dateert uit een tijd dat men niet beter wist.

De Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde, die twee jaar geleden werd opgericht door de Stichting Brabants Heem, nam alle wapens en vlaggen van de 59 Brabantse gemeenten met meer dan tienduizend inwoners, onder de loep. Volgens het commissielid W.A. van Ham uit Bergen op Zoom: "Omdat deze gemeenten zeker blijven bestaan. Gemeenten met minder inwoners lopen het risico in de toekomst bij een gemeentelijke herindeling opgeheven te worden. Die gemeentebesturen zijn minder snel geneigd nu nog hun plaatselijke herkenningstekens te veranderen". Volgens de commissie moet er op wapen- en vlaggebied heel veel veranderen, want in het verleden is er veel fout of verloren gegaan volgens Van Ham, in het dagelijks leven gemeente-archivaris van Bergen op Zoom, zijn er maar liefst 27 gemeenten waarvan het wapen fout is. "Van 32 gemeenten vinden we dat die met veel mooiere vlaggen voor de dag kunnen komen".

Herkenningstekens

Van Dongen moet zowel het wapen als de vlag worden veranderd, vindt de Noordbrabantse Commissie. Het zijn beide gemeentelijke herkenningstekens, maar dienen elk een ander doel. Een gemeentewapen is het embleem van de gemeente als bestuurlijke instelling. Een vlag daarentegen staat voor de hele bevolking. Het is vergelijkbaar met het Nederlands staatswapen en de vlag. Het staatswapen mag alleen worden gebruikt door de staat en zijn instellingen. Het rood-wit-blauw echter mag door iedereen worden gebruikt en uitgestoken als hij daar zin in heeft.

Dongen kreeg zijn huidige wapen op 16 juli 1817. Het werd destijds uit naam van koning Willem I door de Hoge Raad van Adel in Den Haag bevestigd. De term 'bevestigd' duidt erop dat Dongen het wapen voor die tijd ook al gebruikte. Volgens de officiële omschrijving uit die tijd wordt het blazoens omschreven als: "Van lazuur, beladen met twee gebretesseerde en contra-gebretesseerde fascen van goud". In de heraldiek, zoals de wetenschap wordt genoemd die zich bezighoudt met het bestuderen van wapens, wordt een eigen taal gesproken. Soms klinkt ze Middeleeuws, maar dat komt omdat de heraldiek juist in die tijd tot grote bloei kwam. Het is echter eenvoudiger dan het lijkt. Lazuur, of azuur is blauw en goud gekleurd edelmetaal. Gebretesseerd wil zeggen dat de balk (fasce) aan twee kanten kantelen heeft.

Het wapen dat Dongen voert, is eigenlijk identiek aan het wapen van de vroegere heren van Dalem en Dongen. Die voerden in feite de kleuren van hun stamhuis Arkel: twee zilveren beurtelings gekanteel-

de dwarsbalken op een rood veld. Deze kleuren komen al voor in het standaardwerk 'Beschrijving der stad en lande van Breda' door Th. E. van Goor, dat in 1744 in Den Haag verscheen.

Dieptepunt

In de tijd dat Dongen zijn wapen kreeg, had de beoefening van de heraldiek een na-Middeleeuws dieptepunt bereikt. Nederland had net een Franse bezetting achter de rug en aan wapens hadden de Franse revolutionairen een grote hekel gehad. Dat waren immers symbolen van macht. Doordat de Fransen alle wapens hadden afgeschaft, waren veel plaatsen hun oorspronkelijke wapen en de daarbijbehorende kleuren vergeten.

Ook het gemeentebestuur van Dongen wist destijds niet hoe het schild ingekleurd moest worden. Het onderzoek werd overgelaten aan de Hoge Raad van Adel, die het echter veel te druk had om dit serieus aan te pakken. Het gevolg was dat Dongen een wapen in blauw en goud kreeg. De Hoge Raad van Adel redeneerde: wie zijn kleuren niet kent, krijgt de kleuren van het Nederlands staatswapen. Die waren (en zijn nog) blauw en goud. Dongen behoorde in het begin van de vorige eeuw tot de honderden gemeenten die verkeerde kleuren kregen.

Historisch onderzoek door de Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde wijst nu uit dat Dongen de kleuren van de vroegere heren van Dalem en Dongen mag gebruiken. Bovendien mag Dongen een zogenaamde gemeentekroon op zijn wapenschild zetten.

Omschrijving

De heraldische omschrijving van het wapenvoorstel van de Noordbrabantse Commissie luidt: "In keel twee beurtelings gekanteelde dwarsbalken van zilver. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels".

Keel is de heraldische naam voor rood, zilver is de kleur van dit edelmetaal.

Als Dongen zijn wapen verandert, kan de vlag in één keer worden meegenomen. De huidige vlag werd op 11 maart 1966 door de gemeenteraad vastgesteld. Deze vertoont een witte, rood omzoomde cirkel met daarin het gemeentewapen. De hoofdkleur van de vlag is geel met daarin het gemeentewapen. De hoofdkleur van de vlag is geel en over het midden loopt een gegolfde blauw-wit-blauwe baan, die het rivierviertje de Donge voorstelt. Er zijn meerdere redenen voor de Commissie om een nieuwe gemeentevlag te ontwerpen. In de eerste plaats omdat de huidige vlag hoofdzakelijk is uitgevoerd in de kleuren geel en blauw, die eigenlijk niet bij Dongen horen. In de tweede plaats omdat het wapen op de vlag staat. Volgens

de Noordbrabantse Commissie hoort het symbool van de gemeente als instelling niet op het doek te staan dat in feite van jan-en-alleman is. Ook is het een goede gewoonte de kleuren uit het gemeentewapen in de vlag te verwerken.

De omschrijving van de vlag die volgens de Noordbrabantse Commissie bij Dongen past, is: "Vijf evenhoge banen van rood, wit, rood, wit en rood; de witte banen beurtelings gekanteeld van evenveel kantelen, als de lengte van de vlag zal verzeilen; de kantelen met een hoogte van 1/10 van de vlaghoogte; beide kantelen aan de broekzijde reikend tot 1/10 respectievelijk 7/10 van de vlaghoogte".

Het zal van de politieke wil afhangen of Dongen een nieuw gemeentewapen en een nieuwe vlag krijgt. Het is de gemeenteraad die de vlag vaststelt en die aan de koningin een nieuw wapen vraagt.

Jos Poels

Voorlopig niet in beeld

Via de afdeling voorlichting vernam de redactie het volgende:

Hoewel de gemeente Dongen reeds enige tijd in het bezit is van dit voorstel, is een en ander voorlopig voor kennisgeving aangenomen.

Het rapport kan aanleiding zijn om contact op te nemen met de Hoge Raad van Adel die het wapen van de gemeente Dongen in 1816 heeft vastgesteld.

Gezien de ontwikkelingen in Brabant betreffende de gemeentelijke herindeling die voorlopig op stapel staat voor Oost-Brabant, zal naar aanleiding van het rapport van de commissie Schampers de rest van Brabant ook bekeken worden. Bij gemeentelijke herindeling komt de vraag aan de orde: moet je het gemeentewapen herzien? Hoewel deze vraag wellicht nog erg lang op zich laat wachten, is deze zaak wel in de overweging meegenomen.

Dongen krijgt nieuw wapen en nieuwe vlag

DONGEN - Dongen krijgt een nieuw gemeentewapen en een nieuwe gemeentevlag. De huidige ontwerpen zijn, historisch gezien, onjuist. De kleuren blauw en goud zullen worden vervangen door rood en zilver. Eerder dit jaar heeft de Noordbrabantse commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde een rapport gemaakt over wapens en vlaggen bij de gemeenten in de provincie. Het doel hiervan was om gemeentewapens die op enigerlei wijze onvolledig of te weinig karakteristiek zijn, te verbeteren. In het rapport werd ook aandacht besteed aan Dongen.

Arkele

In 1817 kreeg Dongen het huidige gemeentewapen verleend door de Hoge Raad van Adel in de kleur lazuur (blauw), beladen met twee beurtelings gekanteelde dwarsbalken van goud. Dit vormde het wapen van de Heren van Dalem en Dongen die in feite het wapen van het stamhuis Arkel voerden, maar dan met omgewisselde kleuren. Er bestaat geen bezwaar tegen de vormgeving, maar wel tegen de kleuren. Deze zijn historisch onjuist omdat het wapen van de Heren van Dalem en Dongen van oorsprong was uitgevoerd met een rood hoofveld, waarop twee zilveren gekanteelde dwarsbalken voorkomen. De commissie adviseert het wapen op deze wijze aan te passen, waarbij het wapen wordt gedekt door een kroon van drie bladeren en twee parels.

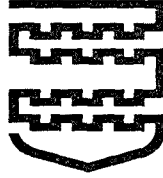
De opmerkingen van de commissie zijn niet geheel nieuw. Al in 1971 liet de Hoge Raad van Adel het Dongense gemeentebestuur weten in te stemmen met een wijziging van de kleuren van het gemeentewapen en de toevoeging van de kroon. Destijds heeft de gemeente hier verder geen werk van gemaakt. Hoewel de kleuren blauw en goud al 170 jaar kenmerkend zijn voor Dongen, vinden burgemeester en wethouders dat zij 'niet ongevoelig' kunnen blijven voor historische argumenten.

Geen schild

Ook de vlag van Dongen moet volgens de commissie een verandering ondergaan. De kleuren zouden, na de herziening van het wapen, in wit en rood moeten worden veranderd. Daarnaast zou het wapenschild eruit moeten verdwijnen. De commissie stelt een vlag voor van vijf even hoge banen in rood en wit over de volle lengte, waarbij de witte banen beurtelings gekanteeld en tegengekanteeld zijn.

B en W van Dongen willen de vlag in deze zin wijzigen op voorwaarde dat ook het gemeentewapen wordt aangepast. Met de verandering van de gemeentevlag is een bedrag van f 750 gemoeid. De commissie algemeen bestuurlijke zaken spreekt zich komende donderdag over de voorstellen uit.

Gemeente Dongen

de Noordbrabantse Commissie voor
Wapen- en Vlaggenkunde
Purmerstraat 14
5628 HE EINDHOVEN

Ons kenmerk : 7885
Uw kenmerk : 89.061
Bijlagen : 1
Onderwerp : gemeentewapen en -vlag

Dongen, 29 NOV. 1989

Geachte Commissie,

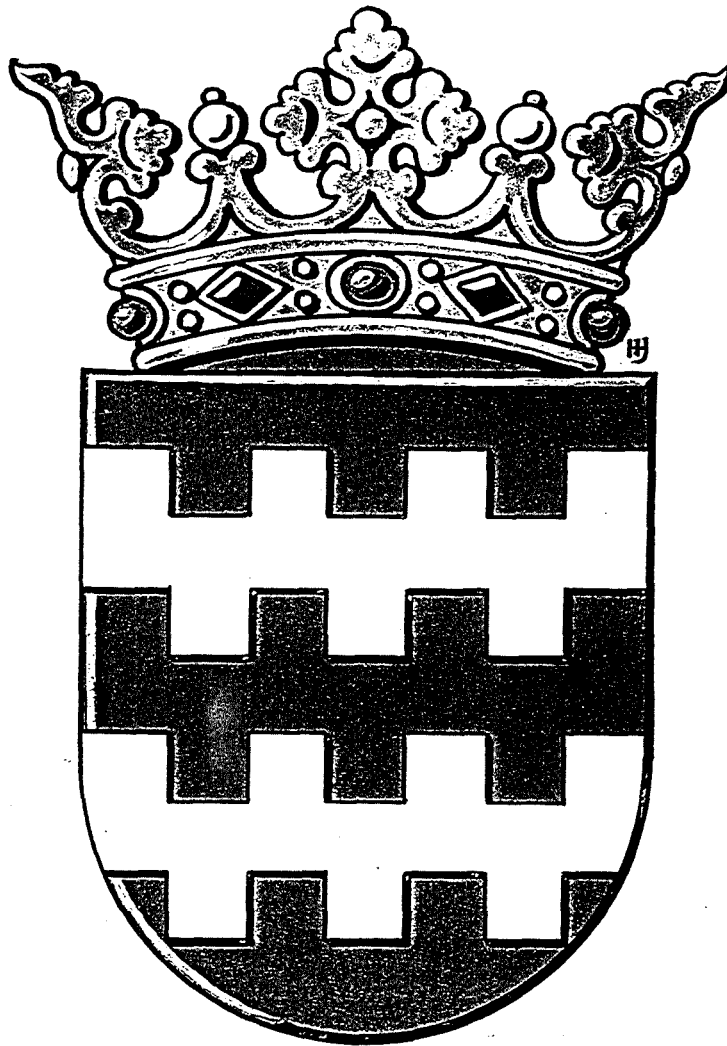
././ In antwoord op uw bovenvermelde brief zenden wij u bijgaand een exemplaar van ons raadsvoorstel van 18 juli 1989. In zijn vergadering van 20 september jl. heeft de gemeenteraad conform ons voorstel besloten.

Hoogachtend,

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN DONGEN,
De secretaris, De burgemeester,

Sector :
Afdeling :
Behandeld door :
Toestelnummer :
Tekstnummer :
Bij beantwoording gaarne datum en kenmerk vermelden

Gemeentehuis: Hoge Ham 62, Dongen
Correspondentie-adres:
Postbus 10153, 5100 GE Dongen
Telefoon: 01623-83200
Telefax: 01623-18922
Postbank nr. 1072470 t.n.v. Gemeente Dongen

Gemeente

DONGEN

NB

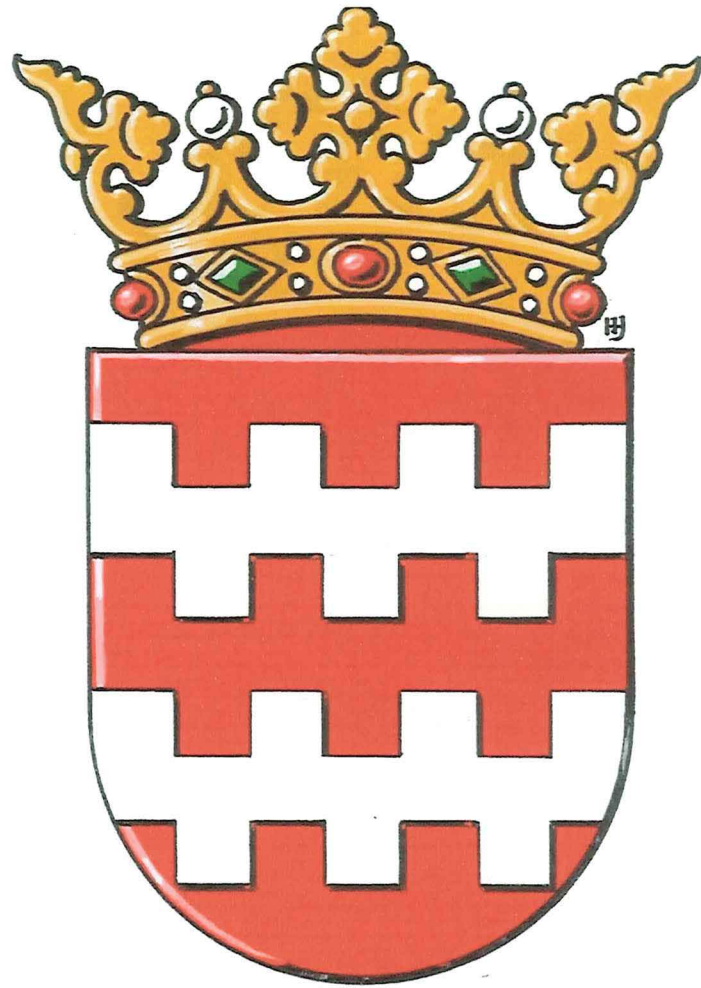
K.B. 2 januari 1990,
nr. 89.024248

In keel twee beurtelings gekanteelde dwarsbalken
van zilver. Het schild gedekt met een gouden kroon
van drie bladeren en twee parels.

Diploma
20 februari 1990

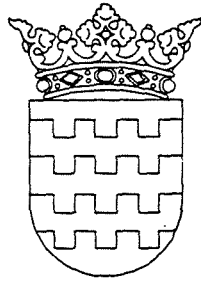
f 520,-

Gecontinueerd door de nieuwe gemeente Dongen per 1 januari 1997.

Het nieuwe wapen van de gemeente Dongen.

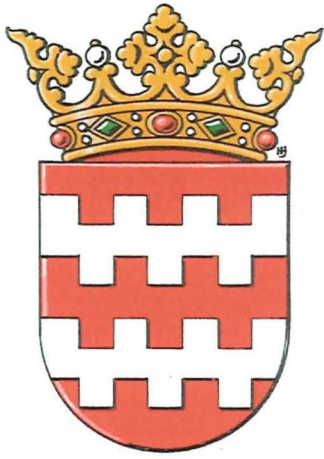
Voor de gemeente Dongen was bij besluit van de Hoge Raad van Adel van 16 juli 1817 als wapen bevestigd: van lazuur, beladen met twee gebretesseerde en contragebretesseerde fascen van goud. Dit zijn de Rijkskleuren, zodat de Noord-Brabantse commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde de gemeente adviseerde

deze door de oorspronkelijke kleuren – zilver op rood – te vervangen onder toevoeging van een kroon. Hieraan werd gevolg gegeven bij Koninklijk besluit van 2 jan. 1990, nr. 89.024248, zodat de omschrijving van het wapen nu luidt: In keel twee beurtelings gekanteelde dwarsbalken van zilver. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.

MR. O. SCHUTTE

DNL CVII (1990) kol. 456

Afschrift

WIJ **B**EATRIX, BIJ DE GRATIE GODS,
KONINGIN DER NEDERLANDEN,
PRINSES VAN ORANJE-NASSAU,
ENZ. ENZ. ENZ.

9. 89.024248

Op de voordracht van Onze Minister van Binnenlandse Zaken van 18 december 1989, nr. FBA88/16/18, directoraat-generaal Openbaar Bestuur;

Gelezen het verzoek van burgemeester en wethouders van Dongen van 27 september 1989, kenmerk 6205, tot wijziging van het wapen van deze gemeente;

G e l e t o p het besluit van de Soevereine Vorst van 24 december 1814, no. 32, en het koninklijk besluit van 23 april 1919, Stb. 181;

Gezien het advies van de Hoge Raad van Adel;

HEBBEN GOEDGEVONDEN EN VERSTAAN:

Aan de gemeente Dongen een wapen te verlenen, waarvan de beschrijving luidt als volgt:

"In keel twee beurtelings gekanteelde dwarsbalken van zilver. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels".

Onze Minister van Binnenlandse Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit.

's-Gravenhage, 2 januari 1990

(get.) B E A T R I X

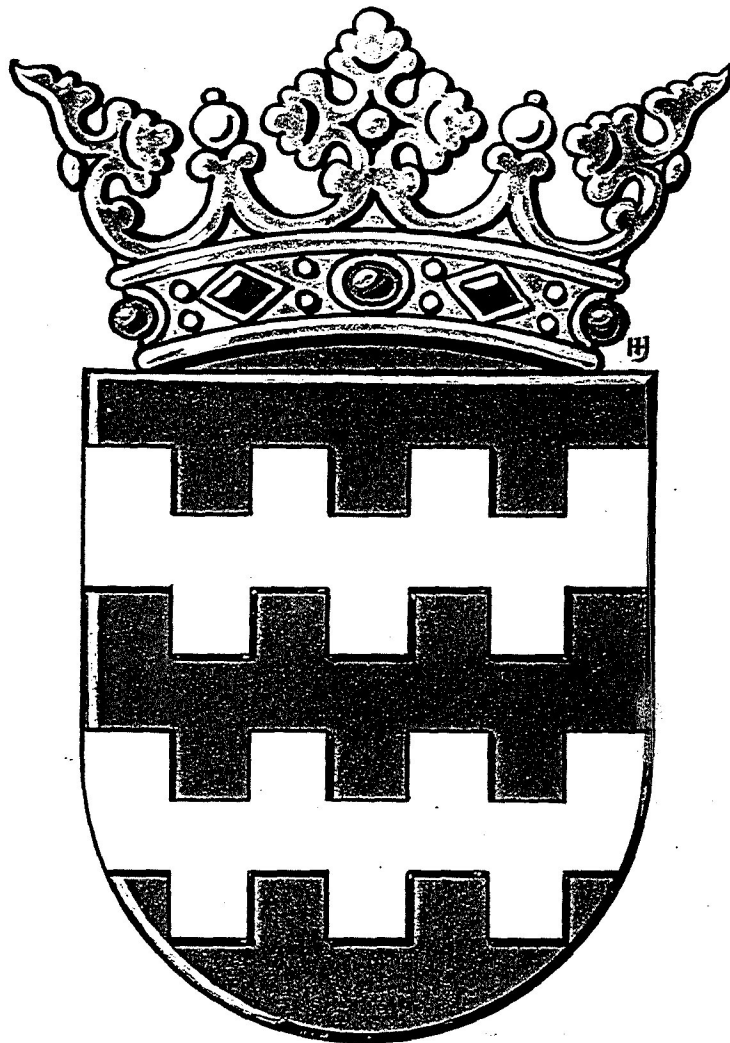
DE STAATSSECRETARIS VAN BINNENLANDSE ZAKEN,

(get.) D.IJ.W. de Graaff-Nauta

Overeenkomstig het oorspronkelijke,
HET HOOFD ALGEMENE SECRETARIE VAN HET
MINISTERIE VAN BINNENLANDSE ZAKEN,

*- Aan 9.7.1997
Schulthoff
om nieuwe parels te*

[Handwritten signature]
[Handwritten signature]

Gemeente

DONGEN

NB

K.B. 2 januari 1990,
nr. 89.024248

In keel twee beurtelings gekanteelde dwarsbalken van zilver. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.

Diploma
20 februari 1990

f 520,-

Gecontinueerd door de nieuwe gemeente Dongen per 1 januari 1997

lees 9.7.1997

Deskundige over gemeentewapen Dongen / 's Gravenmoer

'Wapens niet samenvoegen'

Van een verslaggever

DONGEN/EINDHOVEN - De gemeenten Dongen en 's Gravenmoer, die op 1 januari samengaan, willen dat ook tot uitdrukking brengen in een nieuw gemeentewapen. De Hoge Raad van Adel is om advies gevraagd. „Maar daar moet men voor iets dergelijks niet zijn”, aldus secretaris J. Melssen van de Brabantse Commissie voor Wapen en Vlaggenkunde.

Het verbaast hem verder dat beide gemeenten niets hebben gedaan met een rapport dat de commissie vóór 1 januari 1994 aan alle gemeenten heeft toegezonden. Het rapport was opgesteld in het kader van de herindeling. Er staat onder meer de correcte beschrijving van het wapen in. „In feite is al veel voorwerk om tot een nieuw wapen te komen vastgelegd”, aldus Melssen. De gemeenteraden van Dongen en 's Gravenmoer hebben onlangs besloten om een verkennend onderzoek uit te voeren naar de mogelijkheden voor het

ontwikkelen van een nieuwe gemeentewapen voor de nieuwe gemeente Dongen. Twee opties worden onderzocht. Ten eerste het ontwerpen van een geheel nieuw wapen waarin de historische kenmerken van Dongen en 's Gravenmoer zijn vastgelegd. Mogelijkheid twee is het samenvoegen van de twee bestaande wapens, wat symbolisch gevonden wordt voor het samengaan van de twee gemeenten. Het college van B. en W. van Dongen heeft de Hoge Raad van Adel om advies gevraagd en dat nu is, volgens Melssen, niet de juiste weg. „De Hoge Raad van Adel”, aldus de Eindhovenaar, „heeft twee taken. Een formele taak is het adviseren van de koningin over een wapen. En informeel kan een college van B. en W. om advies vragen of een nieuw ontworpen wapen heraldisch deugd. Daar is echter de hele ontwikkeling van een nieuw wapen aan vooraf gegaan.”

In Brabant is de commissie

voor Wapen en Vlaggenkunde de expert op dit gebied. Hilvarenbeek en Diessen, Oisterwijk en Moergestel, Oirschot en de Beerzen (ook gemeenten die met de herindeling te maken krijgen) hebben de commissie daarvoor ingeschakeld. De commissie ontraadde hen om bestaande wapens in elkaar te schuiven. „Dat wordt een wirwar van symbolen waardoor het niet meer herkenbaar is. Het uitgangspunt van een wapen is eenvoud”, aldus Melssen.

Hoewel de commissie adviseert om wapens niet door elkaar te husselen, raadt Melssen Dongen en 's Gravenmoer wel aan om in het nieuwe wapen de kroon uit het wapen van 's Gravenmoer op te nemen. Dat is volgens Melssen een 'prinsenkroon' en uniek in het Brabantse. 's Gravenmoer heeft er weliswaar historisch gezien geen recht op, maar omdat de prinsenkroon ooit officieel is toegekend, mag men deze blijven gebruiken.

Brab. Dgb 1
aka 7-11-96 N. 15

GEMEENTE DONGEN.

Ag. nr.: 0.07
Raadsvergadering:
9 juli 1997

Onderwerp: Voorstel terzake gemeentenaam, -wapen, -vlag, en -logo, alsmede ambtsketen en -penning.

Dongen, 1 juli 1997.

Aan de gemeenteraad,

In de bijeenkomst d.d. 17 september 1996 van de gezamenlijke raden van de voormalige gemeenten Dongen en 's Gravenmoer is eenmalig gesproken over de naam van de nieuwe gemeente, gemeentewapen en -vlag en de ambtsketen van de burgemeester, na de datum van herindeling 1 januari 1997.

De colleges van de beide gemeenten waren indertijd van mening en hebben zulks in een notitie aan de raden vastgelegd, dat:

1. er geen aanleiding bestaat om de in de Herindelingswet vastgelegde naam voor de nieuwe gemeente te wijzigen;
2. zij het dienstig achten te bezien of integratie van de huidige gemeentewapens van Dongen en 's Gravenmoer kan resulteren in een nieuw wapen, dat een representatief en esthetisch verantwoord symbool vormt van de nieuw te vormen gemeente;
3. de vlag van de voormalige gemeente Dongen gehandhaafd kan blijven als vlag voor de nieuwe gemeente;
4. noch de ambtsketen van Dongen, noch die van 's Gravenmoer als representatief kan worden beschouwd en dat daarnaast bij wijziging c.q. vernieuwing van het gemeentewapen ook behoefte ontstaat aan vernieuwing van de ambtspenning van de burgemeester, zulks teneinde te voldoen aan de wettelijke voorschriften.

1. Gemeentenaam.

De naam van de gemeente Dongen is verleend bij wet. De nieuwe gemeenteraad heeft na de herindeling gedurende één jaar de gelegenheid om de naam van de gemeente te wijzigen.

Bij de beraadslagingen in 1996 door de raden van de voormalige gemeenten zijn geen termen aanwezig geacht om de naam "Dongen" te wijzigen.

Om die reden stellen wij dan ook voor de gemeentenaam Dongen, zoals bij wet is vastgelegd, niet te wijzigen.

2. Gemeentewapen.

Een gemeentewapen wordt veelal gebruikt met het doel de eigen identiteit van de gemeente op de voorgrond te plaatsen; het wapen legitimeert en representeert.

Het gemeentewapen van de voormalige gemeente Dongen is laatstelijk bij K.B. van 2 januari 1990 - na verschijning van een rapport van de 'Noordbrabantse commissie voor wapen- en vlaggenkunde' inzake de herziening van de wapens van gemeenten in de provincie met meer dan 10.000 inwoners - verbeterd en opnieuw vastgesteld.

De omschrijving van het 'verbeterde' wapen luidt als volgt:

"Op schild in keel (rood) twee beurtelings gekanteelde dwarsbalken van zilver. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels".

Het gemeentewapen van de voormalige gemeente 's Gravenmoer is vastgesteld op 16 juli 1817 en sinds die tijd ook in gebruik.

De omschrijving van dit wapen luidt:

"Zijnde van Lazuur, beladen met vijf turven, staande twee en drie, geplaatst en fasce, het schild gedekt met eene Kroon met vijf fleurons en vastgehouden door twee Klimmende Leeuwen, alles van goud".

Het gemeentewapen werd in 's Gravenmoer naast voor eerder bij de gemeente Dongen vermelde doeleinden ook op andere plaatsen gebruikt. Zo prijkt het wapen sinds 1992 boven de zij-ingang van het voormalige gemeentehuis, terwijl op verschillende vaandels van plaatselijke verenigingen de fiere leeuwen met tussen zich in het schild met de vijf turven te zien is.

Colleges en raden van de voormalige gemeenten hebben zich ten aanzien van het wapen uitgesproken voor het nader bezien of integratie van de huidige gemeentewapens kan resulteren in een nieuw wapen, als een representatief en esthetisch verantwoord symbool van de nieuwe gemeente.

De toenmalige colleges van burgemeester en wethouders hebben in 1996 aan de gemeenteraden laten weten voorstander te zijn van een onderzoek naar de mogelijkheid om te bezien of het wapen gewijzigd kan worden in die zin, dat aan het wapen van Dongen de beide klimmende leeuwen uit het wapen van 's Gravenmoer worden toegevoegd. De colleges hebben voorts hun voorkeur uitgesproken voor handhaving van de bestaande huisstijl.

De beide oude raden hebben vorig jaar overwogen geen definitieve beslissing te nemen ten aanzien van genoemde onderwerpen, maar de beslissing over te willen laten aan de raad van de nieuwe gemeente Dongen.

Nu de nieuwe gemeente ongeveer een half jaar als zodanig functioneert, is het zinnig om tot besluitvorming terzake het gemeentewapen te komen. Daartoe willen wij allereerst het gevoelen van de commissie ABEZ vernemen.

Bij de overweging te besluiten tot het al of niet onderzoeken van de mogelijkheden van een nieuw gemeentewapen dient te worden overwogen, dat het wapen slechts wordt gebruikt voor ceremoniële doeleinden, te weten op de ambtspenning van de burgemeester en op het uniform van de gemeentebodes;

De vraag is hoe diep geworteld de wens is van de burgers van de nieuwe gemeente tot wijziging van het gemeentewapen.

In het afgelopen halfjaar zijn geen signalen opgevangen, welke richtinggevend zijn voor wijziging van het gemeentewapen.

In het **voordeel** van een wijziging van het gemeentewapen spreken navolgende zaken:

- bij wijziging van het wapen, waarbij - volgens eerder gedane suggestie - de wapens van beide oude gemeenten worden samengevoegd, kunnen de inwoners van 's Gravenmoer zich ook herkennen in het nieuwe wapen;
- er zou een geheel nieuw wapen kunnen worden ontwikkeld, hetwelk als symbool kan dienen voor het afgesloten tijdperk van beide oude gemeenten en ter bezegeling van de totstandkoming van de nieuwe gemeente.

Probleem in beide gevallen is, dat de gemeente de Hoge Raad van Adel met sterke argumenten moet overtuigen van de noodzaak tot wijziging c.q. vaststelling van een nieuw wapen.

Het ontwikkelen van een nieuw c.q. wijziging van het wapen heeft ook **vele nadelen**, te denken valt aan:

- er dient een - vrij omvangrijke - procedure bij de Kroon, via de Hoge Raad van Adel, te worden opgestart voor goedkeuring van het nieuwe c.q. gewijzigde wapen; daarbij dient een heraldisch ontwerper te worden ingeschakeld;
- er zijn aan het laten vervaardigen (ontwerpen door een heraldisch deskundige, goedkeuring via Hoge Raad van Adel e.d.) aanzienlijke kosten verbonden; alleen het advies van de Hoge Raad van Adel kost al ca. f 3.000,00; raming van de totale kosten f 10.000,00 tot f 20.000,00;
- het nieuwe c.q. gewijzigde wapen heeft tot gevolg dat de huisstijl van de gemeente moet worden aangepast. Dit brengt aanzienlijk meer kosten met zich. De totale operatie (ontwerpen, goedkeuring en huisstijl) komt daarmee op een bedrag van ca f 100.000,00. Hiervoor zijn geen middelen in de gemeentebegroting gereserveerd, zodat nog een dekking gevonden dient te worden.

Bij de afweging valt te bedenken, dat deze operatie slechts enkele jaren geleden (1990) ook al is geschied als gevolg van de aanpassing van het gemeentewapen van Dongen.

Overwegingen bij de keuze vóór of tegen handhaving van het huidige gemeentewapen.

Vóór handhaving van het huidige wapen spreekt, dat bij inwoners van de nieuwe gemeente geen behoefte is gebleken aan wijziging van het huidige wapen.

Voorts spreekt vóór handhaving van het wapen, dat dit wapen onlangs nog werd aangepast, onder gelijktijdige aanpassing van de huisstijl. Wijziging zal een aanzienlijke uitgave met zich meebrengen.

Gelet op vorenstaande gevoelsmatige argumenten en financiële/praktische argumenten en gelet ook op het geringe gebruik van het gemeentewapen (ambtspenning en uniform gemeentebodes), zijn wij voorstander van handhaving van het huidige gemeentewapen van Dongen. Wij stellen u dan ook voor in deze zin te besluiten.

Gemeentelijk logo.

In de gemeente Dongen is een logo naar het gemeentewapen ontworpen en in gebruik als afbeelding o.a. op briefpapier en andere gemeentelijke schriftelijke stukken (velerlei formulieren), in advertenties in dag- en weekbladen, op gemeentelijke eigendommen, w.o. voertuigen van de sector Wonen, en op representatieve geschenken namens de gemeente.

Indien besloten wordt het gemeentewapen te wijzigen heeft dat ongetwijfeld gevolgen. Bij een ingrijpende wijziging van het wapen zal de huisstijl dienen te worden aangepast aan het nieuwe wapen.

Er zal een besluit genomen dienen te worden over het nieuw te hanteren logo op briefpapier, gemeentelijke eigendommen (koffiekopjes, voertuigen e.d.), representatie-artikelen, uniformen gemeentebodes enz.

Naar verwachting kost invoering van een nieuw logo tussen f 55.000,00 en f 80.000,00 (globaal becijferd in 1996).

Daarboven op komen nog de kosten van het laten vervaardigen van een nieuwe ambtspenning en aanbrengen geborduurde wapens op de uniformen van de gemeentebodes, hetgeen - inclusief het vervaardigen van een nieuwe ambtsketen - ook nog ongeveer f 20.000,00 kost.

Opgemerkt wordt tot slot, dat het huidig gemeentelijk logo alom waardering geniet en als zodanig een goed instrument van herkenning is. Geconcludeerd kan worden dat het gebruik van het gemeentewapen in de loop van de tijd geëxtensiveerd is ten gunste van een steeds intensiever gebruik van het logo.

3. Gemeentevlag.

Zowel de colleges van burgemeester en wethouders als de gemeenteraden van de beide oude gemeenten hebben zich eind 1996 uitgesproken voor handhaving van de bestaande gemeentevlag. Deze vlag is op verzoek van de eerdergenoemde 'Noordbrabantse commissie voor wapen- en vlaggenkunde' in 1990 geheel herzien. Deze bestaat nu uit vijf even hoge banen van rood, wit, rood, wit en rood, de witte banen beurtelings gekanteeld en tegengekanteeld en van evenveel kantelen voorzien als de lengte van de vlag zal vereisen.

Handhaving ligt voor de hand als het wapen niet wordt gewijzigd. Is er sprake van een geheel nieuw gemeentewapen, dan zal de vlag hieraan aangepast dienen te worden.

4. Ambtsketen en ambtspenning burgemeester.

Bij wijziging c.q. vernieuwing van het gemeentewapen ontstaat automatisch de behoefte om de ambtspenning van de burgemeester te vernieuwen. Het wapen dient immers volgens wettelijk voorschrift op de ambtspenning te staan.

Ook ingeval besloten wordt het huidige wapen van Dongen te handhaven, achten wij het wenselijk te besuitten tot het opnieuw laten vervaardigen van een ambtspenning en daarbij behorende ambtsketen.

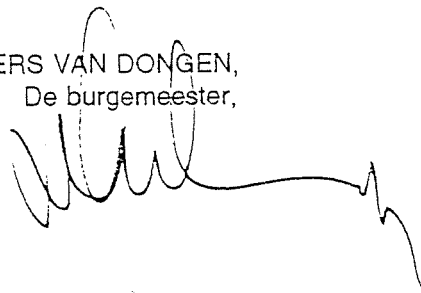
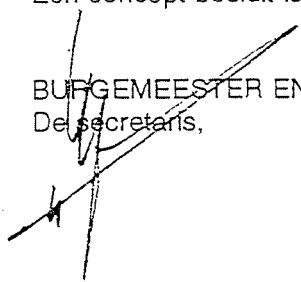
De huidige ambtsketen en -penning van de burgemeester van Dongen dateren van juli 1946 en zijn aan slijtage onderhevig. Bovendien is de vormgeving van de ambtsketen niet meer van deze tijd. De ambtsketen van de burgemeester van de voormalige gemeente 's Gravenmoer is identiek aan die van Dongen en dateert uit dezelfde periode.

Het lijkt wenselijk ambtsketen en -penning te vervangen. Wij zullen - indien u daartoe besluit - een offerte laten uitbrengen en u zo spoedig mogelijk een voorstel tot kredietvotatie voor de vervanging van de ambtsketen en -penning doen toekomen.

De meerderheid van de aanwezige leden van de commissie ABEZ heeft met het vorenstaande ingestemd.

Een concept-besluit is bijgevoegd.

De secretaris,
BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN DONGEN,
De burgemeester,

Gemeentehuis: Hoge Ham 62, Dongen
Correspondentie-adres:
Postbus 10153, 5100 GE Dongen
Telefoon: 0162 383200
Telefax : 0162 318922
Postbank nr. 1072470
Bank nr. B.N.G. 28.50.02.007

Gemeente Dongen

Noordbrabantse Commissie voor
Wapen- en vlaggenkunde
van de stichting Brabants Heem
Purmerstraat 14
5628 HE EINDHOVEN

Uw kenmerk : 97/alg/a, d.d. 24 juni 1997
Ons kenmerk : 4380
Onderwerp : Besluitvorming
wapen en vlag

Dongen, 10 juli 1997

Verzonden:

14 JULI 1997

Geachte heer Melssen,

Hierbij berichten wij u dat de raad der gemeente Dongen op 9 juli jl. heeft besloten tot handhaving van de naam Dongen voor de nieuwe gemeente na 1 januari 1997. Tevens heeft de raad besloten de gemeentevlag en het -logo te handhaven.

Wij zullen in het kader van vernieuwing van ambtsketen en -penning van de burgemeester een nader onderzoek verrichten naar de kosten van vervanging, waarna wij ter zake een voorstel aan de gemeenteraad zullen doen.

Bijgaand doen wij u een fotokopie van ons raadsvoorstel en het door de raad genomen besluit toekomen.

Hoogachtend,

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN DONGEN,
De secretaris, De burgemeester,

Sector : OA
Afdeling : CK

Behandeld door : Th.Beudel
Toestelnummer : 212

Bijlage : 2
Tekstnr. : 70005

Bij beantwoording gaarne datum en kenmerk vermelden

DONGEN

Gemeentewapen Dongen

In 1989 stelde de Noord-Brabantse commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde enkele wijzigingen voor. Zo kreeg het gemeentewapen van Dongen zijn oorspronkelijke vorm. De omschrijving van het huidige gemeentewapen is: 'in keel twee beurtelings gekanteelde dwarsbalken van zilver. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels'. Hiermee worden de rode kleur van het wapenveld en het zilver van de twee kantelenachtige dwarsbalken aangeduid.

Gemeentevlag Dongen

De gemeentevlag van Dongen is in 1990 gewijzigd op voorstel van de commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde. De commissie vond dat er geen gemeentewapen op de vlag mocht staan en dat de kleuren bij voorkeur kenmerkend voor de gemeente moesten zijn. Op voorstel van de commissie werd een nieuwe vlag ontworpen met drie rode en twee witte banen. De witte banen zijn van kantelen voorzien.

[Naar boven](#)

Gemeentewapen van 's Gravenmoer

Dit wapen herinnert aan de turfwinning door de vijf turven, op een hemelsblauw schild, gedekt met een kroon van bladeren en vastgehouden door twee klimmende leeuwen. De commissie voor wapen- en vlaggenkunde hebben wijzigingen voorgesteld. Maar omdat 's Gravenmoer toen niet lang meer zelfstandig zou zijn en de gemeente belang hechtte aan de herkenbaarheid van het wapen, besloot zij het wapen in haar oorspronkelijke vorm te bewaren.

Gemeentevlag 's Gravenmoer

In 1973 kreeg 's Gravenmoer een vlag. De vlag bestaat uit drie banen in de kleuren rijksblauw, rood en rijksgeel. De blauwe en gele baan staan voor de wijken de Straat en de Vaart, waaruit 's Gravenmoer is samengesteld. De tussenliggende smalle rode baan verwijst naar het veenkanaal, de Oude Vaart, dat gegraven werd in het belang van de ontginning en uitmoering van het gebied in de ontstaansfase van het dorp.

[Naar boven](#)

Laatst gewijzigd: 8-2-2006

[Home](#) -> [Medailles](#) -> [Gemeente](#) -> Onderscheidingen van de Gemeente Dongen

Gemeente Dongen

Ereburger

Dit is een ronde penning met een middellijn van 40 millimeter. De voorzijde vertoont het gemeentewapen van Dongen (Een schild, beladen met twee gebretesseerde en contragebretesseerde fascen.) gedekt door een waakzame haan. Deze haan houdt in zijn snavel een lint met het opschrift "GEMEENTE". Onder het schild staat in reliëf het opschrift "DONGEN". Het schild wordt geflankeerd door twee Romeinse standaarden. Op de linker standaard staat te lezen: "VOLKSGEZONDHEID" en "LEDER" en op de rechter "SCHOLENGEMEENSCHAP" en "INDUSTRIE".

De keerzijde vertoont langs de bovenrand het opschrift "EREBURGER VAN DONGEN". Langs de onderrand zijn verschillende gemeentelijke diensten stylistisch afgebeeld.

Van de penning is ook een verkleinde uitvoering bekend met een middellijn van 21 millimeter.

De penning is in 1976 geslagen bij Koninklijke Begeer. Modelleur is N. Steenbergen.

Erepenning

Dit is een ronde penning met een middellijn van 40 millimeter. De voorzijde vertoont het gemeentewapen van Dongen gedekt door een waakzame haan. Deze haan houdt in zijn snavel een lint met het opschrift "GEMEENTE". Onder het schild staat in reliëf het opschrift "DONGEN". Het schild wordt geflankeerd door twee Romeinse standaarden. Op de linker standaard staat te lezen: "VOLKSGEZONDHEID" en "LEDER" en op de rechter "SCHOLENGEMEENSCHAP" en "INDUSTRIE".

De keerzijde vertoont langs de bovenrand het opschrift "EREPENNING VAN DONGEN". Langs de onderrand zijn verschillende gemeentelijke diensten stylistisch afgebeeld.

Van de penning is ook een verkleinde uitvoering bekend met een middellijn van 21 millimeter.

De penning is in 1976 geslagen bij Koninklijke Begeer. Modelleur is N. Steenbergen.

Literatuur

"Koninklijke Begeer, ateliers voor edelsmeed- en penningkunst - [Deel VII: Penningen geslagen of gegoten in de jaren 1976-1979](#)", 4053-4056

gearrigend

Aan: Burgemeester en Wethouders van Dongen
Postbus 10153
5100 GE Dongen

Bergen op Zoom, 19 juni 2007

Onderwerp: gemeentewapen en -vlag

Geacht college,

Het ligt in mijn voornemen in het jaarboek 2007 van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Stad en Land van Breda "De Oranjeboom" een artikel te publiceren betreffende de gemeentewapens-vlaggen uit de Baronie van Breda, waartoe ook uw gemeente heeft behoord. Het gaat er mij om, in dat artikel de juiste informatie over Dongen te geven. Vooraf wil ik stellen dat het niet om de informatie gaat die reeds op de internetpagina's over uw gemeente voorkomt. Het betreft hier om een verdere specificatie van die inlichtingen. In verband hiermee zou ik graag beschikken over de hierna genoemde gegevens.

1. Het wapendiploma van uw gemeente

Vraag: waar bevindt zich dit document? In een archiefbewaarplaats of ingelijst in een openbare ruimte (kantoor, vergaderplaats, raadszaal).

2. Gebruik van het wapen

Vraag: wordt het wapen geregeld gebruikt? Het is mij bekend dat veel gemeenten gebruik maken van een logo zodat het wapen op briefpapier zeer zeldzaam wordt afgebeeld. Is dat ook in uw gemeente het geval? Komt een afbeelding van het wapen in of buiten het gemeentehuis voor? Zo ja, is dit uitgevoerd in de vorm van een beeldhouwwerk of een ander kunstwerk?

3. Voorschriften over het gebruik van het wapen

Vraag: Er zijn gemeenten die voorschriften hebben tegen misbruik van het wapen. Is dit ook in uw gemeente het geval? Soms gebruiken inwoners het gemeentewapen met commerciële of politieke bedoelingen (bijvoorbeeld raadsfracties). Hebben er zich in uw gemeente ook dergelijke gevallen voorgedaan?

4. De vlag van uw gemeente

Vraag: waar bevindt zich het dossier over raadsbesluit waarbij de gemeentevlag is vastgesteld? Bevindt het zich in de gemeentelijke archiefbewaarplaats of is het ondergebracht bij het regionale archief?

5. Gebruik van de vlag

Vraag: Wordt de gemeentevlag nog geregeld gebruikt? Het is mij bekend dat gemeenten gebruik maken van vlag met een logo zodat de officiële vlag nog zeer zelden voorkomt. Is dat ook in uw gemeente het geval? Wordt de vlag nog gehesen in of buiten het gemeentehuis? Zo ja, zijn er speciale dagen waarop dit standaard gebeurt, bijvoorbeeld Koninginnedag of nationale herdenkingen? Of is de vlag permanent voor uw gemeentehuis te zien?

6. Voorschriften over de vlag

Er zijn gemeenten die voorschriften hebben tegen misbruik van de vlag. Is dit ook in uw gemeente het geval? Soms gebruiken inwoners de gemeentevlag met commerciële doeleinden of politieke bedoelingen.

Uw antwoord kan van uitnemend belang zijn voor de gegevens die over uw gemeente in het artikel zullen worden opgenomen. Ik dank u bij voorbaat voor de tijd die het opzoeken van deze gegevens kan opleveren. Tot verdere toelichting ben ik uiteraard gaarne bereid.

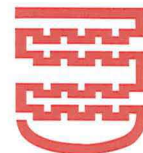
Kunt u zorgen voor een kleurenscaan of -foto naar het wapendiploma en wat zijn de eventuele kosten hiervoor? Het gaat hierbij alleen om het wapenschild, zoals dit op het diploma staat. Tevens zou ik een scan ontvangen van de officiële afbeelding die bij het raadsbesluit over de gemeentevlag behoort.

Met de meeste hoogachting en vriendelijke groet,

Dr. W.A. van Ham
Noordsingel 140
4611 SJ Bergen op Zoom
Tel. nr. 0164 243265
E-mail W.van.Ham2@kpnplanet.nl

Gemeentehuis: Hoge Ham 62, Dongen
Correspondentie-adres:
Postbus 10153, 5100 GE Dongen
Telefoon: 0162 383200
Telefax : 0162 318922
E-mail : info@dongen.nl
Postbank nr. 1072470
Bank nr. B.N.G. 28.50.02.007

Gemeente **Dongen**

W.A. van Ham
Noordsingel 140
4611 SJ BERGEN OP ZOOM

Uw kenmerk : Dongen 21/06/2007
Ons kenmerk : 200704877
Onderwerp : Ontvangstbevestiging

Geachte heer / mevrouw,

Hierbij bevestigen wij de ontvangst van uw brief, ingekomen op 21/06/2007 en gedateerd: 19/06/2007 inzake verzoek informatie gemeentewapen en -vlag.

Voor afhandeling is uw brief doorgezonden naar de dienst CS.
Voor vragen en informatie kunt u terecht bij de medewerkers van deze dienst.

U wordt verzocht in uw correspondentie omtrent deze brief ons registratienummer 200704877 te vermelden.

Deze brief is automatisch aangemaakt en daarom niet ondertekend.

Hoogachtend,

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN DONGEN.

Bij beantwoording gaarne datum en kenmerk vermelden.

De gemeente Dongen gebruikt uw persoonsgegevens uitsluitend voor het doel waartoe zij zijn verstrekt. Indien u daarover inhoudelijk meer wilt weten, dan kunt u contact opnemen met de behandelend ambtenaar van onze gemeente.

DONGEN

Het ontwikkelen van een nieuw c.q. wijziging van het wapen heeft ook **vele nadelen**, te denken valt aan:

- er dient een - vrij omvangrijke - procedure bij de Kroon, via de Hoge Raad van Adel, te worden opgestart voor goedkeuring van het nieuwe c.q. gewijzigde wapen; daarbij dient een heraldisch ontwerper te worden ingeschakeld;
- er zijn aan het laten vervaardigen (ontwerpen door een heraldisch deskundige, goedkeuring via Hoge Raad van Adel e.d.) aanzienlijke kosten verbonden; alleen het advies van de Hoge Raad van Adel kost al ca. f 3.000,00; raming van de totale kosten f 10.000,00 tot f 20.000,00;
- het nieuwe c.q. gewijzigde wapen heeft tot gevolg dat de huisstijl van de gemeente moet worden aangepast. Dit brengt aanzienlijk meer kosten met zich.
De totale operatie (ontwerpen, goedkeuring en huisstijl) komt daarmee op een bedrag van ca f 100.000,00.
Hiervoor zijn geen middelen in de gemeentebegroting gereserveerd, zodat nog een dekking gevonden dient te worden.

Bij de afweging valt te bedenken, dat deze operatie slechts enkele jaren geleden (1990) ook al is geschied als gevolg van de aanpassing van het gemeentewapen van Dongen.

Overwegingen bij de keuze vóór of tegen handhaving van het huidige gemeentewapen.

Vóór handhaving van het huidige wapen spreekt, dat bij inwoners van de nieuwe gemeente geen behoefte is gebleken aan wijziging van het huidige wapen.

Voorts spreekt vóór handhaving van het wapen, dat dit wapen onlangs nog werd aangepast, onder gelijktijdige aanpassing van de huisstijl. Wijziging zal een aanzienlijke uitgave met zich meebrengen.

Gelet op vorenstaande gevoelsmatige argumenten en financiële/praktische argumenten en gelet ook op het geringe gebruik van het gemeentewapen (ambtspenning en uniform gemeentebodes), zijn wij voorstander van handhaving van het huidige gemeentewapen van Dongen.

Wij stellen u dan ook voor in deze zin te besluiten.

Gemeentelijk logo.

In de gemeente Dongen is een logo naar het gemeentewapen ontworpen en in gebruik als afbeelding o.a. op briefpapier en andere gemeentelijke schriftelijke stukken (velerlei formulieren), in advertenties in dag- en weekbladen, op gemeentelijke eigendommen, w.o. voertuigen van de sector Wonen, en op representatieve geschenken namens de gemeente.

Indien besloten wordt het gemeentewapen te wijzigen heeft dat ongetwijfeld gevolgen. Bij een ingrijpende wijziging van het wapen zal de huisstijl dienen te worden aangepast aan het nieuwe wapen.

Er zal een besluit genomen dienen te worden over het nieuw te hanteren logo op briefpapier, gemeentelijke eigendommen (koffiekopjes, voertuigen e.d.), representatie-artikelen, uniformen gemeentebodes enz.

Naar verwachting kost invoering van een nieuw logo tussen f 55.000,00 en f 80.000,00 (globaal becijferd in 1996).

Daarboven op komen nog de kosten van het laten vervaardigen van een nieuwe ambtspenning en aanbrengen geborduurde wapens op de uniformen van de gemeentebodes, hetgeen - inclusief het vervaardigen van een nieuwe ambtsketen - ook nog ongeveer f 20.000,00 kost.

Opgemerkt wordt tot slot, dat het huidig gemeentelijk logo alom waardering geniet en als zodanig een goed instrument van herkenning is. Geconcludeerd kan worden dat het gebruik van het gemeentewapen in de loop van de tijd geëxtensiveerd is ten gunste van een steeds intensiever gebruik van het logo.

DE NEDERLANDSCHE LEEUW

MAANDBLAD VAN HET

Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde.

BESCHERMHEER Z.K.H. DE PRINS DER NEDERLANDEN

Dit blad verschijnt maandelijks en wordt aan alle leden van het Genootschap toegezonden.

Bijdragen en correspondentie, bestemd voor het Maandblad, gelieve men te richten tot de Hoofdredacteur Mr. W. W. van Valkenburg, „Nijenstede”, Backershaegelaan 70, Wassenaar.

De jaarlijkse contributie (abonnement) ad f 30,— gelieve men steeds vóór 1 februari te voldoen door storting op postrekening no. 2°910 ten name van de penningmeester van het Genootschap te 's-Gravenhage.

Correspondentie, bestemd voor het Bestuur, gelieve men te richten tot de Secretaris Dipl. Ing. A. Corts, Louise de Colignylaan 18, Oegstgeest.

Alle overige correspondentie (niet bestemd voor Bestuur of Redactie), zomede opgaven van adresverandering, te richten aan het Bureau van het Genootschap, Bleyenburg 5, 's-Gravenhage.

Betalingen aan de Bibliotheek dienen te geschieden op postrekening no. 487073, ten name van de Bibliotheek van het Genootschap te 's-Gravenhage.

De redactie van het Maandblad wijst er nadrukkelijk op dat zij niet aansprakelijk is voor de strekking of de inhoud der ondertekende stukken.

o. 5

LXXXVIIIe Jaargang

mei 1971

tefeuille had. Het heeft niet zo mogen zijn. Een trouwe vriend en consciëntieus genealoog is ons ontvallen, dankbaar zal zijn nagedachtenis in ruime kring blijven voortleven.

MR. H. W. B. WEFERS BETTINK.

Historie van het Arkel-wapen A° 1621 van Christoffel Peter Cornelisz. van Ghilse, vergezeld van allerhande commentaar,

door MR. DR. J. C. MARIS VAN SANDELINGENAMBACHT.

Voorwoord.

In het archief van de Nassausche Domeinraad berust een akte van 1621, bezegeld met twee tegengekanteelde dwarsbalken door *Christoffel Peterse van Ghilse*, president-schepen van Dongen in Brabant. (A.R.A. 's-Gravenhage, inv. Hingman no. 4594). Omtrent dit wapen zijn in dit maandblad tot dusverre twee verklaringen gegeven, beide wijzende op identiteit met de dwarsbalken der vermaarde *Arkel's*.

Wij menen een derde, eigen, visie waar te kunnen maken. De materie leent zich voor allerhande commentaar, aanleiding voor tal van uitweidingen naast de hoofdzaak in de navolgende hoofdstukken.

Hoofdstuk I.

§ 1. De eerste verklaring, bedoeld in het Voorwoord, verscheen van de hand van H. J. A. van Son (De Nederl. Leeuw LXIX, kol. 351). Schrijver, die opmerkte, dat dezelfde akte van 1621 mede voorzien was van het zegel van *Cornelis Philips*

Rs I en II

Bollekens, de schout van Dongen, eveneens vertonende twee tegengekanteelde dwarsbalken, leidde daaruit af, dat de heren zich qualitate qua bediend hadden van het zegel der heerlijkheid Dongen. Redengeving voor deze opvatting valt te putten uit de nauwe betrekking tussen Dongen en het geslacht *Van Dalem*, uit het huis *Arkel*. De *Van Dalem*'s zijn, krachtens belening, heer van Dongen geweest van 1357 tot 1499. Bovendien voert de huidige gemeente Dongen de twee tegengekanteelde dwarsbalken in haar wapen.

Allereerst rijst de vraag, of in 1621 een ambtelijk zegel der heerlijkheid Dongen bestond, en vervolgens de vraag, of de heren *Van Ghilse* en *Bollekens* zich daarvan bediend hebben dan wel ieder van zijn eigen persoonlijk zegel.

Het wapen van Dongen werd, ingevolge Koninklijk Besluit van 20 februari 1816 no. 69, op het diploma d.d. 16 juli 1817 omschreven:

„zijnde van lazuur, beladen met gebretesseerde en contra gebretesseerde fasce van goud”.

De provisioneel fungerende burgemeester had bij missieve van 16 maart 1815 aan de gouverneur der provincie Brabant de aanvraag toegelicht:

„Te vergeefs heb ik alle oude bescheiden en privilegiën „der gemeente Dongen doorzocht . . . teneinde op te sporen den oorsprong der wapenen van de gemeente „Dongen . . . Deze wapenen bestaan uit zeven turven, „en moeten waarschijnlijk van de menigvuldige veen- „gronden hunnen oorsprong hebben. Ik neme de vrijheid „een afdruksel der wapenen hiernevens te voegen”.

Voerde Dongen dus vanouds zeven turven in haar wapen? Merkwaardig lijkt dan, dat op deze aanvraag beschikt werd in de vorm van een *b e v e s t i g i n g*. De burgemeester had, rekenkundig nauwgezet zeven turven geteld. Stelt men nu zeven rechthoekige figuren — de klassieke uitbeelding van het Nederlands turfproduct — aaneensluitend recht op naast elkander, afwisselend uitstekend naar boven en naar beneden, dan vertoont dit samenstel precies de zevendelig tegengekanteelde dwarsbalk, zoals deze voorkomt op de „aftekening van het wapen” bij het verleende wapen-diploma. De Hoge Raad van Adel had onmiskenbaar het *Arkel*-wapen op het door de burgemeester aangeboden „afdruksel” onderkend! En zo kon „bevestiging” verleend worden, in stede van een vergunning om in het vervolg het *Arkel*-wapen te voeren.

Wij mochten de geschiedenis van 's burgemeesters afdruksel der wapenen van Dongen achterhalen!

Ter vergadering van de magistraat van Dongen op 9 januari 1678:

„Schepen *Pels* verthoonde een brief van de heere schoutet „*Claypole* in den Hage zijnde in dato den 4^e deser waarbij „syn *E.* schrift . . . oock met een silversmit te hebben ge- „sproocken om het wapen *Van Dongen* tot segelen te „gebruycken ende dat tselve soude costen aen silver negen „R. gld. en toedoen vijffthyen R. gld., en soude antwoord „verwachten. Wordt uytgesteld totte thuysscompste van „de heere *Claypole* om syn *E.* dan te spreekken en te „laten doen toe wanneer syn *E.* wederom in den Hage „gaet . . .” (g.a. Dongen no. 81).

Tot goed begrip zij hier aangetekend, dat de *Van Dalem*'s zich veelal, zonder meer, *Van Dongen* noemden, zelfs in de takken waarin de heerlijkheid niet vererfde. Hiermede staat vast, dat de heerlijkheid Dongen na 1678 het *Arkel*-wapen heeft gevoerd en dat dit wapen terecht door de Hoge Raad

van Adel werd onderkend op het door de burgemeester in 1815 ingezonden afdruksel. Zou hierbij nog het in 1678 gesneden stempel gediend hebben?

Intussen, het zegel van 1678 was niet het eerste ambtelijk wapen der heerlijkheid. Op 14 november 1669 verklaarden schepenen in een akte:

„ende des t oirkonde dese met onse gemeyn heerlijkheys „segel op t spaciem gedruckt besegelt” (R.A. 's-Hertogenbosch, Dongen r.a. no. 160).

Reeds enkele dagen later moet dit zegel in het ongerede geraakt zijn, immers op 25 november 1669 verluidt het:

„ende vermits wij egeen gemeyn schependomssegel en syn „hebbende, soo hebben wij dese doen besegelen metten „segel van *Marten Gerrits Back* ende *Cornelis Claes „Bastaerts* onse mede-schepenen hiertoe versocht . . .”

Overigens behielp de magistraat zich tussen 1669—1678 doorgaans nog anders:

„soo hebben wij schout, schepenen en regeerders, in oir- „konden van 't geene voors. is dese door onse secretaris „doen onder(tekenen)” (Dongen r.a. no. 161 en vlg.).

Hoe het zegel der heerlijkheid er vóór 1669 heeft uitgezien, bleef ons onbekend; bovenaangehaalde notulen van 1678 verwijzen er niet naar en maken de indruk n i e t van herstel van het oude „gemeen” wapen, maar van de invoering voor het eerst van het *Arkel*-wapen. De term „ons gemeyn heerlijkheys zegel” treft men, teruggaande, aan tot in een copie-akte van 30 mei 1635 (Dongen r.a. no. 155); vóórdien gebruikten de schepenen hun persoonlijke zegels. En, bij nadere beschouwing van de zegels op de akte n° 1621, door Van Son vermeld, moet men ook deze aanmerken als de persoonlijke zegels van *Bollekens* en *Van Ghilse*. Van Son constateerde zelf al, dat bij *Bollekens* de dwarsbalken vergezeld waren van bollen, maar bovendien zijn de twee zegels elk voorzien van een randschrift onderscheidenlijk met de namen *Bollekens* en *Van Ghilse*, zodat van het gebruik van een ambtelijk heerlijkheidszegel hier geen sprake geweest is.

In § 2 komt een andere verklaring aan de orde.

Eerst echter nog een naschrift omtrent het huidige gemeente-wapen van Dongen. Dit wapen werd in 1817 bevestigd in de kleuren goud op blauw. De *Arkel*'s voerden rood op zilver; aldus ook het diploma van het in de Nederlandse adel opgenomen (uitgestorven) geslacht *Van Dongen*, dat afstamming pretendeerde uit de *Van Dalem*'s van Dongen. In werkelijkheid gold bij de *Van Dalem*'s van Dongen zilver op rood; zie een wapenboekje van A. S. Schoemakers, en conform Rijckhuysen, alsook de genealogie *Van Dongen*, door Snouckaert van Schauburg (welwillende mededeling van de secretaris van de Hoge Haad van Adel) overeenkomstig Van Spaen. Een gespecificeerd overzicht van de kleuren in de *Arkel*-groep vindt men bij S. van Rhemen „Genealogiën A 2” folio 300 en vlg. (R.A. Arnhem). Schrijver lost het probleem op: voorop staat het *Arkel*-wapen (hoofdstam) „twee roode gekarfd balckens in een silveren veldt”, en waarop volgen „Veranderingen des wapens van de geene die van dese geslachte van *Arckel* gesprooten sijn”, onder wie „die *Van Daelem* (van *Dongen*) voeren twee silveren gekarfd balckens in een root veldt”.

De gemeente Dongen heeft mitsdien aanspraak op de kleuren: zilver op rood. De huidige kleuren passen noch bij het hoofdwapen *Arkel* noch bij de tak *Van Dalem van Dongen*.

Nu wij zover zijn, rest nog het bewijs van de afstamming van *Peter Jansen van Dongen* uit de *Van Dalem's*, voor en aler het wapen op het zegel a° 1621 van *Christoffel Peter Cornelisse van Ghilse* historisch ten rechte als het *Arkel*-wapen mag worden aangemerkt. Dit wordt dan de derde — onze eigen — verklaring van dat zegel a° 1621, aangekondigd in het Voorwoord.

Slechts door grondig wieden in de genealogische dwaaltuin der *Van Dalem's van Dongen* konden wij het pad effenen naar de juiste plaats van onze *Peter Jansen van Dongen*. Afgezien van dit, bereikte, beperkte doel, leverde deze onderneming een hoognodige herziening op van de geldende genealogie *Van Dalem van Dongen* over de ganse lijn, een onvoorziene, maar onontkoombare, uitweiding van de hoofdzaak van ons opstel.

Hoofdstuk II.

De overkoepelende figuur van alle *Van Dongen's* uit het geslacht *Van Dalem* — in wettige en in erkende bastaardlijnen — is geweest *Willem van Dalem*, knape, heer van Dongen † 1422. Een uitgebreide genealogie bewerkt door Dr. A. W. E. Dek naar aantekeningen van † J. P. de Man, verscheen in „De Nederlandsche Leeuw” 1966 (k. 376 en vlg.). Aanvankelijk meenden wij voor ons probleem — het *Arkel*-wapen a° 1621 van *Christoffel van Ghilse* — op dit kompas te kunnen varen, maar bij te geringe diepgang van Dek's bewerking van het allerminst persklare handschrift De Man strandden wij herhaaldelijk; een nieuwe koers moest worden uitgezet.

Naast het archief van de Nassausche Domein- en Rekenkamer van Breda (A.R.A. 's-Gravenhage) staan andere belangrijke bronnen voor raadpleging open. In de eerste plaats het zogenaamd archief Prins Frederik, eertijds afgesplitst van voormeld Nassausch archief, en dat — hoewel daarvan een wezenlijk bestanddeel uitmakend — afzonderlijke geïnventariseerd ten rijksarchieven in 's-Hertogenbosch berust. Het schepenbankarchief van Breda (g.a. Breda), bewaard van af de laatste jaren der 15de eeuw, bevat in tegenstelling tot de andere baroniedorpen niets over Dongen en het aangrenzend Oosterhout. Afzonderlijke rechterlijke archieven van Dongen (sinds 1525) en van Oosterhout (sinds 1445) bevinden zich in het depot van het rijksarchief te 's-Hertogenbosch. De hoeve Lichtenberg, een belangrijk bezit der *Van Dalem's van Dongen*, lag deels binnen Dongen deels op Tilburgs territorium. Het rechterlijk archief van Tilburg (g.a. Tilburg) reikt tot 1500. In de middeleeuwen gaf men echter voor het passeren van belangrijke akten de voorkeur aan een gezaghebbende schepenbank in de omgeving boven het plaatselijk gerecht; in de Meierij, waartoe Tilburg behoorde, golden als zodanig in de 15de eeuw de schepenbank van Oisterwijk (aanwezig sinds 1418) en, sterker nog, de schepenbank van 's-Hertogenbosch (reikende tot in de 14de eeuw), beider archieven voorhanden op het rijksarchief van 's-Hertogenbosch. Voor 's-Hertogenbosch raadplege men de collectie nauwkeurige fiches van Ferdinand Smulders, van vóór 1500. Zelfs bracht men zaken aan bij de schepenen van Leuven. De jurisdictie van Brabants machtigste stad, die in rechten (en in politicis!) soms de Hertog naar de kroon streefde, strekte zich over gans het hertogdom uit; enkele voorbeelden hiervan kan men aanwijzen in het archief van de Nassausche Domein- en Rekenkamer van Breda, ook betreffende het geslacht *Van Dalem van Dongen* (o.a. regest 1160 inv. no. 497).

Het valt te betreuren, dat de overheid van Leuven, die nog wel een beroemde universiteit herbergt, het omvangrijk oud stadsarchief, teruggaand tot circa 1360,

vrijwel volstrekt onbewerkt laat, hoewel dit een kostelijke bron is voor de kennis van de geschiedenis van het hertogdom Brabant. Voor de inrichting van de Leuvense schepenbank, zie summier ons opstel „De Middelburgse Van de Putte's II” (Ned. Leeuw 1969, k. 284).

Wij besluiten dit bronnen-overzicht met op te merken, dat voor dit onderzoek ook enkele klooster-archieven benut zijn.

Dek stelt (De Nederl. Leeuw 1966, kol. 395):

„ *Willem van Dalem*, heer van Dongen en de Zwaluwe, ... stierf tussen 12 januari 1422 en 4 sept. 1422. Hij was „drie malen gehuwd, eerst met *Badeloge Bij* (*Johannes* „dr.), daarna met *Elisabeth de Jonghe Wericusdr.*, doch „deze vrouw was in de vierde graad verwant aan de eerste „vrouw, waarop de officiaal van Luik 25 okt. 1386 be „sliste, dat *Willem* kerkelijk moest worden gestraft. Doch „reeds op 11 dec. d.a.v. besliste dezelfde officiaal weer, „dat *Willem* gestraft moest worden, hij was n.l. nu weer „getrouwd en wel met *Sophia van Salmen*, terwijl het „tweede huwelijk niet was ontbonden. *Willem* beriep zich „op de uitspraak van 25 okt.! De derde vrouw werd later „toch als wettige echtgenote beschouwd en komt nog voor „in het testament van haar zoon *Willem* op 26 juni 1438. „De kinderen uit het tweede huwelijk werden verder als „bastaarden behandeld...”

Deze voorstelling van zaken is vrijwel van a tot z onhoudbaar en ook onvolledig. Wij veroorloven ons hiertoe het navolgende aan te voeren:

(II) *Willem* was knape.

Willem van Dalem, heer van Donghen, knape, zegelt 1383 en 1396 met twee tegengekanteelde dwarsbalken (*Arkel*), in het schildhoofd een barensteel van drie hangers (Nass. Dom. inv. Hingman XXXIV f 379 vo., XXX f. 378 vo.).

Hij was nimmer heer van de Zwaluwe. Op 10 maart 1354 was (opnieuw) beleend met Zwaluwe *Willem's* moeder *Beatrijs* huisvrouw van (I) *Roelof van Dalem*, die voor haar hulde deed tegelijk met de leenhulde terzake de goederen, die hij ten behoeve van zijn vrouw ontvangen had. (Van Mieris, Charterboek van Holland dl. II p. 823; *Beatrijs* had Zwaluwe reeds vóór haar huwelijk verkregen op 20 juni 1346). Op St. Jansdag 1376 droeg *Beatrijs* de Zwaluwe op aan de heer van de Leck en Breda (Nass. Dom. en Rekenk. I inv. 811), waarna op 23 januari 1377 diens vrouw *Margaretha van der Lippe* beleend werd na haar dood te versterven op haar zoon *Otto*. Deze *Otto* van der Leck droeg Zwaluwe op aan *Willem*, de jongste zoon van II *Willem van Dongen*; voor de nog onmondige *Willem* deed op 18 maart 1403 hulde en leeneed *Jacob* bastaard van Oosterhout als voogd, onder verplichting voor *Willem* om binnen een jaar na zijn mondigheid zelf hulde en leeneed te doen, hetgeen geschiedde op 24 mei 1413 (Nass. Dom. en Rekenk. I inv. 811). Dr. Drossaers verwisselt, ondanks verwijzing naar de duidelijke tekst bij Van Mieris, in haar inventaris Nass. Dom. en Rekenkamer van Breda I op blz. 136 vader en zoon *Willem van Dongen*.

(II) *Willem* huwde niet drie malen, maar slechts éénmaal n.m.l. ruim vóór 1382 jonkvrouw *Sophia van Salmen*, † na 1438. Staande dit huwelijk leefde *Willem* achtereenvolgens met drie bijzitten:

a. van circa 1368—1382 met *Badeloga*, dr. van *Johannes de Bye*, wonende te Dongen, zoon van *Anselmus Jansen de Bye*, van Goirle.

b. van circa 1382—1386 met *Elisabeth*, dr. van *Wericus de Jonghe* en *Elisabeth Theodoricusdr. Sterken* (N.B. Theodoricus Sterken was zoon van *Elisabeth Jansdr. de Bye*, van Goirle).

c. later met *Ijda*, dr. van *Jan Meynaerts* en *Engel*.

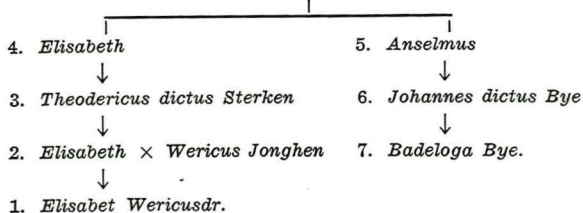
De onmenselijke tragedie, — voorstelling van Dek — als zouden de kinderen van *Sofie van Salmen* en die van *Elisabet Wericusdr.* in onderlinge concurrentie afwisselend de status wettig-onwettig gehad hebben, heeft zich niet afgespeeld. Vermoedelijk is Dek afgegegaan op de regesten nos. 771 en 776 van Dr. S. W. A. Drossaers, Nassausche Domein- en Rekenkamer van Breda I, maar deze regesten — evenals enige andere, waarmede wij in deze studie werkten — voldoen niet aan een getrouwe weergave van de authentieke akten:

regest no. 771 uit inv. no. 583 betreft een rechterlijke sententie van de officiaal van de bisschoppelijke curie te Luik d.d. 25 okt. 1386 in de zaak van de procurator-fiscalis (vervolgingsambtenaar) tegen *Wilhelmus van Donghen*. In deze akte is, in tegenstelling tot het regest, in het geheel geen sprake van huwelijken met *Badeloga* en met *Elisabeth*; het ging om het verwekken van kinderen bij twee vrouwen, die elkaar in de vierde graad bestonden. In verband met de reeds tegen hem aanhangige tweede beschuldiging had *Willem* er belang bij om deze telastlegging grif te bekennen juist omdat hierin geen sprake was van enig huwelijk. De kerk veroordeelde het concubinaat als voortplantingsinstituut en legde deswege straf op, waarbij de vaststelling van de vierde graad een preventieve werking had tegen eventuele huwelijken tussen de kinderen van die concubinen.

Tegen deze achtergrond moet men de twee processen in onderling verband beschouwen.

regest no. 776 uit inv. no. 583 betreft een sententie d.d. 11 dec. 1386 (de processen hebben nagenoeg gelijktijdig gediend) van dezelfde officiaal in de zaak van dezelfde procurator-fiscalis tegen dezelfde beklagde. In dit proces werd *Willem van Dalem*, heer van Dongen, knape, — geheel anders dan het regest vermeldt — bestraft wegens het aangaan van een clandestien huwelijk met *Elisabet*, ofschoon hij wettig kerkelijk gehuwd was met *Sophia* en dit wettig huwelijk door de kerkelijke rechters niet was gesepareerd. Tot verweer had *Willem* aangevoerd, dat hij achtereenvolgens tot concubinen gehad had *Badeloge*, 15 jaren lang, en *Elisabet*, drie tot vier jaren lang, en bij beiden kinderen verwekt had, terwijl hij wettig kerkelijk getrouwd was met *Sophia*, die nog zijn wettige vrouw was. In dit verweer gaf hij ook nauwkeurig de verwantschap tussen *Badeloge* en *Elisabet* aan:

Johannes dictus Bye, van Goirle

Waar in de sententie sprake is van verwantschap tussen 1. *Elisabeth Wericusdr.* en 7. *Badeloga Bye* in de vierde graad, heeft de Officiaal de graden berekend door de geboorten te tellen aan de langste zijde van bovenstaand schema. Daarmede werd het Germaans recht toegepast. Naar Romeins recht zouden de graden berekend moeten zijn door het aantal geboorten tussen de ene bloedverwante en de naast gemeenschappelijke stamvader te vermeerderen met het aantal geboorten tussen die stamvader en de andere bloedverwante, hetgeen in bovenstaand schema een verwantschap in de zevende graad zou opleveren. Mr. L. J. van Apeldoorn „Geschiedenis van het Nederlandsche Huwelijksrecht”, 1925 leert, dat de Kerk huwelijken tussen bloedverwanten verbood en, dat paus Gregorius III in het jaar 732 de zevende graad vaststelde als grens der bloedverwantschap. Merkwaardig genoeg nam de Kerk aan, dat onder de zevende graad te verstaan was de bij elk volk geldende wijze van verwantschapsberekening. Deze discriminatie maakte voor *Willem* echter niets uit, omdat zijn concubines zowel naar Germaans recht als naar Romeins recht binnen de grens van de zevende graad vielen. Indien, in bovenstaand schema, *Badeloga* één generatie jonger geweest zou zijn op no. 8 in de reeks, dan zou *Willem* volgens Romeins recht vrijuit, maar volgens Germaans recht niet vrijuit gegaan zijn!

De genealoog, die in enige middeleeuwse akte de term „vierde graad” ontmoet, zal zich rekenschap moeten geven van het toegepaste juridisch begrip. Ditzelfde verschijnsel signaleren wij hieronder t.a.v. het begrip „mondigheid” in de loop der middeleeuwen.

In de loop van dit opstel zullen wij berekenen, dat *Willems* wettige zoons jonger waren dan zijn bastaarden. Men mag welhaast aannemen, dat *Sophia van Salmen* als jong kind aan hem was uitgehuwelijkt en *Willem* in afwachting van haar volwassenheid de huwelijkspraktijk beoefend heeft met zijn concubines. In akten na de afdanking van deze vrouwen figureert *Sophia* als wettige huisvrouw met de subtiële toevoeging: in volle bedde!

Uit voormeld huwelijk met *Sophia van Salmen*:

1. *Ermzout*.

1450 jonkvrouw *Ermsoud* dr. van *Willem van Dongen* doet ten behoeve van haar broeder *Roelof* afstand van haar aanspraken op de hoeve de Lichtenberg onder Dongen-Tilburg ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1220 f. 255 vo.); zie verder Dek t.a.p. II 1.

2. *Roelof*, volgt III.

3. *Willem van Dalem*, knape, heer van Zwaluwe en Dongen, geb. 1393/'95, † 27/28 juni 1438. Zoals wij boven aantoonde, verkreeg hij Zwaluwe niet als leenvolger van zijn vader — lezing van Dek — maar als leenvolger van Otto van de Leck. Hij ontving de heerlijkheid Dongen met de hoeve Lichtenberg bij leven van zijn vader op rekening van 40.000 engelse nobels, die zijn vader hem schuldig was, op 12 januari 1422 (Nass. Domein- en Rekenk. van Breda I regesten 1160 en 1161 inv. no. 497). Volgens de akte van belening met Zwaluwe d.d. 18 maart 1403 was hij de jongste zoon van *Willem* en *Sophia*. Wij koppelen zijn geboortjaar 1393/'95 aan zijn leenrechtelijke mondigheid in 1413. Zie over *Willem* verder Dek t.a.p.

De leeftijd van leenrechtelijke meerderjarigheid is in de loop der eeuwen veranderd. Voor Brabant noemt Galeslout, „Inventaire des Archives de la Belgique, Cour féodale de Brabant” I préface p. XLV, de leeftijd van 20 jaar, kenlijk volgens een bericht van na 1600. Voor het Sticht gold in de 15de eeuw de leeftijd van 18 jaren; zie A. Joha. Maris „Repertorium op de Stichtse Leenprotocollen... I De Nederstichtse Leenakten (1349—1581)” inleiding blz. XII. Het Hollands leenrecht zal op dit punt niet afwijkend geweest zijn, en dit was van toe-

passing op de Zwaluwe. Beelaerts in „Praktijk van het Geldersch leenrecht” laat deze praktijkvraag onbeantwoord. In de tijd van Karel V ging de drempel van mondigheid omhoog tot boven de 20 jaren. Gaat men daarentegen terug naar 1300, dan moet men aan een lagere grens beneden de 18 jaren denken. De hoge grens van 25 jaren voor meerderjarigheid in het algemeen kwam over uit het Romeinse recht en was niet van vaderlandse oorsprong. De moderne Nederlander neigt weer tot het recht der vaderen, en noemt zich daarbij progressief!!

Voor de genealoog kan de leenrechtelijke mondigheid — mits deskundig gehanteerd — een doeltreffend hulpmiddel zijn voor leeftijdsbepaling.

4. Jan, volgt IIIbis.

De volgorde in ancienniteit van de broeders *Roelof*, *Willem*, *Jan* blijkt, in aansluiting op de voormelde akte van belening met Zwaluwe d.d. 18 maart 1403, vervolgens uit een akte van nadere verdeling van de vaderlijke nalatenschap, waarbij *Willem* van zijn broeders *Jan* de jongste noemt, en *Roelof* en *Willem* gezamenlijk spreken van hun jongste broer *Jan* (Nass. Dom. en Rekenk. Breda I regest 1189 inv. 497 a° 1422/'23). *Roelof* was als oudste kenlijk vermoemd naar zijn grootvader *Roelof*, hij overleed in 1479 en moet dus slechts enkele jaren vóór *Willem*, vermoemd naar grootvader *Willem van Duvenvoorde*, circa 1392 geboren zijn; *Jan*, de jongste broeder, na 1403.

5. Simone.

4 sept. 1422 *Symone*, dr. van *Willem van Dalem*, heer van Dongen, transporteert op haar broeder *Willem van Dongen* al hetgeen zij geërfd heeft van haar vader en erven zal van haar moeder *Soffye van Salmen* (Nass. Dom. en Rekenk. Breda I, regest 1171 inv. no. 509).

6. Beatrix.

Zie verder Dek t.a.p. II 10. N.B. De volgorde van de dochters, onderling en ten opzichte van de zoons, bleef ons onbekend.

Uit het concubinaat met *Badeloge de Bye* (circa 1368—'82):

Volgens de processtukken a° 1386, boven besproken, heeft *Willem* bij deze vrouw kinderen verwekt; die wij echter nergens verder vermeld vonden.

Uit het concubinaat met *Elisabeth Wericusdr. de Jonghe* (circa 1382—1386):

Jan, volgt in hoofdstuk IV, § 1.

Van de vier door Dek t.a.p. genoemde erkende bastaarden bij *Elisabeth*: *Jan*, *Floris*, *Jan* en *Roelof*, is alleen deze *Jan* (de oudste) bewezen zoon van *Elisabeth*. Dat hij haar enige zoon geweest is, valt o.m. af te leiden uit de verdeling d.d. 16 dec. 1422 van de nalatenschap van zijn vader *Willem van Dalem*, heer van Dongen, waarbij sprake is van een erfpacht van elf mud rogge, die *Jan van Ghilse* (onder deze naam komt hij herhaaldelijk voor, vermoedelijk vanwege de erfgoederen der *Van Dalem's* onder *Gilse*) en zijn moeder verkregen hadden uit de *Lichtenberg* (Nass. Dom. en Rekenk. Breda I regest 1188 inv. no. 497); ook in latere akten komen geen andere kinderen van *Elisabeth* voor en treden alleen *Jan's* kinderen als enige deelgenoten op. Gezien de volgorde *Jan*, *Floris*, *Jan*, *Roelof* in de akte van 28 mei 1397, welke wij bij *Roelof* uitvoerig zullen behandelen, delen wij voorshands *Floris* in bij de derde bijzijt.

Uit het concubinaat met *Ijde Meynaerts* (na circa 1386):

c 1. *Floris*, scholier op het bisschoppelijk college te Luik 1397, leeft nog 1435.

Anders dan Dek t.a.p. onder II 3 veronderstelt was hij niet de stamvader van de tak *Van Dongen* te Tilburg, waaronder

de naam *Floris* ook voorkomt; zie voor deze tak hoofdstuk IV, § 2.

Mathijsdag 1435 *Roelof Robbrechts van der Wysschel* promisit *Florys van Dalem* de bastaard van † *Willem van Dongen* (Oisterwijk, r.a. no. 149).

c 2. *Jan*, volgt in hoofdstuk IV, § 2.

c 3. *Roelof*, scholier op het bisschoppelijk college te Luik 1397, tr. vóór 1408 *N.N.* Wij vonden geen enkele steun voor Dek's veronderstelling t.a.p. onder II 5, dat uit hem een tak *Van Dongen* te Breda stamt; zie voor Bredase bastaarden Hoofdstuk IV § 4 B I 2 en § 4 F.

Dek maakt geen gebruik van het door hem gegeven regest in dit maandblad jaargang 1966 (k. 377) „anno 1423 *Jan* geheten *Van Donghen* natuurlijke zoon *Willem's van Donghen*, „die hij verkregen had bij *Ijde Jan Meynaertsdr.* verkoopt aen „*Symon Melis Vrancken* een perceel in Goirl tussen *Jan van „Donghen* en *Willem Posteel* zijns broeders”.

Ook dit regest is corrupt, men leze de authentieke akte: „die „*bartelomei* a° 1423 *Jan* geheten *van Donghen* natuurl. zoon „*Willems van Dongen*, die hij gekregen had bij *Ijde Jan Meynaertsdochter* heeft verkocht aen *Symon* natuurl. zoon *Wou- „ter Bacx Maeszn.* een rogge erfpachts... uit en van een „perceel 5 looppensaet... die *Jan* voors. gekregen had jegens „*Willem*... (onleesbaar) gelegen in Goirl in het erf *Jans van „Donghen* voors. en *Willem Posteel* zijn zwager” (Oosterwijk r.a. no. 144 f. 88).

Daargelaten deze rectificatie bewijst deze akte, dat deze *Jan* een zoon was van *Ijde Meynaerts*. Dek verwijst, t.a.p. bij II 5 *Roelof*, naar inventaris *Drossaers* regest no. 948. Dit regest betreft in inventaris no. 507 de akte d.d. 27 april 1408, waarbij *Roelof* natuurl. zoon van *Willem van Dalem*, heer van Dongen, aan zijn vader verkoopt alles wat deze hem bij zijn huwelijk meegegeven of beloofd heeft. Van belang nu is, dat deze akte bezegeld werd door de oorkonders *Robbrecht van der Wisschel* zijn neef en *Jan Meynaert* z i j n o o m.

Oom *Jan Meynaert* en moeder *Ijde*, kinderen van † *Jan Meynaert* en *Engele* verkochten 2 aug. 1418 en 14 april 1439 landerijen, steden en huis onder Oerle parochie Tilburg (Oisterwijk r.a. nos. 143 en 152).

Voorts deelt Dek mede, dat deze *Roelof* op 24 sept. 1406 de tonsuur verkreeg, maar volgens de inhoud van de akte werd deze gunst verkregen door *Roelof van Dalem Willems* zoon „de legitimo thoro procreato”, m.a.w. niet deze bastaard, maar *Willem's* wettige zoon uit het huwelijk met *Sophia van Salmen!*

Op 28 mei 1397 verzochten *Jan*, *Floris*, *Jan* en *Roelof*, om, niettegenstaande hun geboorte, tot de geestelijke wijdingen te worden toegelaten (Nass. Dom. en Rekenk. Breda I inv. no. 591), volgens de tekst: „ex parte *Johannis, Florentii, Johannis* et *Rodolphi* filiorum *Wilhelmi de Dalem, fratrum carnalium*. De laatste twee woorden zijn een kernachtige omschrijving van de betrekking tussen zoons van verschillende ongehuwde moeders, die dus rechtens geen broeder van elkander zijn, maar die elkaar door een gemeenschappelijke vader in den vlezee als broeder bestaan. De vier verzoekers waren volgens het rekwist „scolarii” in de diocees Luik.

De z.g.n. lagere wijdingen verplichtten niet tot het coelibaat; men kreeg wel toegang tot de wetenschappelijke studie der geestelijkheid (de universiteit van Leuven bestond nog niet!). Vereiste was: de status van wettigheid; bastaarden konden dispensatie verkrijgen en bereikten daarmee in het oog van de wereld het quasi-aanzien van wettigheid. Kenlijk streedden de bastaarden *Van Dongen* één en ander na, immers vast staat, dat geen van de vier in de geestelijke stand getreden is.

III. *Rudolf Willems van Dalem van Dongen*, geb. circa 1392, knape, heer van Dongen, scholier op het bisschoppelijk college te Luik en clericus 1406, † medio 1479, tr. Breda vóór 1428 jonkvrouw *Jutta van Diemberbroeck van Vleuten* ex matre *Swana*, † vóór maart 1463.

Op 24 sept. 1406 verleende Heinricus bisschop van Sydon in hoedanigheid van vicaris in pontificalibus van de elect van Luik de tonsuur aan *Rudolphus van Dalem* scolarius in het diocees Luik, aetatis legitimae et de legitimo thoro procreatus (Nass. Dom. en Rekenk. Breda I regist 935 inv. no. 592).

Volgens Wetzler und Welte's „Kirchliches Lexikon“, artikel Tonsur, was de tonsuur oorspronkelijk verbonden met de eerste van de vier lage kerkelijke wijdingen, werd echter in de loop der middeleeuwen geheel los daarvan. De minimum leeftijd was 7 jaren (= aetatis legitimae), dit in verband met het gebruik om jongens al heel vroeg als aspiranten in de leer te doen op een bisschoppelijk college. Degeen, die de tonsuur ontving, werd hierdoor clericus, echter, zonder verplichting een geestelijk ambt na te streven. De verplichting tot coelibaat kwam pas na de hogere wijding tot subdiaken (c.q. gevolgd door wijdingen tot diaken en tot priester).

Rudolf verkreeg de heerlijkheid *Dongen* uit de deling d.d. 29 juni 1438 met zijn broeder *Jan* van de nalatenschap van hun broer *Willem*, † 1438, en de hoeve de Lichtenberg bij koop van zijn broeder *Willem* d.d. 1 maart 1424 ingevolge verdeling van de vaderlijke nalatenschap (Nass. Dom. en Rekenk. Breda I reg. 1376, inv. no. 500, en reg. 1196 inv. no. 497). Hij sloot te Breda buiten-kerkelijk zijn huwelijk met *Jutta*, voornoemd, en onderhield tevens een bijzit genaamd *Engel*.

Destijds was een buitenkerkelijk huwelijk wettig in het kanoniek recht. Bij gebreke van kerkelijke solemnisatie zag de kerk zich ongaarne de emolumenten ontgaan in geval van gegoede huwelijkspartners. Bovendien gaf zodanig huwelijk aanleiding tot misbruik en onzekerheid (waar lag de grens met concubinaat, vooral bewijsrechtelijk?). Meer en meer ging de kerk ertoe over dergelijke huwelijken te keren door deze afkeurend te diskwalificeren als clandestiene huwelijken (het kanonieke recht ten spijt) en zelfs te beboeten.

Zo lag de situatie ten tijde van *Roelof*. Dit beleid werd gelegaliseerd door de beroemde kerkvergadering van Trente (1545—1563) in het decreet „Tamesti“ (Sess. 24 caput I, de ref. matr.), waarbij gedoopten onbekwaam verklaard werden (het kanoniek recht bleef dus formeel van kracht in principe!) om een huwelijk aan te gaan anders dan ten overstaan van een priester (= kerkelijke solemnisatie). Hoewel Philips II de landvoogdes, Margaretha van Parma, aanspoorde het concilie van Trente in de Nederlanden te doen respecteren, bleef invoering in deze kerkprovincie achterwege vanwege de invloed der Reformatie. Bij het jongste rooms-katholieke concilie kwam dit alles weer op losse schroeven te staan, het oude decreet verviel en een nieuw in uitzicht gesteld; over de interim-toestand schijnt de Romeinse Curie van inzicht te verschillen met het Nederlands Episcopaat.

Rudolfs echtgenote *Jutta* moest het veld ruimen voor zijn concubine *Engel* en zocht haar toevlucht in het Sticht bij haar moeder. Aldaar spande zij een proces tegen *Rudolf* aan, om haar positie van wettige vrouw te herwinnen: zij verzocht en verkreeg een declaratoire sententie van de officiaal van Luik op 18 sept. 1428 (Nass. Dom. en Rekenk. Breda regist 1241 inv. no. 588). Dr. Drossaers las in deze akte — blijkens voormeld regist —:

„De officiaal van Leodium wettigt het huwelijk van „*Jutta van Dyermerbroeck van Vloten* met *Rudolphus „van Donghen* ridder, met bevel het binnen veertien dagen „kerkelijk te doen voltrekken“.

Daargelaten. dat Dr. Drossaers het woord „ armiger“ in de

akte vertaalt met „ridder“ in plaats van met „knappe“, lijdt haar terminologie wettigt het huwelijk ... met bevel het kerkelijk te doen voltrekken ...“ juridisch aan inwendige tegenstrijdigheid, immers een kerkelijke wettiging kan niet voorafgaan aan een kerkelijke voltrekking! Het declaratoir van de officiaal van Luik hield in: de vaststelling van het wettig buiten-kerkelijk voltrokken huwelijk, met bevel tot kerkelijke solemnisatie, dit laatste omdat partijen zulks overeengekomen waren en *Rudolf* daarmee in gebreke gebleven was. Een boete werd opgelegd terzake het „clandestien“ huwelijk (zie onze beschouwing over „clandestien“ hierboven).

De sententie van 1428 is vooral belangwekkend, omdat men er een zeldzaam nauwkeurige beschrijving in vindt van de formules van een wettig buitenkerkelijk huwelijk in de middeleeuwen. Met deskundige bijstand halen wij uit de tekst aan, dat *Rudolphus* te Breda verklaard had, ten overstaan van getuigen:

„*Jutte* ic gheve u hier mijn kerstelyc manlijck trouwe“

en *Jutte*, in antwoord:

„*Roeloff* ic gheve u hier oec mijn kerstelijc wijfs trouwe“. Later, ten huize van *Rudolf* te Dongen, hadden partijen in tegenwoordigheid van *Jutta's* moeder *Swane* en vele andere getuigen verklaard een kerkelijke solemnisatie te willen na beloken Paschen, maar dit was niet essentieel.

Zo kwam dan een buitenkerkelijk wettig huwelijk tot stand door enkele wilsovereenstemming van partijen, in bijzijn van enkele getuigen, volgens voorschrift van kanoniek recht. Zoals bij ieder huwelijk, was de voltrekking rechtens pas perfect door de bijslaap.

En, wat bereikte *Jutte* met deze sententie? Booth verhaalt: „*Rudolf van Dalem* heere van Dongen troude a° 1432 den 6^{en} febr. Joffr. *Jutte van Diermerbrouc*, leefden toch tesamen a° 1458“ (R.A. Utrecht, handschr. verz. inv. no. 378, Dr. Cornelis Booth „Genealogieën“ smalle boekjes dl. 9, blad 937 no. 15). Waar deze datum 6 februari 1432 hier niet anders kan betreffen dan de kerkelijke solemnisatie, moet *Roelof* de termijn van 14 dagen, gesteld in de sententie van 1428, nog wel heel lang hebben weten te rekken. Te oordelen naar het overlijdensjaar van de stamhouder *Joost*, lijkt diens geboorte ook bepaald niet overhaast verwekt te zijn!

Uit voormeld huwelijk met *Jutta van Diemberbroeck*:

1. *Joost*, volgt IV (hoofdstuk III), de tak Dongen.
2. *Odilia*, zie Dek t.a.p. III 2.
3. *Johanna*, zie Dek t.a.p. III 3.
4. *Cornelia* tr. *Wemmer Sweerts*, uit wie *Van Dongen's* in vrouwelijke lijn te Geertruidenberg, zie Dek t.a.p. III 4; zij † 1518—1520.

Dek noemt nog onder IIIbis 4a een *Cornelia*, die echter hier thuis hoort.

Lenen van Breda a° 1474: joffr. *Cornelia Roelofsdr. van Daelhem* heere tot Dongen houdt in leen de hoeve ter Beversluis met huis en rechten te Ginneken (Nass. Dom. inv. Hingman no. 1010).

23 febr. 1502 joffr. *Cornelia Roelofsdr. van Daelhem* alias *van Dongen* met Jan Jan Pauwels haar voorgd doet voor schepenen van Ginneken afstand van alle aanspraken op de goederen van † heer Aert de Ram (Breda r.a. no. 415).

11 sept. 1509 joffr. *Cornelia Roelofs van Daelhem* geheten *van Dongen* met *Willem Vlaymans* haar zwager en voorgd verkoopt 5 bunders heiveld te Alfien (Breda r.a. no. 418).

24 apr. 1514 en 28 mei 1518 joffr. *Cornelia* wijlen *Roelofsdr. van Daelhem*, die men noemt *van Dongen*, verkoopt land te Ginneken (Breda r.a. nos. 423, 425).

9 apr. 1521 *Cornelia van Donghen* huisvr. *Willem Bertel Rombouts* (= de door Dek genoemde dochter van *Cornelia Roelofs* en *Wemmer Sweerts*) verkoopt 4 bunders te Ginneken (Breda r.a. no. 428).

5. *Floris*, nog onmondig in 1463.

3 mrt. 1463 Aelbert Laurens van den Rul kent schuldig 10 loopens erfpacht aan *Roelof van Daelhem*, heer tot Dongen, ten behoeve van *Floris Roelofs* wettige zoon van *Dongen* onmondig, welke erfpacht den kinde voorz. bevallen is in broeder en zusters deling uit en op de beuisde stede daar Aelbert nu woont (Oosterhout r.a. no. 258).

Uit *Roelof's* concubinaat met *Engel*:

Jan, Celie, Floris en *Peter*, volgen in hoofdstuk IV § 3.

IIIbis. *Jan Willems van Dalem van Dongen*, geb. circa 1404, knape, heer van *Zwaluwe* en van *Ter Borch* (Oisterwijk), † omstr. nov. 1448, begr. te 's-Hertogenbosch op het koor in de kloosterkerk der Predikheren, tr. 1° (huwel. voorw. *Besoyen* 8 jan. 1432) jonkvrouw *Catharina van Besoyen*, tr. 2° circa 1437 jonkvrouw *Margriet van Haren*, dr. van *Jan* en jonkvrouw *Janneke*, † na 1478.

Over de eerste vrouw en de dochter *Beatrix* handelt uitvoerig Mr. F. A. Holleman „Dirk van Assendelft, schout van Breda, en de zijnen” (uitgave Thieme, Zutphen a° 1953).

De datum van het 2de huwelijk is afgeleid uit de leenrechtelijke mondigheid van 18 jaar door de oudste zoon *Jan* bereikt hoogstens één jaar vóór 29 maart 1457 (zie onze beschouwing over leenrechtelijke mondigheid in de aantekening onder II 3 *Willem Willems van Dalem*).

Hij erfde krachtens testament van zijn broer *Willem* d.d. 26 juni 1438 huis en heerlijkheid van *Dongen*, en de heerlijkheid *Zwaluwe*; trof reeds op 29 juni 1438 een nadere regeling met zijn broeder *Roelof*, waarbij hij de *Zwaluwe* behield en *Roelof* huis en heerlijkheid van *Dongen* verkreeg (Nass. Dom. en Rekenk. Breda, regesten 1375, 1376 inv. nos. 499, 500); beleend met *Zwaluwe* 26 maart 1439.

Hij kocht begin 1443 van *Godschalck Roesmont* (geldschietier van de vorige eigenaar *Jan* van Engelen natuurlijke zoon van † heer *Aart Rover* investiet van Erpen, tevoren *Aert Claesz. Rover*, ridder) voor 2150 philips schilden het goed *Ter Borch* te Oisterwijk met huis, molens, moeren, landerijen, cijnsen, breuken en verder toebehoren, een vol Brabants leen (zie uitvoerig Mr. G. Berkelmans „De Kleine Meyerij” jrg. XV en la déclaration de *Roelof de Dalem* dit de *Donghen* pour le fief *Ter Borch* et autres à Oisterwijk a° 1494 bij L. Galesloot „Inventaire des archives de la cour féodale de Brabant” II p. 186 no. 2609). Daar Dek in Ned. Leeuw 1966 het bezit van *Ter Borch* niet vermeldt, laten wij hier enige desbetreffende regesten volgen en nog enkele personalia:

25 febr. 1443 *Godschalck Roesmont* verleent kwijting aan *Jan van Dongen* zoon van † *Willem van Dalem* heer van *Dongen* voor 1000 philippus schilden in mindering op 2150 philippus schilden terzake koop van het goed *Ter Borch* en de molen te Oisterwijk ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1213).

31 okt. 1444 en 7 febr. 1448 *Paulus van Haestrecht* heer van *Venloon* en *Jan van Dongen* natuurlijke zoon van *Willem van Dalem* geven aan *Godschalck Roesmont* een obligatie van 1100 philippus schilden ten behoeve van *Jan van Dongen* zoon van † *Willem* ('s-Hertogenbosch r.a. nos. 1210 en 1218).

26 juni 1448 *Jan Willems van Dongen* koopt de windmolen „ten Vonderen” te Oisterwijk ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1218).

12 juni 1448 *Johannes van Dongen* man en voogd van domicella *Margriet* dr. van † *Johannes van Haren* geeft een obligatie aan haar broeder *Willem van Haren* ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1218).

26 okt. 1448 *Joannes de Dalem* alias *de Donghen*, armiger, en domicella *Margaretha de Haren*, echtelieden, schenken aan de Predikheren een korentiende uit hun

goederen te Oisterwijk voor jaargetijden voor zich en de hunnen. *Johannes* werd begraven op het koor der kloosterkerk van de Predikheren te 's-Hertogenbosch (Jac. Brouwer O.P. „Chronicon conventus Buscoducensis ordinis Praedicatorum”).

18 juni 1449 juffr. *Margriet van Haren* wed. *Jan van Dongen* zn. van † *Willem van Dalem* heer tot Dongen, en *Roelof van Dongen* zn. van † *Willem van Dalem* als mombor van de wettige kinderen van juffr. *Margriet* voorz. (Oisterwijk r.a. no. 157 losse akte bij blz. 8).

26 apr. 1454 overeenkomst tussen *Berthout Back* en joffr. *Margriet* wed. *Jan van Dongen* omtrent de molens in de parochie Oisterwijk ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1224).

1456 cijnsboek van Gilse: de erfgenamen van † *Jan van Dongen* beemden in de Gilsche Vucht neven *Roelof van Dongen* tevoren juffr. *Beatrijs van Dalem* (R.A. 's-Hertogenbosch, archief Prins Frederik no. 108).

12 mei 1469 *Jan, Willem* en *Roelof*, gebroeders, kinderen van † *Jan van Dalem* beloven hun moeder juffrouw *Margriet van Haren* wed. van *Jan* voorz., terzake de tocht die zij in erfrecht bezit, een mud rogge jaarlijks erfpacht uit een akker „de Moleneynde” in de parochie Oisterwijk (Oisterwijk r.a. no. 175).

Uit het huwelijk met *Margriet van Haren*:

1. *Jan van Dalem van Dongen*, knape, geb. circa 1438, heer van *Zwaluwe*, woonde a° 1477 in den Ham (= „de dertig bunderen”) te Dongen, kastelein van *Schoonhoven* 1479, † 1479—1480, tr. (huwel. voorw. 6 nov. 1473) *Maria Ruyckrock van de Werve*, vrouwe van *Middelharnis*, dr. van *Philip* en *Janna van Schagen*. Kinderloos. Zie nader Dek t.a.p. k. 398—399. Hij had natuurlijke kinderen bij *Alyt Jansdr. Rijcksen*: *Cornelia* vermeld door Dek, en *Jan*, volgen in hoofdstuk IV § 4 A.

2. *Willem*, volgt IVbis (hoofdstuk III), de tak *Zwaluwe*.

3. *Roelof*, volgt IVter (hoofdstuk III), de tak *Ter Borch*.

Uit *Jan Willem's* concubinaat met *N.N.*:

a. 1. *Dirk*, volgt hoofdstuk IV § 4 B.

(Slot volgt.)

BOEKBESPREKING

The Story of the Bosanquets, door *Grace Lawles Lee*. Uitg. Phillimore, Canterbury, 1966.

Dit werk geeft ons niet alleen de geschiedenis van de familie *Bosanquet* uit Languedoc sedert haar komst in Engeland in 1686, maar ook een goed beeld van een familiehistorisch patroon dat op zoveel Hugenoten geslachten in Engeland van toepassing is. Het is geschreven met het bekende Engelse talent voor biografische geschiedschrijving, waarmee biografische en genealogische feiten en data, en détails uit de sfeer van de petite histoire op een gedegen stramien van de algemene historische achtergrond van het betreffende tijdsbestek, verweven worden tot een verhaal dat leesbaar is ook voor hen die met deze familie niets te maken hebben.

Het opent met een interessante analyse van de geschiedenis en de gevolgen van de vervolgingen der Hugenoten in Frankrijk, met name weerspiegeld in de emigratie naar Engeland.

Uit een wat summier en niet zeer gedocumenteerd overzicht van de generaties vóór de emigratie leren wij dat de familie reeds in de eerste helft van de 16de eeuw land bezat in *Cognac* en dat de gebroeders *David* en *Jean*, die na de herroeping van het Edict van Nantes naar Engeland emigreerden, tot een maatschappelijk aanzienlijk milieu behoorden, zoals de Katholiek en

NEDERLANDSCHE LEEUW

MAANDBLAD VAN HET

Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde.

BESCHERMHEER Z.K.H. DE PRINS DER NEDERLANDEN

maandelijks en wordt
het Genootschap toe-

ndentie, bestemd voor
relieve men te richten
ur Mr. W. W. van
ede", *Backershaegen-*

tie (abonnement) ad
teeds vóór 1 februari
ting op postrekening
an de penningmeester
te 's-Gravenhage.

Correspondentie, bestemd voor het Bestuur,
gelieve men te richten tot de Secretaris
Dipl. Ing. A. Corts, *Louise de Colignylaan*
18, Oegstgeest.

Alle overige correspondentie (niet bestemd
voor Bestuur of Redactie), zomede opgaven
van adresverandering, te richten aan het
Bureau van het Genootschap, *Bleyenburg 5,*
's-Gravenhage.

Betalingen aan de Bibliotheek dienen te
geschieden op postrekening no. 487073, ten
name van de Bibliotheek van het Genoot-
schap te 's-Gravenhage.

actie van het Maandblad wijst er nadrukkelijk op dat zij niet aansprakelijk is voor de
strekking of de inhoud der ondertekende stukken.

LXXXVIIIe Jaargang

juni 1971

LIJSTEN VAN LIDEN.

het leedwezen kennis van het overlijden
ron van **Verschuier**, sedert
het Genootschap.

Voorgesteld door:

DE SECRETARIS VAN
HET GENOOTSCHAP.

R. L. E. HOPPE,
Nijmegen.

N RANDWIJCK,

Mr. E. IDEMA
GREIDANUS,
's-Gravenhage.

ies VAN RANDWIJCK,

Mr. E. IDEMA
GREIDANUS,
's-Gravenhage.

D. J. G. BUURMAN,
Velp (Gld.).

Adreswijzigingen:

R,

Oegstgeest,
p.a. Mevrouw Offerhaus
geb. Bas Backer,
Prinses Beatrixlaan 61.

FELLOWS BAILEY

New York.
N. Y. 10022 (U.S.A.)
25 Sutton Place South.

A. J. L. VAN BOKHOVEN,

Vught (N.-Br).
Van Voorst tot Voorststraat 35.

M. D. HAGA,

Amsterdam-1007,
Reijnier Vinkeleskade 72.

E. W. A. HENSSEN,

Heemstede,
M. Vanmontlaan 88.

P. J. H. G. L. G. F. E. C. VALCKENIER KIPS,

Amersfoort,
Verdiweg 619.

C. VAN MEEUWEN,

's-Hertogenbosch-4002,
Vughterweg 17.

A. VAN OOSTEN,

Utrecht (Veldpost),
1 ASK - NAK NORTHAG/TWOATAF,
NAPO 861.

Drs. C. O. A. baron SCHIMMELPENNINCK
VAN DER OYE,

Ellecom,
Hofstettenlaan 2.

P. R. Th. ZANDER TER MAAT, D-75 Karlsruhe (West-Duitsland),
Bernsteinstrasse 13.

Historie van het Arkel-wapen A° 1621 van Christoffel Peter Cornelisz. van Ghilse, ver- gezeld van allerhande commentaar,

door MR. DR. J. C. MARIS VAN SANDELINGENAMBACHT.

Hoofdstuk III.

Thans presenteert zich de generatie *Van Dalem van Dongen*, waarbij de lezer, ingevolge de verwachting gewekt in Hoofdstuk I § 3, gaat uitzien naar de vader van *Peter*

Jansen van Dongen, † in 1552, begraven op het hoogkoor in de kerk van Dongen onder een zerk met het *Arkel*-wapen. Het geslacht splitst zich hier in drie takken, ieder met behoud van de toenaam *Van Dongen*, te weten:

- de tak *D o n g e n*, volgt IV *Joost*,
- de tak *Z w a l u w e*, volgt IVbis *Willem*,
- de tak *T e r B o r c h*, volgt IVter *Roelof*.

Voor *Joost* en *Willem* kan gerefereerd worden aan meergenoemde genealogie van Dek (De Nederl. Leeuw jrg. 1966), behoudens enkele aanvullingen en verbeteringen.

De tak van *Roelof*, bij Dek vrijwel onbekend, werd in het gelid gezet; deze was de vruchtbaarste.

Het aanzien van het geslacht geraakte door wangedrag over de gehele lijn in discredit. *Joost*, schuldig bevonden aan meerdere misdrijven, moest uitwijken en verloor de heerlijkheid Dongen door confiscatie in 1500. *Willem's* zoon *Jan* werd in 1513 verbannen wegens manslag op Karel van Lier, onderschout van Turnhout, en ontzet uit de heerlijkheid Zwaluwe. En *Roelof* pleegde in 1479 doodslag op zijn neef Rutger Jansz. van Haren, mesallieerde zich met de dochter van een welgesteld dorpsnotabele, waardoor zijn wettig nageslacht zakte op het maatschappelijk vlak der erkende bastaard-neven in Dongen en omgeving.

IV. *Joost van Dalem van Dongen*, knape, heer van Dongen; Dek stelt t.a.p. zijn overlijden na 18 nov. 1514; de preciese sterfdatum staat aangetekend op het schutblad achterin het protocol nr. 89 rechterlijk archief Dongen (R.A. 's-Hertogenbosch): „anno 1525 obiit *Joos de Donghen* 25 dies septembris”. Hij zal dus geboren zijn ruim na het vóór 1428 gesloten huwelijk zijner ouders. *Joost* huwde jonkvrouw *Adriana Monix*, dochter van Mr. *Jan*, de jonge, en jonkvrouw *Margriet Jansdr. van Berckel*. Tot aan de confiscatie anno 1500, in elk geval nog in 1499 toen de inwonende bastaardzoon *Jan* per boerenkar een jong meisje, *Peterken*, pardoos op het land schaakte (geassisteerd door niemand minder dan de vrouwe van Dongen), bewoonde het gezin het kasteel van Dongen.

Mr. F. A. Holleman „Dirk van Assendelft, schout van Breda, en de zijnen” (Thieme, 1953) deelt mede, dat het kasteel „het huis te Dieren” (= Die Rijen), door *Willem van Duvenvoorde* werd gebouwd aan de samenvoeging van het Snelle Vaartje en de rivier de Donge even ten zuidwesten van de oude Dongense dorpskerk bij de grens van Dongen en Rijen en dat deze *Willem* het slot met de heerlijkheid heeft overgedragen aan zijn natuurlijke dochter *Beatrijs* bij haar huwelijk met *Roelof van Dalem* (de overgrootvader van IV *Joost*).

1500 Heerlijkheid en huis van Dongen vervielen door de confiscatie in 1500 aan de heer van Breda, graaf Engelbrecht van Nassau. Deze gaf de heerlijkheid in tocht aan de vrouw van *Joost*, *Adriana Monix*, die zich sedertdien vrouwe van Dongen noemde, maar graaf Engelbrecht gunde de bewoning van het huis aan Jacob Peters stadhouder van de schout van Dongen, waarin *Adriana Monix* hem naderhand bevestigde (Nass. Dom. inv. Hingman no. 4631, rekening rentmr. van Dongen jaar 1548). De *Van Dalem's* zijn nimmer op het kasteel teruggekeerd, hebben daar dus niet — zoals Holleman meent — tot in de 16de eeuw gezeteld.

Roelof, de zoon van *Joost van Dongen* en *Adriana Monix*, die de familienaam rehabiliteerde en ridder werd, ontving bij wijze van genoegdoening in 1532 het huis te

Laer te Zundert van de heer van Breda in leen, *Roelof* verkocht op 29 okt. 1541 zijn huis met plein en erf in de Veterstraat te Breda aan Mr. Yman Cornelisz. schepen van Zierikzee. Met *Roelof* stierf deze tak uit (zie Dek, De Ned. Leeuw 1966 k. 397—398).

Omtrent de bastaarden van *Joost van Dalem van Dongen* vindt men enige notities in Hoofdstuk IV § 4 E.

12 maart 1499 *Joost van Dalem*, heer van Dongen, man van joffr. *Adriana*, contracteert over de 60 R.gid. inbreng van zijn vrouw, volgens de huwel. voorwaarden voor notaris en getuigen binnen 's-Hertogenbosch gemaakt, te voldoen door haar grootvader *Jan van Berckel* ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1267 p. 20 vo. en p. 223 vo.).

1500 *Joost van Dalem*, heer van Dongen, man van jonkvr. *Adriana*, dr. van mr. *Jan Monix*, de jonge, en jonkvr. *Margriet Jansdr. van Berckel*, erkennen na overlijden van jonkvr. *Margriet* voorn. ontvangen te hebben 1400 florenen van *Jan Gerards van Berckel*, (schepen van 's-Hertogenbosch) ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1269, p. 209 vo.).

9 febr. 1528 juffr. *Adriana Monix*, vrouwe van Dongen, jonker *Roelof van Dalem*, haar zoon, en juffr. *Josyna van Dalem*, haar dochter, kopen een erfcijs te Dongen rustende op hun hoeve de Lichtenberg (Dongen r.a. no. 89).

IVbis. *Willem van Dalem van Dongen*, geb. omstr. 1440, knape, heer van Zwaluwe. Hij verwisselde de traditionele familiepositie van landjonker voor die van stadsregent in Breda. De heerlijkheid Zwaluwe viel hem eerst later ten deel, in 1480 door het kinderloos overlijden van zijn broeder *Jan*. Binnen Breda bewoonde *Willem* een eigen huis vóór de burch, hij was schepen der stad tot zijn overlijden c. 1502. Dek (Ned. Leeuw 1966 k. 399) noemt hem deken der wolwerkers en schijnt daarbij te kunnen steunen op een akte d.d. 4 juli 1503, volgens het regest door schr. opgenomen (t.a.p., k. 378) inhoudende:

„4 juli 1503 Compareerde voor schepenen te Breda „*Roelof van Dongen*, broeder van wijlen *Willem van Dongen* in leven deken van de wolwerkers”. (Breda r.a. no. 415 f. 268 vo.).

Dit regest is echter ook al corrupt: in de aangehaalde akte geeft *Roelof*, als voogd van de kinderen van wijlen *Willem*, verlof aan diens weduwe *Belye* om ten behoeve van haar kinderen zekere gelden van de vleeshouwers van Breda in ontvangst te nemen. Van wolwerkers rept deze akte niet, laat staan nog van *Willem's* functie als deken der wolwerkers! *Willem van Dongen* was wel deken der vleeshouwers, als zodanig vermeld op de lijsten van magistratspersonen a° 1499 en a° 1501 (Breda r.a. no. 415). Met de drossaard, de kastelijn, de schout, de rentmeester, de pastoor, de burgemeesters en andere autoriteiten — zeventien in getal — komt hij voor op de lijst a° 1499 met de aantekening:

„dit syn de heeren der stad van Breda . . . die tabbert „en concl. lakens hebben, voor huer tabberts elc VIII „ellen en voor huer koncl. XI ellen”; de heren genoten deze ambtskleding voor stadsrekening.

Op het door Dek bij voormeld regest mede aangehaalde folio 245, bevattende een niet gedagtekende lijst van magistratspersonen van 1503, komt *Willem van Dongen* in het geheel niet voor; deken van de vleeshouwers is dan Willem de Bye, en van de wolwerkers Adriaen van Eyndmer.

Willem van Dalem van Dongen huwde jonkvrouw *Belye van der Dussen*, dr. van *Jan* en *Lysbeth van Grobben-*

donck; z
Gilse.

Uit dit h
1966, ko
1. Jan.
2. Will.
Voor d
§ 4 C.

V an van
van Zw
Magdal
lijkheid
klaard.
Uit dit
sub V

Vbis. Will
bezat ee
behuisd
schulde
zijn bez
Cuyck,

Uit het
1966 k.

1. Balt
Dor
in F
van
† n
2. Wi
geg
Dor

donck; zij hertr. *Jan Blerinck*, schout van Ginneken en Gilse.

Uit dit huwelijk twee dochters (zie *De Nederl. Leeuw* jrg. 1966, kol. 400), en:

1. *Jan*, volgt V.
2. *Willem*, volgt Vbis.

Voor de twee bastaardkinderen, zie Hoofdstuk IV, § 4 C.

- V. *Jan van Dalem van Dongen*, geb. 1488/89, knape, heer van Zwaluwe, beleend 4 febr. 1504, † vóór 1534, tr. *Magdalena van Hagenau*, † na 19 maart 1557. De heerlijkheid Zwaluwe werd op 20 juni 1513 verbeurd verklaard.

Uit dit huwelijk drie dochters; zie uitvoeriger Dek t.a.p. sub V (*Ned. Leeuw* 1966 k. 400), en een zoon *Jochim*.

- Vbis. *Willem Willemsz. van Dalem van Dongen*, knape, bezat een derde van de warande van Dongen, moeren en behuise steden ald., woonde in den Ham, werd wegens schulden gegijzeld in Breda en likwiderde grotendeels zijn bezittingen, † c. 1575, tr. 1° *Cornelia Dirksdr. van Cuyck*, † vóór sept. 1566; tr. 2° *Marie Gerrit Jansdr.*

Uit het eerste huwelijk twee dochters (zie *Ned. Leeuw* 1966 k. 400), en:

1. *Balthasar van Dalem genaamd van Dongen*, geb. Dongen c. 1531, gegoed ald., vestigde zich vóór 1554 in Hoorn, verkreeg op 6 febr. 1554 van de magistraat van Dongen een certificaat van zijn edele afkomst, † na 1601, tr. ?.
2. *Willem Willemsz. van Dalem genaamd van Dongen*, gegoed te Dongen en te Breda, † na 1594, gegoed te Dongen. Hun nageslacht is niet nagegaan.

15 juni 1541 *Willem van Dongen* (sr.), door zijn crediteuren in Breda gevangen gezet, bezat één derde in de warande van Dongen, waarvan zijn broeder *Jan* het overige tweederde bezat; 26 okt. 1541 transporteerde *Willem* voormeld aandeel aan René van Chalon, graaf van Nassau, benevens zijn aanspraken ten laste van de prins terzake de belofte tot uitkoop met 400 kar. gld. eens en een lijfrente van 50 kar. geld. jaarlijks hem door zijn broeder *Jan* gedaan (*Nass. Dom. en Rekenk. Breda I* inv. no. 276).

Willem (sr.) verklaarde: „soosal men bevinden alsdat „mijn vader saliger heeft liggende gehadt secre per„celen van moer uyt versheydens plaatsens, in den eer„sten de moer daer meester *Jan* van Halten en Joris „Wijnen gelegen syn die groot is omtrent XXXVI bun„der, genaempt die groote breehoeve. Ende noch soo „heeft mijn vader sa. gehadt een stuck moers groot om„trent VI bunder, genaempt op de hoeven, en noch op „den Langen Put omtrent XXVIII bunderen; item binnen „der nonnen van Breda moer omtrent XV buynderen; „item op den afganck XI bunder; item tussen die „XXVIII bunderen voors en der nonnen moer...“ enz. (g.a. Dongen no. 188, copie d.d. 1548).

5 maart 1547 *Willem Willems van Dongen* koopt behuise stede groot 9 lopensaat belend ten noorden door zijn eigen erf ten oosten door de rivier de Donge ten westen door Rijck Aryaens (*Dongen r.a.* no. 90); 21 apr. 1550 id. verbindt zijn stede in de Ham (*Dongen r.a.* no. 90).

23 juni 1563 *Willem van Daelhem genaamd van Dongen* verkoopt aan zijn zoon *Balthasar* een erfpacht van 6 lopens rogge uit stede groot 2 bunder strekkende van de Donge tot op Wilboert Symons erf; 23 april 1568 id. met zijn kinderen verkoopt deze stede (*Dongen r.a.* no. 92).

13 april 1575 *Mary* huisvr. *Willems van Dongen* verkoopt haar stede (*Dongen r.a.* no. 93).

10 maart 1576 Boedelscheiding tussen *Maria Gerrit Jansdr.* wed. laatst van *Willem van Dalem alias van Dongen*, wonende te Dongen, enerzijds, en de kinderen *Anna Willems van Dongen* huisvr. van *Adriaen Simons alias Compeerzager*, *Heilwich Willems van Dongen* wed. *Cornelis Kerstiaens*, (mede namens) *Balthazar* en *Willem Willems van Dongen* als erfgenamen van hun vader, onlangs gestorven, anderzijds; de weduwe zal behouden haar inbreng bij huwelijksvoorwaarden, en de kamer op de stede in Den Ham te Dongen bij de watermolen en het gebruik van de hof met appel- en perenbomen, die *Willem van Dongen* eertijds bij het verkopen der stede uitbesproken had, één en ander haar leven lang, zullende daarna aan de kinderen komen (*Breda, notaris van de Corput* no. 11 f. 205).

3 juni 1577 obligatie voor *Balthasar Willems van Dongen* (*Dongen r.a.* no. 93).

7 okt. 1578 *Balthasar van Daelhem* die men noemt *van Dongen* en *Willem Willems van Daelhem van Dongen* na dood van hun vader beleend met leenrenten ad 28 kar. gld. en ruim 7 bunders moeren onder Dongen (g.a. Dongen no. 191, extract leenhof Breda).

2 juni 1582 resp. 25 juni 1601 *Balthasar van Daelhem alias van Dongen* heeft in leen ontvangen een bunder vliegend land op de hoeve gekomen van † *Willem van Dongen*, resp. 7 bunders moeren na dode jonker *Willem van Daalhem* alias *van Dongen* zijns vaders gelegen op de Lange Put te Dongen (*Nass. Dom. inv. Hingman* no. 4600, leenboek van Dongen a° 1732).

- IVter. *Roelof van Dalem van Dongen*, geb. omstr. 1440, knape, heer van Ter Borch (Oosterwijk) beleend 1448, gegoed ald., te Dongen, Oosterhout en Gilse, † huis Ter Borch april 1517, tr. *Elisabet Ruttens*, † Dongen in 1534, dr. van *Jacob*, schepen van Dongen 1450, en *Engel Jan Berysdr. van Oirl*.

13 maart 1450 transport op *Roelof Jansen van Dongen* van een cijns van 40 sch. rustende op de watermolen en het goed Ter Borch ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1220).

20 juli 1470 *Roelof* zoon van † *Jan van Donghen* bezit erf en beemden genaamd Wuppenhout parochie Oosterwijk (Oosterwijk r.a. no. 178).

5 juni 1478 *Roelof van Daelhem* wijlen *Janszoon* mede namens zijn moeder juffr. *Margriet* wed. † *Jan van Daelhem* geeft kwijting aan zijn oom *Roelof van Daelhem* heer tot Dongen. (*Nass. Dom. en Rekenk. Breda I*, inv. no. 578).

6 juli 1479 Kwijting voor *Roelof van Dongen* voor betaling der zoening hem opgelegd terzake doodslag door hem gepleegd op (zijn neef) *Rutger Jans van Haren* ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1249).

1 febr. 1490 schikking tussen *Roelof zn.* van † *Jan van Dongen* en *Adriaen Ghysberts Heyn* over een erfcijs uit huis en hof te Oosterwijk (Oosterwijk r.a. no. 196).

1494 Déclaration de *Roelof van Dalem* dit *van Donghen* pour le fief Ter Borch et autres à Oosterwijk (L. Galesloot, inv. des archives de la cour de Brabant, b. II p 186 no. 2609).

4 sept. 1496 *Roelof Jansen van Dongen* koopt beemden aan de groenedijk te Oosterhout (Oosterhout r.a. no. 263).

3. jan. 1504 *Roelof zn* † *Jans van Dongen* verkoopt land naast zijn erf achter het gasthuis in de Schijve te Oosterwijk (Oosterwijk r.a. no. 207).

22 jan. 1508 *Roelof van Dongen* en *Lysbet* zijn huisvrouw verkopen het land Oirl te Tilburg, aan haar tezamen met *Willem* en *Jacob Jacobs Rutten* verstorven van hun moeder *Engel Jan Berysdr. van Oirl* (Tilburg r.a. no. 260).

19 maart 1510 *Jacob Jan Jacobs Rutten* verkoopt aan zijn moei *Lysbet* wettige huisvr. *Roelofs van Dongen* land te Gilse onbedeeld met *Lysbet* voorn. (*Breda r.a.* no. 419).

7 maart 1516 *Roelof Jansen van Dongen* koopt een behuise stede te Dorst-Oosterhout (Oosterhout r.a. no. 264).

12 maart 1517 *Roelof van Daelhem* alias van Dongen verkoopt moeren te Dongen aan *Willem Willems van Dongen* zijn neef belend *Jan* broeder van *Willem* voorn. (Nass. Dom. en Rekenk. Breda I inv. no. 276).

3 mei 1517 Arbiters heer *Geryde Sceerders* persoon der kerk van 's-Gravenmoer, *Anthonis Jansz* (van Dongen) schout te Dongen, *Jan Andries Lambrechts* (fabriekmr der kerk van Oosterwijk) en mr *Jan Lambert* tot Oosterwijk in het geschil tussen:

Jacob de oudste zoon van † *Roelof van Dongen*, ter eenre, en *Elisabeth* wed. † *Roelof* voorz. zijn moeder, heer *Willem* priester, *Jan* en *Christoffel* zijn broeders, *Hendrik Adriaens* als man van *Barbara*, *Marcelis Coeck* als man van *Anthonia*, en *Frans Corstiaen Jans* als man van *Marie*, zusters, dochters van † *Roelof* voorz., ter andere zijde, inzake het testament bij *Roelof* voorn. gemaakt uit kracht van brieven van octrooi verleend door de hertog van Brabant, en inzake de huwel. voorw. die *Jacob* had, waarbij *Roelof* hem beloofd had 300 gouden Rijnsgulden, verklaren die huwel.voorwaarden van onwaarde, verklaren dat testament van waarde, kennen toe aan *Jacob* zijn voordeel van geboorte als oudste 100 R.gld. en nog eens 100 R.gld (Oosterwijk r.a. no. 222).

6 jan. 1535 Boedelscheiding nalatenschap *Lysbet* wed. *Roelofs van Dongen* za. tussen haar kinderen heer *Willem Roelofs*, *Jacob*, *Jan*, *Christoffel*, *Barbara* huisvr. van *Hendrik Adriaans Oomen*, de weeskinderen van † *Mary* en meester *Frans Corstiaens*, de weeskinderen van † *Anthonia*; tot de nalatenschap behoorden o.m. de hoeve te Oosterwijk, die erlaatster in tocht bezeten heeft, en de stede te Dongen, waaruit zij verstorven was, moeren en landerijen (Dongen r.a. no. 89).

Uit dit huwelijk:

1. *Jacob*, volgt Vter.
2. heer *Willem Roelofs van Dongen*, priester, gegoed te Dongen en te Oosterwijk.

3 mei 1517 Heer *Willem* priester, zn. van † *Roelof van Dongen*, belooft *Jacob van Dongen*, zijn broeder, mede ten behoeve van zijn broeders en zusters, om de goederen hem aangekomen bij versterf en testament van † zijn vader niet te geven of te vermaken aan enige geestelijke fundatie behoudens een half mud rogge erfpacht voor der zielen zaligheid van hem zelf en van zijn ouders (Oosterwijk r.a. no. 222).

7 mei 1526 Heer *Willem Roelofs van Dongen* verkoopt huis en erf te Dongen (Dongen r.a. no. 89).

31 jan. 1528 Heer *Willem Roelofs van Dongen* verleent kwijting (Dongen r.a. no. 89).

5 jan. 1533 Heer *Willem Roelofs van Dongen* borg voor zijn broeder *Jan Roelofs* (Dongen r.a. no. 89).

3. *Jan*, volgt Vquater.
4. *Christoffel*, volgt Vquinqies.
5. *Barbara Roelofsdr. van Dongen*, tr. *Hendrik Adriaansz. Oomen*, schepen van Dongen. Hun zoon *Roelof Hendrik Oomen* was schepen van Dongen 1547.
6. *Anthonia Roelofsdr. van Dongen*, † c. 1534, tr. *Marcelis Henricx Coeck*, † 1515/20.

30 mei 1514 *Anthonia Roelofs van Dongen* huisvr. van *Marcelis Coeck* beleend met erfgoederen van *Jan Willems van Dongen*, welke *Marcelis* in onderpand had voor drie renten, nadat *Jan Willems van Dongen* in 1513 uit de heerlijkheid ontzet was ten gunste van de heer van Breda (Nass. Dom. en Rekenk. Breda I regesten no. 2565 en 2575 jo. 2607).

5 mei 1521 *Jan Roelofs van Dongen* toez. voogd van de weeskinderen zijner zuster *Antonia*, weduwe van *Marcelis Henricx Koecks* (Breda r.a. 428).

25 juni 1533 *Antonia Roelofsdr van Dongen* dochter van *Lysbet Roelofs wed.* verkoopt land (Dongen r.a. no. 89).

7. *Maria Roelofsdr. van Dongen*, tr. *Frans Corstiaan Jansz.*, schoolmeester in Dongen.

Voor de twee bastaardkinderen van *Roelof* zie Hoofdstuk IV § 4 D.

Vter. *Jacob Roelofs van Dongen*, heer van *Ter Borch-Oosterwijk*, beleend 20 jan. 1518, drossaard, was gegoed te Dongen en te Oosterhout, tr. *Dymphna Roelofs van Scarenborgh*.

Uit dit huwelijk (niet verder uitgewerkt):

1. *Roelof Jacobsz van Dongen*.
2. *Margriet Jacobsdr. van Dongen*, tr. *Jan Peterz. Hamer*, brouwer in de Sint Joris aan de noordzijde van de Lind te Oosterwijk.
3. *Adriaan Jacobsz. van Dongen*, 2 februari 1552 vermeld te Oosterhout met zijn zwager *Thielman Jans* (Oosterhout r.a. no. 343).
4. *Jan Jacobsz. van Dongen*, maakte zich 4 mei 1551 sterk voor *Willem van Dongen*, *Roelof Stoffels* (van Dongen), *Jacob Jans* (van Dongen), borgen voor *Jan's* zoon *Peter Jan Jacobs van Dongen*, toen deze de windmolen het Reyken te 's-Grevelduin-Capelle pachtte van en weder verpachtte aan *Andries Jansen van de Poppel* (Dongen r.a. no. 90).

11 dec. 1531 *Dingen van Scarenborgh* gevest in een behuise stede te Oosterhout van *Jacob Roelofs van Dongen* (Oosterhout r.a. no. 267).

31 juli 1532 *Jacob Roelofs van Dongen* en zijn huisvrouw *Digna van Scarenborgh* kopen een moer te Dongen van *Christoffel Roelofs van Dongen* (Dongen r.a. no. 89).

20 juli 1536 *Cornelis Kyevits* verheft *Ter Borch* te Oosterwijk, door hem gekocht van *Jacob Roelofs van Dongen* („De Kleine Meyerij” jrg. XV, en genealogie *Kievits* in Ned. Leeuw jrg. 1963).

31 jan. 1537 *Jacob Roelofs van Dongen* toez. voogd over de weeskinderen van † *Marike Roelofs van Dongen* en *Frans Corstiaens* (Oosterhout r.a. no. 269).

Vquater. *Jan Roelofs van Dongen* alias van *Dalem*, brouwer aan de heuvel te Dongen, schepen ald. 1527, gegoed te Dongen, Oosterhout en Gilse, † Dongen einde 1546, tr. *Kathelyna Aert Simons*, ex matre *Jenneken*.

Uit dit huwelijk (niet verder uitgewerkt):

1. *Jacob Jansz. van Dongen*.
2. *Roelof Jansz. van Dongen*.
3. *Adriaan Jansz. van Dongen*.
4. *Jan Jan Roelofs van Dongen*.
5. *Engel Jan Roelofsdr. van Dongen*, tr. *Gielis Wouters*.
6. *Anneke Jan Roelofsdr. van Dongen*, tr. *Jan Peters Snacken*.
7. *Jacoba Jan Roelofsdr. van Dongen*, tr. *Heynrick Denis*.

1 juni 1518 *Jan wijlen Roelofs zoon van Donghen* alias van *Daelhem* verkoopt beemden te Rijen en heide in de Ghilsche Vught met consent van de weduwe en de andere kinderen van † *Roelof*, om diens achtergelaten schulden te voldoen (Breda, r.a. no. 425).

6 juli 1526 *Jan Roelofs van Dongen* geeft obligaties

aan C
r.a. n
29
Kata:
haar
no. 2
28
van
Wille
1530
10
op 21
Dong
(Don
3 r
huis
te D
28
tot b
beem
30
(Don
10
hem
Jan
16
van
stede
10
Engel
Jan
Roel
stede
doch

Vquinqies. C
een behuis
tr. *Marie*
†1557/8.
Uit dit hu
Roelof
2. *Margri
Maess*
3. *Engel C
lisz.*
4. *Clara C*
5. *Maria*

12
koop
wind
wijk
6
moer
Chri
kenl
19
koop
volg
ken
heef
(Do
19
land
28
van
te C
8
Sto
Eng
2

aan *Christoffel Roelofs van Dongen* zijn broer (Dongen r.a. no. 89).

29 jan. 1527 *Jan Roelofs van Dongen* en zijn huisvr. *Katarina Aert Symons* verbinden land te Oosterhout haar aangekomen van haar moeder (Oosterhout r.a. no. 266).

28 febr. 1528 *Jan Roelofs van Dongen* verbindt de van zijn broer *Christoffel* gekochte moeren, belend *Willem van Dongen*, en verkoopt deze moeren 5 dec. 1530 (Dongen r.a. no. 89).

10 okt. 1529 uitvoerig declaratoir nopens een erfcijs op 21 maart 1519 getransporteerd op *Jan Roelofs van Dongen* en zijn huisvrouw *Kathelyne Aert Simons* (Dongen r.a. no. 89).

3 maart 1531 *Jan Roelofs van Dongen* verbindt zijn huis en brouwhuis aan de heuvel, 's Herenstraat zuid, te Dongen (Dongen r.a. no. 89).

28 juli 1546 *Jan Roelofs van Dongen* gecondemneerd tot betaling van 13 pond vlaams onder verband van een beemd te Oosterhout (Oosterhout r.a. no. 342).

30 jan. 1547 obligatie van *Katelyn* wed. *Jan Roelofs* (Dongen r.a. no. 90).

10 juni 1547 *Adriaan Jan Roelofs* verkoopt 5 lopens, hem aangekomen na dood van zijn oudevaar, aan *Roelof Jan Roelofs* (Dongen r.a. no. 90).

16 mei 1555 *Kathelyne* wed. *Jan Roelofs* met consent van *Adriaen* en *Jan Roelofs* haar zoons verbindt haar stede achter de heuvel te Dongen (Dongen r.a. no. 91).

10 juni 1560 *Jacob Jan Roelofs*, *Roelof Jan Roelofs*, *Engel Jan Roelofs* huisvr. van *Gielis Wouters*, *Anneke Jan Roelofs* huisvr. *Jan Peters Snacken*, *Jacoba Jan Roelofsdr.* huisvr. *Heynrich Denis* verkopen behuise stede te Dongen aan hun zuster *Mary*, *Jan Roelofs* vóórdochter. (Dongen r.a. no. 91).

Vquinquies. *Christoffel Roelofs van Dongen*, gegoed op een behuise stede in Den Ham te Dongen, † vóór 1547, tr. *Marie Jan Jansz. Schoendr.* gegoed te Oosterhout, †1557/8.

Uit dit huwelijk (niet verder uitgewerkt):

1. *Roelof Christoffel Roelofs van Dongen*.
2. *Margriet Christoffelsdr. van Dongen*, tr. *Cornelis Adr. Maess*
3. *Engel Christoffelsdr. van Dongen*, tr. *Sebrecht Cornelisz*.
4. *Clara Christoffelsdr. van Dongen*, tr. *Jan Peters*.
5. *Maria Christoffelsdr. van Dongen*, tr. *Jan Embrechts*.

12 mei 1517 *Christoffel* zn. † *Roelof van Dongen* verkoopt een mud rogge erfpacht uit zijn derde deel in de windmolen ter Nedervonder binnen Oisterwijk (Oisterwijk r.a. no. 222).

6 sept. 1528 visitatie van de moeren te Dongen w.o. moeren verkocht door *Willem Willems van Dongen* aan *Christoffel van Dongen* zijn neef (Nass. Dom. en Renk. Breda I inv. no. 276).

19 sept. 1529 *Christoffel Roelofs van Dongen* verkoopt een rente uit zijn behuise stede in Den Ham, volgens akte van 3 maart 1531 groot 6 bunders strekkende met de Hamstraat ten riool toe waarvan de helft heeft behoord aan *Lysbet* wed. *Roelofs van Dongen* (Dongen r.a. no. 89).

19 maart 1540 *Christoffel Roelofs van Dongen* koopt land te Oosterhout (Oosterhout r.a. no. 270).

28 maart 1547 *Marie* dr. van † *Jan Jans Schoen*, wed. van *Christoffel Roelofs van Dongen* verkoopt erfpacht te Oosterhout (Oosterhout r.a. no. 271).

8 maart 1548 scheiding en deling tussen *Mary* wed. *Stoffel Roelofs* en haar kinderen *Roelof Stoffels*, *Griet*, *Engel*, *Clara* en *Maryken Stoffels* (Dongen r.a. no. 90).

27 jan. 1550 *Clara Stoffel Roelofs* dr. huisvr. *Jan*

Peters verkoopt aan *Roelof Stoffel Roelofs* haar aandeel in de moeren, waaruit *Stoffel Roelofs* verstorven is (alsv.).

8 dec. 1551 *Clara Stoffel Roelofs* huisvr. *Jan Peters*, *Mary Stoffel Roelofs* huisvr. *Jan Embrechts*, *Engel Stoffels* huisvr. *Sebrecht Cornelis*, *Margriet Stoffel Roelofs* huisvr. *Corn. Adriaen Maess* verkopen aan *Roelof Stoffel Roelofs* de behuise stede zuidwaarts strekkende met de Hamstraat ten riool toe (Dongen r.a. no. 90); door hem verkocht 3 maart 1553 (Dongen r.a. no. 91); *Roelof* verbindt een andere stede te Dongen 23 febr. 1554 (Dongen r.a. no. 91).

12 okt. 1558 scheiding en deling nalatenschap † *Mary* wed. *Christoffel Roelofs* tussen de hiervoor genoemde kinderen (Dongen r.a. no. 91).

Na de aankondiging in het begin van dit hoofdstuk, stelt het teleur, dat men in deze generaties *Van Dalem van Dongen* tevergeefs heeft uitgezien naar *Peter Jansen van Dongen*, † 1552. Aangezien wij voor de volledigheid van de hier beschreven genealogie vrijwel zeker menen te mogen instaan, rest de slotsom, dat deze voor het onderzoek onmisbare persoon, hoewel zijn stoffelijke overschot rust op het hoogkoor — een ereplaats — in de kerk van Dongen, en onder een zerk met het volle *Arkel*-wapen, niet stamt uit één der destijds nog bloeiende wettige takken van het geslacht. Het onderzoek moest nu worden uitgestrekt tot de erkende bastaarden met hun nageslacht.

Hoofdstuk IV.

Dit hoofdstuk bevat enige fragment-genealogieën van erkende bastaard-takken uit *Van Dalem van Dongen*. In deze vergaarbak bevindt zich ook de Dongense schoutenfamilie, waarbij men dan de lang gezochte *Peter Jansen van Dongen* (1470—1552) zal aantreffen (§ 3, IIter), die de nu bewezen schakel vormt tussen het *Arkel*-wapen Anno 1621 van *Christoffel Peter Cornelisz. van Ghilse* en het geslacht *Van Dalem*, zoals wij ons in hoofdstuk I § 3 hebben voorgesteld. De aanhechting der *Van Dalem*'s aan de heren *Van Arkel* wordt in hoofdstuk V nog nader gepreciseerd.

§ 1. Bastaardzoon van *Willem van Dalem*, heervan Dongen (II in hoofdstuk II), bij *Elisabeth Wiericx, Jan van Dongen alias van Ghilse*, volgt I.

Dek (Ned. Leeuw 1966 k. 395) koppelt aan *Jan*'s nageslacht ten onrechte onze *Christoffel Peter Cornelisz van Ghilse*, president-schepen van Dongen, die anno 1621 met het *Arkel*-wapen zegelde; zie onze weerlegging in hoofdstuk I § 2.

I. *Jan van Dongen alias van Ghilse*: zijn geboortejaar dient te worden gesteld omstreeks 1380—1384 in de periode van het concubinaat zijner ouders. De toenaam *Van Ghilse*, die reeds destijds onder de talrijke naamgenoten weinig onderscheidend was, zal wel ontleend zijn aan de erfgoederen van zijn vader gelegen onder de jurisdictie Gilze-Rijen. Eénmaal komt hij ten volle voor als *Johannes van Dalem alias van Donghen*, echter met de discrete aanleiding van zijn bastaardij: „ab *Elisabette Wiericx*”. In 1397 was *Jan* scholier bij de bisschop van Luik, hij verzocht toen toelating tot de wijdingen. Hij was gegoed o.m. op een behuise hofstad aan de Hasselt te Tilburg en overleed na 1452.

Hij tr. *Elisabeth Roelofsdr. Wijbosch*, † vóór sept. 1441.

waarna zijn halfbroer *Roelof van Dalem*, heer van Dongen, voogd werd over de onmondige kinderen. Bij jonkvrouw *Belia Jansdr. van Stramprode* verwekte hij een natuurlijke zoon *Willem van Ghilse* (zie Dek t.a.p.).

Uit voormeld huwelijk:

1. *Elisabeth van Ghilse*, † vóór 1478, tr. vóór 1450 *Thomas Henricx van Goirle*, † na 1483.
2. *Joris*, volgt II.
3. *Marie van Ghilse*, † na jan. 1479.
4. *Elisabeth van Ghilse*, † na 1499, tr. vóór 1478 *Nicolaas Adriaan Claasz. Vos*, † na 1499.

N. B. Dek, die deze kinderen terloops vermeldt bij *Joost van Dalem*, heer van Dongen (Ned. Leeuw 1966 k. 397) identificeert ten onrechte de zusters 1 en 4 *Elisabeth* met elkaar.

a° 1422 renteboek van Oosterhout-de Brake: *Lysbet Wiericxdochter* een erf aan de Groendijk (Nass. Dom. inv. Hingman no. 1311).

16 dec. 1422 verdeling nalatenschap van *Willem van Dalem*, heer van Dongen, w.o. een erfpacht van elf mud rogge, die *Jan van Gilse* en zijn moeder hebben op de Lichtenberg (Nass. Dom. en Rekenk. Breda I inv. no. 497 regist 1188).

22 aug. 1468 *Roelof van Dalem*, heer tot Dongen, voldoet jaarlijks 300 Holl. gld. erfelijk uit de heerlijkheid Dongen „aan die van *Gilse*”, dat hij van *Willem van Dongen* zijn vader behouden heeft (Nass. Dom. inv. Hingman no. 4584 folio 33, 34).

12 maart 1450 akte tussen *Roelof van Dalem*, heer van Dongen, ter eenre, zijn broeder *Jan*, zoon van *Lysbet Wiericx*, *Jan's* schoonzoon *Thomas Henricx van Goirle* gehuwd met *Lysbet* dochter van *Jan* en † *Elisabeth Roelofs Wijbosch*, ter andere zijde, inzake de erfpacht uit de Lichtenberg ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1220).

22 maart 1451 *Jan van Ghilse*, natuurl. zoon van *Willem van Dongen* en *Lysbet Wiericx*, had van zijn vader een erfpacht uit de hoeve de Lichtenberg verkregen ten behoeve van zijn moeder *Lysbet. Jan*, die een natuurlijke zoon *Willem* had, maakte terzake deze erfpacht een schikking met *Roelof Willemszoon*, heer van Dongen, die 1/3 deel in het westen van de Lichtenberch bezat ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1222); a° 1446 comp. jonkvrouw *Beel van Stramprode Jansdr.* inzake voormelde erfpacht door haar verkregen van *Jan* zoon van *Willem van Dongen* bij *Lysbet Wiericx* ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1216), nadat op 17 aug. 1446 domicella *de Stramprode* haar vonnis tegen *Johannes van Dalem alias van Dongen*, „ab *Elisabeth Wiericx*” had overgedragen aan *Gerrit Jans van Catwijk* te Oosterwijk ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1216).

11 jan. 1479 *Thomas dictus Damus van Goerle* wnr. van *Lysbet Jans van Ghilse* doet afstand van het vruchtgebruik van de erfpacht uit de Lichtenberg 200 florenen hollands goud, die *Roelof van Dalem*, heer van Dongen, beloofd had te betalen aan *Johannes* zoon van † *Elisabeth Wiericx* zijn broeder ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1248).

19 jan. 1479 Schikking tussen *Joost van Dalem* namens zijn vader *Roelof*, heer van Dongen, enerzijds, en *Joris, Marie, Lysbet* huisvr. van *Claes Adriaens*, kinderen van † *Jan van Ghilse* halfbroer van *Roelof* voor noemd, anderzijds, over meergenoemde erfpacht uit de Lichtenberch ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1248 jo. no. 1239 f 88, 298 vo.).

16 juni 1499 *Claes Adriaen Claesz* als man van *Lysbet Jans van Ghilse* doet afstand van de erfpacht uit de Lichtenberch ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1268).

20 sept. 1441 *Roelof van Dalem*, heer van Dongen, draagt over aan *Jan* natuurl. zoon van *Willem van Dongen* de voogdij over de kinderen van *Jan* en † *Lysbet*

Roelofs Wybosch, alsmede het beheer over haar nagelaten goederen ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1211).

21 nov. 1435 *Jan van Donghen* zn. van † *Willem van Dongen* en van *Lysbet Wiericx* verkoopt huis en hofstad aan de Hasselt te Tilburg; *Johannes van Groenendael* ziet af van naasting ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1206).

St. Agathadag 1445 *Jan* geheten van *Ghilse* nat. zoon van † *Willem van Dongen* transporteert een erfpacht uit zijn hofstad in de parochie West-Tilburg ter stede geheten onder die *Berghe* (= Lichtenberch) bij Dongen aan alle zijden belend *Jan* voorzeggd en uit zijn land geheten de hofstad in de stede van *Roelof*, heer van Dongen (Oosterwijk r.a. no. 156).

4 maart 1445 *Roelof van Dalem*, heer van Dongen, verkoopt aan *Jan* zoon van † *Lysbet Wiericx* vier bunder land uit de Lichtenberch bij Dongen tussen de stroom de Donge en *Roelofs* erf, met de belofte aan *Jan* van een jaarcijns van 14½ holl.gld. ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1215).

26 mei 1470 *Joris, Marie, Elisabeth* huisvr. van *Nic. Adriaens Vos* kinderen van † *Johannes van Ghilse* geven een schuldbekentenis aan *Roelof van Dalem*, heer van Dongen ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1239).

10 okt. 1471 *Henric Janse* van *Buyssel* geeft obligatie aan jonkvrouw *Marie Janse van Ghilse* (Oosterhout r.a. no. 259).

II. *Joris Jansz. van Ghilse*, gegoed op een behuise stede te Oosterhout, † na maart 1487, tr. N. N.

Uit dit huwelijk (niet verder uitgewerkt):

1. Heer *Steven Joris Jansen van Ghilse*, priester, † na 1545.

2. *Simon Joris Jansen van Ghilse*, gegoed te Oosterhout vermeld 1527, tr. *Godele*.

Hun zoon *Hendrik* was de schoonvader van *Embrecht Christoffel Peters van Dongen*; zie hieronder § 3, IIter 4c.

22 juni 1576 *Cornelia Henric Simons van Ghilse* huisvr. van *Jan Adriaens van Ghilse, Willemina Henric Simons van Ghilse* huisvr. van *Engbrecht Stoffel Peters van Dongen* en *Marie Henric Simons van Ghilse* huisvr. van *Jan Corn. Adriaens* verkopen huis en erf, genaamd Sint Merten, gelegen op het Gasthuisseinde te Breda (Breda r.a. no. 480 f 101).

3. *Marie Joris Jansen van Ghilse*, gegoed te Oosterhout 1547.

4. *Cornelis Joris Jansen van Ghilse*, tr. *Katherina Heyn Claess van den Voertsdr.*, gegoed te Oosterhout 1532.

5. *Josina Joris Jansen van Ghilse*, concubine van *Joos Jan Aerts*.

2 maart 1487 *Joris Jans van Ghilse* verkoopt zijn huis en land strekkende voorop 's Herenstraat (Oosterhout r.a. no. 261).

23 maart 1527 *Simon Joris Jans van Ghilse* belender te Oosterhout (Oosterhout r.a. no. 266).

10 okt. 1528 *Peters Joos Jan Aerts* natuurl. zoon, testamentair erfgenaam van zijn moeder *Josina Joris Jansen van Ghilse* verkoopt aan jouffr. *Adriana Monica* vrouwe van Dongen en joncker *Roelof van Dalem* haar zoon en juffr. *Josyna* haar dochter een erfpacht en een erfcijs aan hem *Peter* bij dat testament vermaakt, in mindering van de gehele erfpacht en erfcijs, die *Jorjs Jansen* en *Mary Jansdr. van Gilse* zijn zuster jaarlijks op de hoeve Lichtenberch heffende waren (Dongen r.a. no. 89).

14 okt. 1532 en 8 jan. 1533 *Cornelis Joris Jansen van Ghilse* en zijn huisvr. *Kath. Heyn Claes van den Voertsdr.* kopen erfpachten te Oosterhout (Oosterhout r.a. no. 268).

11 juni 1545 heer *Steven Jorjs Jansen van Gilse*,

§ 2.
heer
Mey
Uit t
Leeuw,
I. Jan
13.
ou
wa
hij
mi
va
vo
De
W
Ge
mc
aa
Hi
lee
Uit
1.
2.

3.

4.

priester, heeft een obligatie van 9 kar.geld. op een stede te Oosterhout (Oosterhout r.a. no. 271).

23 febr. 1547 *Maria Joris Jansen van Gilse* koopt land te Oosterhout (Oosterhout r.a. no. 271).

§ 2. Bastaardzoon van *Willem van Dalem*, heervan Dongen, (II in hoofdstuk II) bij *Yda Meynaerts, Jan*, volgt I.

Uit hem sproot de tak te Tilburg, welke Dek (De Nederl. Leeuw, jrg. 1966, kol. 395) toedenkt aan zijn broeder *Floris*.

I. *Jan van Dongen*, wiens geboortjaar wij bepalen omstr. 1384—1390 in de periode van het concubinaat zijner ouders. Evenals zijn halfbroer *Jan*, van § 1 hierboven, was hij in 1397 scholier bij de bisschop van Luik, toen hij toelating verzocht tot de wijdingen. De interessante middeleeuwse instituten van bisschoppelijk scholier en van de geestelijke wijdingen zijn in hoofdstuk II uitvoerig belicht.

Deze *Jan van Dongen* vestigde zich op het huis „die Wachtelberch” naast de meent aan de Molendijk onder Goirle en werd schout van Tilburg. De familie zijner moeder *Meynaerts* bezat huizen en steden bij Oerl en aan de Hasselt in de parochie Tilburg.

Hij tr. vóór 1422 *Engelbeer Willemsdr. Posteel*, en overleed 1457/'58.

Uit dit huwelijk:

1. *Willem*, volgt II.

2. *Floris van Dongen*, gegoed op een huis aan de heuvel te Goirle-dorp, † tussen 1491—1504, tr. *Ijken*, † na 1505, dr. van *Jan Peter Beliaerts*, schepen van Gilse

16 april 1461 *Floris* zn. van † *Jan van Dongen* koopt de helft in een hoeve aan de heuvel te Goirle ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1231).

12 maart 1467 *Floris Jansen van Dongen* verkoopt land in het Loe te Goirle ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1236).

14 sept. 1491 *Floris* zn. van † *Jan van Dongen* inzake de Touwakker in de parochie Tilburg ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1260).

7 april 1504 *Yken* wed. *Florys van Dongen* heeft schepenbrief van *Floris*, houdende een obligatie ten laste van *Jan Peters*, 14 juli 1505 overgedragen op haar zoon *Jan Floris van Dongen* (Tilburg r.a. no. 257).

3. *Hendrik van Dongen*, † vóór nov. 1472, had bij *Lysbeth Willemsdr. van der Straten* een natuurlijke dochter *Dymphna van Dongen*, huisvrouw van *Goyart Willems Bacx*, die op 26 nov. 1472 land te Goirle verkocht ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1242).

4. *Roelof van Dongen*, † vóór 1500, tr. *N. N.*

3 mei 1501 *Henric* zn. van † *Roelof van Dongen* koopt een akker naast de H. Geest te Goirle (Tilburg r.a. no. 254).

6 maart 1502 *Heyn Roelofs van Dongen*, huis, hof en gronden hem toebehorende in de parochie Goirle in een stede geheten in het Dorp.... daar hij uit zal gelden 4 loopens rogge erfelijk aan onze Vrouwe altaar, in de goederen hij in *Jan Roelofs* erve onbezwaard.... (Tilburg r.a. no. 256).

24 maart 1505 en 5 maart 1507 *Heyn Roelofs van Dongen* verbindt voormeld huis (Tilburg r.a. nos. 257, 258bis).

29 maart 1519 *Lysbet* natuurl. dr. van † *Peter Reyniers*, priester en *Henrick Roelofs van Dongen* haar oom, te Goirle wonende, verkoopt een erfpacht te Gilse bij weten van *Henrick* en *Roelof* haar ooms, zonen † *Roelof van Dongen* (Breda r.a. no. 426); 3 dec. 1510 *Peterken* en *Lisbette* nat. dochters van heer *Peter*

Reyniers priester bij *Jehenne Roelofs van Dongen*, wonende te Gemert, kopen erfpacht te Gilse (Breda r.a. no. 419).

5. *Beatrijs van Dongen*.

6. *Yda van Dongen*.

7. *Ghysbertken van Dongen*, tr. *Joost Dirksz die Weert*.

8. *Engelbeer van Dongen*, tr. *Cornelis Jansz. Nagel*.

Bertelomeusdag 1423 *Jan van Dongen* natuurl. zn. van *Willem van Donghen* bij *Yde Jan Meynaertsdr.* verkoopt aan *Simon* natuurl. zoon van *Wouter Back Maesz* een rogge erfpacht uit een perceel van 5 loopensaet, die *Jan* voorz. gekregen had van *Willem*... (onleesbaar door vocht) gelegen in Goirle in het erf van *Jan* voorz. en *Willem Posteel* zijn zwager (Oosterwijk r.a. no. 144 f. 88).

13 sept. 1437 *Jan van Dongen* nat. zoon van *Willem* en *Yda Jan Meynaerts* verbindt zijn weide „die Rijt” aan de Breede dijk te Goirle ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1208).

26 febr. 1439 *Jan van Dongen*, nat. zn. van † *Willem van Dongen*, gehuwd met *Engelbeer* dochter van *Willem Posteel*, bezit huis, hof en aangslag „die Wachtelberch” naast de gemeynt aan de Molendijk, een weide „die Rijt”, land „die Oude Steghe”, een beemd aan de Brededijk, alles te Goirle ('s-Hertogenbosch, r.a. no. 1209).

2 maart 1440 *Jan van Dongen* nat. zn. van † *Willem* en † *Yda Meynaerts* bezit de helft van vijf bunder beemd de Brededijk en van de hofstad bij de watermolen te Goirle, waarvan de wederhelft competeert *Willem* van den Kerckhove ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1210).

31 okt. 1444 en 7 febr. 1448 *Jan van Dongen* nat. zn. van *Willem van Dalem* met *Paulus* van Haestrecht, heer van Venloen, borgen voor *Jan* wettige zn. van *Willem van Dalem* voorz. terzake de koop van het goed Ter Borch te Oosterwijk ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1216, 1218).

4 maart 1445 noot bij twee akten: men geve beide akten aan *Jan van Dongen*, de bastaard, schout van Tilburg ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1215).

11 maart 1456 *Jan van Dongen* nat. zn. van *Willem van Dalem*, heer van Dongen, transporteert op *Marcelis* van Uden de eikenbomen en het pootrecht op de straat bij de hoeve te Goirle van *Jan* van der Dussen en *Marcelis* van Uden (man van jonkvr. *Hadewich* Jans van der Dussen) ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1226).

8 april 1456 *Jan van Dongen* nat. zn. van *Willem van Dongen* transporteert een pacht uit „den Winkel” te Goirle aan *Simon Wouters Bacx* (r.a. als v.).

7 juli 1456 *Floris*, *Hendrik*, *Roelof*, *Beatrijs* en *Yda*, kinderen van *Johannes van Dongen* machtigen hun broeder *Willem*, om te manen ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1227).

23 juni 1467 en 12 okt. 1469 *Willem*, *Floris*, *Hendrick*, *Roelof*, *Beatrijs* en *Yda*, kinderen van † *Jan van Dongen*, en hun schoonbroers *Joost Dirks die Weert* man van *Ghysbertken*, en *Cornelis Jan Nagels* man van *Engelbeer*, inzake het erf de bosch achter Everdijc in Abbichoven ('s-Hertogenbosch r.a. nos. 1236, 1239).

Deze *Jan van Dongen* is wellicht hertrouwd 1447/'48 met *Alyt*, dr. van *Willem Simon Gillis Werwairten*; zij hertr. 1462/'63 *Vaestraet Adriaens*.

Leenkamer Polanen, 5 morgen land te Baardwijk, beleend 1383 *Symon Gillis Werwairten*; 7 mei 1443 *Willem Symons*; 27 sept. 1448 *Alyt Willem Simonsdr.*, die het land van haar vader verkregen had in huwelijksvoorwaarden met *Jan van Dongen*, hulder *Jan van Dongen* namens zijn vrouw; 3 mei 1463 leeneed door *Alyt* vernieuwd thans hulder haar man *Vaestraet Adriaens* (Nass. Dom. en Rekenkamer Breda I L. inv. no. 44 f I vo. en no. 45 f LXIII vo.). Deze beleningen zijn jaren na dato met dezelfde hand ingeschreven, de oudste van 1383 met verwijzing naar een vorig register.

In de akte van 1448 wordt *Jan van Dongen* aangeduid met het onbegrijpelijk woord „massour“ (?), o.i. een verlezing van de tekst der originele akte (of een klad) „bastert“, de b met een korte schacht.

- II. *Willem Jansz. van Dongen*, geb. c. 1420, † vóór 1501, gegoed op de stede in de kerkhofsakker te Goirle gekomen van zijn schoonvader, tr. vóór 1443 *Kathelyne Bacx*, dr. van *Symon* (natuurl. zn. van *Wouter Bacx Maesz.*) en *Kathelyne*.

Op een kaart in een kartotheek van een vroegere bezoeker ten gemeentearchief Tilburg staat deze *Willem* ten onrechte te boek als man van *Elisabeth Wiericx*. Zou deze onderzoeker uitgegaan zijn van de werkhypothese, dat hij hier op het spoor was van II *Willem* in ons hoofdstuk II, wiens bijzit *Elisabeth Wiericx* weleens voor wettige huisvrouw gehouden is?

Uit dit huwelijk (niet verder uitgewerkt):

1. *Michiel Willemsz. van Dongen*, schepen van Alfen 1498, gegoed te Goirle, Gilze, Alfen en Oosterhout, † vóór 1525 kinderloos.
2. *Pieter Willemsz. van Dongen*, gegoed te Gilze en Oosterhout.
3. *Simon Willemz. van Dongen*, † vóór 1516, tr. *N. N.*; hadden één dochter *Barbara*, gehuwd met *Hendrick Willems Voss*.
4. *Wouter Willemsz. van Dongen*, † na 1517.
5. *Roelof Willemsz. van Dongen*, † na 1517, tr. *N. N.* Uit hun zoon *Hendrik Roelof Willems van Dongen* gehuwd 1° met *Jutta Jansdr. van den Hoeff* († vóór 1531) en 2° (vóór 1531) met *Elisabeth Jan Hessels* (wed. van *Aert Jan Aerts* alias *Aert Jan Noeyen*) sproten een zoon *Roelof* (1e huwelijk) en zes dochters. (Tilburg r.a. no. 279, 12 mei, 30 mei 1531, 8 jan. 1532; no. 281, 6 okt. 1533; no. 282, 16 juni 1535; no. 286, 1 febr. 1539; no. 287, 27 jan. 1540; no. 290, 22 maart 1543; no. 296, 10 nov. 1550; no. 299, 12 mei 1553). Dek verwijst naar enkele dezer akten in Ned. Leeuw 1966 k. 382, 383, 384, 385.
6. *Jan Willemsz. van Dongen* † vóór 1517, tr. *N. N.* Hieruit een zoon *Willem*.
7. *Elisabeth Willemsdr. van Dongen*, † c. 1520, tr. 1° *Aert van der Dussen*, tr. 2° *Adriaen Goderts*.
8. *Alyt Willemsdr. van Dongen* † 1517/25, tr. *Willem Wouters*.
9. *Johanna Willemsdr. van Dongen*, † na 1517, tr. *Adriaen van der Hoeven*, schoenmaker.

Dek (Ned. Leeuw 1966 k. 378) geeft een viertal resten, die enige correcties behoeven: Tilburg R 254 a° 1500/1501 folio 8-verso lees 8-recto, de akte is d.d. 10 juni 1497; R 255 a° 1501/1502, de losse akte bij folio is gedateerd 7 febr. 1499; R 254 a° 1500/1501, de akte is gedateerd 3 mei (folio 14 verso); R 254 a° 1500/1501, de akte is gedateerd St. Nicolaasdag 1501. De opgaven zijn ontleend aan de gemeente-archivaris van Tilburg.

4 juli 1451 *Willem Jansen van Dongen* man van *Kathelyn Simon* (nat. zn. van *Wouter*) *Bacx* verkrijgt een obligatie ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1221).

13 april 1443 *Willem* zn. van *Jan* nat. zn. van † *Willem van Dongen* geeft obligatie te Goirle ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1213).

23 jan. 1443 boedelscheiding te Goirle tussen de kinderen van † *Symon* nat. zn. van *Wouter Back* en *Kathelyn* o.w. *Kathelyn* huisvr. van *Willem Jansen van Dongen*, die als derde lot verkrijgt huis, hof, erf en aangslag te Goirle, een weide te Hilvarenbeek aan het

eind van het molentje, erfpachten te Goirle ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1213).

8 april 1456 *Jan van Dongen* nat. zn. van *Willem van Dongen* geeft aan zijn zoon *Willem* zijn huisraad, kleinodiën, beesten, roerende en haaflijke goederen te Goirle ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1226).

8 nov. 1464 *Willem* zn. van † *Jan* nat. zn. van † *Willem van Dongen* transporteert het beemd „cleyn Musenbroeck“ te Goirle gekomen van zijn vader ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1234).

26 juni 1468 *Willem* zn. van † *Jan van Dongen*, en *Kathelyn*, dr. van † *Simon Wouters Backs* verkopen een erfpacht uit hun huis, hof en gronden gelegen aan de kerk te Goirle. (Oosterwijk r.a. no. 174).

5 mei en 8 nov. 1459 *Willem van Dongen* zn. van † *Jan* nat. zn. van † *Willem van Dongen* verkoopt een erfpacht resp. het land „die Rijt“ te Goirle ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1229).

10 febr. 1473 *Peter Willems van Dongen* transporteert zijn versterf op zijn broeder *Michiel* ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1242).

9 juli 1509 De erfgenamen *Willems van Dongen*, beenders achter de kerk te Goirle (Tilburg r.a. no. 261).

26 juni 1505 *Wouter Willems* en *Symon Willems van Dongen* hebben *Cornelis Goyaerts* doodgeslagen (Tilburg r.a. no. 257).

27 maart 1509 *Michiel Willems van Dongen* verkoopt huis, schuur, hoving, kool en landten te Alfen onder voorbehoud van een kamer en de zolder (Breda r.a. no. 418).

16 mei 1514 *Michiel Willems van Dongen* koopt beemden in de Ghilsche Vucht (Breda r.a. no. 422).

24 okt. 1525 Scheiding en deling van de goederen te Gilse nagelaten door † *Michiel Willems van Dongen*, tussen *Pieter* zijn broeder, *Willem* zn. van † *Jan* zijn broeder, *Willem* zn. van † *Lysbet* zijn zuster huisvr. van *Adriaen Goderts*, *Marie* dr. van † *Alyt* zijn zuster huisvr. *Willem Wouters* en haar man *Steven Jan Embrechts* te Geertruidenberg (Breda r.a. no. 656 sub Gilse).

cijnsboek Oosterhout vóór 1506, *Peter Willems van Dongen* bezit 1½ bunder tussen de Dongen en de Groendijk (R.A. 's-Hertogenbosch, inv. Prins Frederik no. 1248).

§ 3. Bastaardkinderen van *Roelof van Dalem*, heer van Dongen (Hoofdstuk II sub III), bij *Engel*:

1. *Jan*, volgt I.

2. *Celie Roelofs van Dongen*.

5 mei 1488 *Celie Roelofs* natuurl. dr. van *Dongen* met *Joes Roelofs* haar voogd verkoopt land te Oosterhout oost op *Cornelis Peters Sprangers* (Oosterhout r.a. no. 256).

3. *Floris Roelofs van Dongen*, tr. *Kathelyne Goderts van Corput*.

8 jan. 1446 en 10 dec. 1447 *Floris Roelofs* natuurl. zn. van *Dongen*, en *Kathelyne Goderts van de Corput* zijn huisvr. compareren te Oosterhout (Oosterhout r.a. no. 262). Hun eventueel nageslacht bleef onbekend; 28 maart 1468 verkocht *Johanna*, dr. van † *Floris van Dongen* bastaard, huisvr. *Willem van Ghestel*, huis en hof te Teteringen (Breda r.a. no. 498 f. 83 akte van 23 sept. 1597).

4. *Peter*, volgt Ibis.

I. *Jan Roelofs van Dalem* genaamd *van Dongen*, was meerderj. in 1452, schout van Dongen 1475, gegoed op de hoeve „het Ridderken“ annex brouwerij ald., † vóór 1491, tr. omstreeks 1455 jonkvrouw *Dierbant Willem Wolfsdr.* wed. van *Claes Jacob Claesz Scheyven*.

Deze Jan en zijn nazaten bekleedden ruim een eeuw het schoutambt te Dongen.

3 maart 1452 *Jan Roelofs* verkoopt erfpacht onder verband van een beemd neven de heer van Oosterhout (Oosterhout r.a. no. 257).

3 nov. 1453 *Jan* natuurl. zn. van jr. *Roelof van Donghen* koopt een erfpacht (Oosterhout als v.)

1453 *Jacob Scheyve* c.s. klagers verklaren verzoend te zijn terzake de manslag op *Claes Jacob Claesz. Scheyve* korteling gepleegd door *Corstiaen Andriesz Heyen* c.s. ('s-Hertogenbosch r.a. no. 1223 p. 199).

13 april 1464 *Dierbant Willem Wolfsdr.* wed. eerst van *Claeus Scheyve* had nog twee onmondige kinderen bij deze *Claeus* (Oosterhout r.a. no. 258; mogelijk is de juiste datum dezer akte 9-4-1463).

12 maart 1453 jonckvr. *Geerte Willem Wolfsdr.* huisvr. van *Henrick Jannis (van Buysel)* verkoopt haar behuisde stede van voren aan 's Herenstraat, achthoofds aan 's Herenvroent (Oosterhout r.a. no. 257).

13 april 1455 *Jan Roelofs* verkoopt land aan 's Herenvroent (Oosterhout als v.).

9 juni 1458 *Jan Roelofs* verkoopt land dar hij opgedeeld is aan de Herenstraat met onderpand van zijn huis en 4 loopens land (Oosterhout als v.).

16 jan. 1461 *Jan Roelofs*, Tielman Peters, Gherit van Boemel en *Claes van Chets* erkennen 39 gld schuldig aan *Jan den Lyt* (Oosterhout r.a. no. 258).

1 juni 1472 *Jan Roelofs* doet land bezetten krachtens een erfbrief (Oosterhout r.a. no. 258). In deze periode trad hij herhaaldelijk op als scheidsmans of gerechtelijk voorgd.

17 dec. 1473 Accoord tussen *Roelof van Daelhem* heer tot Dongen en *Jan* zijn natuurl. zn. enerzijds en *Lemmen Raes Jan Vrancken* anderzijds inzake hun dingtalen voor de Hoge Raad van Brabant. *Roelof* zal aan *Jan* leveren 178 Rijngeld., waarvan 100 gld door deze te voldoen aan *Lemmen* (Oosterhout r.a. no. 259).

25 sept. 1475 *Henrie van Buysel* (schepen van Oosterhout 1453 en vlg.) geeft een obligatie van 16 gld aan *Jan Roelofs* schout van Dongen ten behoeve van diens zoon *Joos* (Oosterhout als v.).

16 mei 1477 *Henri Janis van Buysel* verkoopt aan *Jan Roelof van Daelhem* de halfscheiding van de stede aan de Heuvel te Oosterhout belend oostwaarts *Jacob Andriesz* en *Geertruyt Raes Jan Vrancken* c.s., westwaarts houdende op de Heuvel aan de noordzijde en vanaf de Herenstraat, waarvan *Henric* voorz. en jufvrouw *Geertruyt* zijn huisvr. elkaar getocht hebben bij testament voor heer *Claeys van Eyck* priester (Oosterhout als v.).

8 maart 1479 *Jan Roelofs van Dongen* belender van *Kath. Wouter Theeus* wed. aan de Herenstraat; 1 april 1479 *Idem* verkoopt land de Herenstraat noord (Oosterhout als v.).

16 juni 1480 *Jan Roelofs* natuurl. zn. van *Dongen* en zijn zoon *Joos* met *Peter Claeys Scheyven* verkopen behuisde stede en 1 loopens land (zie hierboven akte 16 mei 1477) aan heer *Jan van Dyemen*, ridder, en joncvrouw *Mechteld* zijn huisvr. (Oosterhout r.a. no. 260).

7 maart 1483 *Peter Claeus Scheyven* en *Joos Jansen van Dongen* verkopen 3 morgen land hun aanbestedorven na dood van hun beider moeder en van joffr. *Geertruyt* hunne moeie (de huisvr. van *Hendrik Jannis van Buysel*) (Oosterhout als v.).

30 juli 1491 *Theeus Wouter Theeus* koopt erfcijns met onderpand van 8 gld. erfcijns, die *Jan Roelofs* erfgenenam jaarlijks heffen aan de Groenendijk (Oosterhout r.a. no. 262).

Uit dit huwelijk:

1. *Joos*, volgt II.
2. *Cornelis*, volgt IIbis.
3. *Peter*, volgt IIter.

4. *Anthonis Jan Roelofs van Dongen*, was meerderj vóór 1496, schout van Dongen 1508 en vlg., † 1532, tr. 1° *Engele*, 2° *Belye* † 1534. Beide huwelijken kinderloos.

6 jan. 1496 *Thonis Jans van Dongen* koopt 10 loopens beemden aan de Groenendijk (Oosterhout r.a. no. 262).

15 nov. 1499 *Antonis Jan Roelofs van Dongen* koopt van *Cornelis Jan Roelofs van Dongen* een deel van het erf de Waeyser naast (de „kleine hoeve”) de heer van Dongen oost en naast *Willem van Dongen* west (Nass. Dom. en Rekenk. Breda I regest no. 2351).

1505/6 Comp. *Anton van Dongen* en *Engele* zijn huisvr. (Tilburg r.a. no. 258 f. 30 vo.).

19 febr. 1510 *Anthonis Jans van Dongen* schout te Dongen verkoopt beemden in de Ghilsche Vucht (Breda r.a. no. 419).

1 juni 1518 *Anthonis Jans van Dongen* schout ald. koopt 6 loopensaet beemden in de Ghilsche Vucht te Rye (Breda r.a. no. 419).

16 aug. 1515 *Thonis Jansen* schout van Dongen verkoopt huis en land met uitweg over zijn erf naar de kerkweg te Oosterhout (Oosterhout r.a. no. 264).

Cijnsboek Gilse a^o 1456 en vlg. *Anthonis Jansen van Dongen* 6 loopensaet beemden in de Ghilsche Vugt de te Rijen (R.A. Den Bosch, inv. Prins Frederik no. 108).

Cijnsboek Dongen a^o 1521 en vlg. *Peter Jansen van Dongen* ... 2 bunders weide in den Ham, die *Antonis* zijns broeders waren (inv. als v.).

10 jan. 1531 Akte in presentie van de schout *Anthonis Jans* en *Peter* zijn broeder (Dongen r.a. no. 89).

28 jan. 1533 *Belye* wed. *Anthonis Jans* schout tot Dongen koopt erfcijns te Dongen (Dongen als v.).

15 nov. 1535 *Geryt Jan Gerits van Waspik* verkoopt beemden te Oosterhout daar hij op gedeeld is na dood *Belye* wed. *Anthonis Jansen van Dongen* zijn moeie (Oosterhout r.a. no. 269).

II. *Joos Jansen van Dongen*, schepen van Oosterhout 1480, † vóór 1515, tr. vóór aug. 1478 *Aleyt* † na 1524, dr. van *Raes Jan Vrancken van Enschot*, schepen van Oosterhout, en *Aleyt Heyn Simons*.

zie hierboven de regesten 25 sept. 1475, 16 juni 1480 en 7 juli 1483.

6 juli 1475 *Aleyt Jan Vranckendr.* belendster aan de Groenendijk (Oosterhout r.a. no. 259).

4 aug. 1478 *Alyt Raes Jan Vranckendr.* met *Jan Roelofs* haar voorgd bij consent van *Joos Jans van Dongen* haar man verkoopt aan *Weyrick Raes* haar broeder een erfpacht op haar vererfd van haar vader uit een stede waarop *Weijrick* woont (Oosterhout als v.).

2 sept. 1480 heer *Jan van Dyemen* ridder kent schuldig aan *Alyt* wed. *Raes Jan Vrancken* 7 viertelen erfpacht uit de stede daar hij op woont (Oosterhout r.a. no. 260); zie het regest hierboven d.d. 16 juni 1480.

6 maart 1478 *Joos Jansen van Dongen* koopt erfpacht te Oosterhout (Oosterhout r.a. no. 259).

2 sept. 1480 *Joos Jansen van Dongen* koopt 2 bundel land in Craenschot tussen de Craenschotsedijk en de oude Dongen (Oosterhout als v.).

18 aug. 1483 *Jan Raes Jan Vrancken* verkoopt aan *Joos Jans van Dongen* zijn zwager (Oosterhout als v.).

2 nov. 1489 *Joos Jans van Dongen* verkoopt land aan *Joos Roelofs* heer tot Dongen (Oosterhout e.a. no. 261); 14 mei 1492 *Idem* verkoopt land (Oosterhout r.a. no. 262).

Cijnsboek Oosterhout a^o 1524 *Aleyt Raes Jan Vranckendr.* wed. *Joos Jans van Dongen* cijns op 2 bunders voormaals van haar vader (R. A. 's-Hertogenbosch, inv. Prins Frederik).

Uit dit huwelijk (niet verder uitgewerkt):

1. *Anthonius Joos van Dongen*.

2. *Willem Joes van Dongen*, tr. *N.N.* Hieruit een zoon *Joos*.

2 maart 1515 *Thonis Joes van Dongen* verkoopt half-scheiding van 10 loopensaet beemden hem aanbesteden van zijn vader gelegen bij 's-Gravenmoer, de Dongen oost (Oosterhout r.a. no. 264).

27 maart 1540 *Willem Joosten van Dongen*, Peter Jan Cleys van Ghilse en *Anthonis Joosten van Dongen* verlenen kwijting (Oosterhout r.a. no. 270).

13 nov. 1564 *Willem Joosten van Dongen* koopt beemd aan de Groenendijk belend hem zelf (Oosterhout r.a. no. 271).

9 jan. 1545 *Joos Willem Joosten van Dongen* koopt beemd aan de Groenendijk (Oosterhout alsv.).

Ilbis. *Cornelis Jan Roelofs van Dongen*, schout van Dongen 1503. † vóór 1580, tr. *N.N.*

20 febr. 1482 *Cornelis Jansen van Dongen* koopt erfcijs te Oosterhout (Oosterhout r.a. no. 260).

15 nov. 1499 *Cornelis Jan Roelof van Dongen* heeft verkocht aan *Antonis Jan Roelofs van Dongen* een deel van het erf de Waeyser naast (de „kleine hoeve” van) de heer van Dongen oostwaarts en naast *Willem van Dongen* westwaarts (Nass. Dom. en Rekenk. Breda I regist. no. 2351).

1503 rekening van *Cornelis Jansen van Dongen*, schout van Dongen (R.A. 's-Hertogenbosch, collectie Cuyppers van Velthoven no. 133 Dongen).

Cijnsboek van Oosterhout a° 1524 fol. C 15 vo. land eertijds van *Cornelis Jansen*, de schout van Dongen (R.A. 's-Hertogenbosch, inv. Prins Frederik no. 1249).

Uit dit huwelijk:

Jan Cornelisz. van Dongen, schepen 1525, schout 1537 van Dongen, gegoed ald., te Oosterhout en te Gilse, † 1546/1547, tr. 1° *Laurentia Jan Horstman (Horsten) van Herpe*, † vóór 1530; tr. 2° vóór 1530 *Aleyt Henric Wouters van Chaem* die vleeshouwersdr.

9 mei 1518 *Lauwerina van Herpe* huisvr. van *Jan Cornelis* verkoopt land te Oosterhout haar toebedeeld na dood van haar vader (Oosterhout r.a. no. 264).

21 april 1521 *Jan Cornelis van Dongen* koopt beemden naast zijn erf aan de Groenendijk (Oosterhout r.a. no. 265).

4 april 1530 *Aleyt Henricx van Chaem* huisvr. van *Jan Cornelis van Dongen* verkoopt land (Oosterhout r.a. no. 267).

10 jan. 1531 *Jan Cornelis* en de voogden zijner kinderen verkopen huis en erf naast het schoolhuis te Dongen r.a. no. 89), in presentie van de vrienden *Anthonis Jans*, schout, *Peter* zijn broeder en *Embrecht Jans Horsten*.

30 jan. 1531 *Jan Cornelis Jans van Dongen* verkoopt land (Oosterhout r.a. no. 267).

22 april 1533 *Aleyt Henric Wouters van Chaem* huisvr. van *Jan Cornelis van Dongen* verkoopt erfpacht te Gilse (Breda r.a. no. 657).

1 maart 1535 *Jan Cornelis van Dongen* verkoopt huis en erf te Dongen (Dongen r.a. no. 89).

febr. 1537 *Jan Cornelis* onze schout maakt nadere scheiding en deling met zijn kinderen *Cornelis*, *Jan*, *Margriet* huisvr. van *Jacob Cornelisz* en de onmondige kinderen *Roelof* en *Stoffel* allen bij *Laurentia Jan Horstendr.* zijn overleden huisvrouw, boven de deling geschied na dode van *Laurentia* voorz. (Dongen r.a. no. 90).

9 maart 1546 *Jan Cornelis* koopt erfpacht voor zijn zoon *Christoffel* (Dongen alsv.).

Uit het eerste huwelijk (niet verder uitgewerkt):

a. *Cornelis Jan Cornelisz. van Dongen*, kerkmr. te Dongen 1552.

30 febr. 1547 heer *Jan Loer*, *Cornelis Loer*, zoons van

Wouter Loer, enerzijds, *Cornelis*, *Jan* en *Adriaen* zoons van *Jan Cornelis*, anderzijds, scheiden en delen alle schulden en kosten van hun resp. † overleden vaders (Dongen r.a. no. 90).

b. *Jan Jan Cornelisz. van Dongen*, schepen 1558 en stadhouder van de schout 1550 van Dongen, † vóór 1577, tr. 1° vóór dec. 1547 *Cornelia Pieter Jan Lambrechtsdr.*; tr. 2° *Margriet Philip Corn. Bollekensdr.*; zij hertr. *Wijnand Jan Ruelen Mynderts*.

Cijnsboek van Dongen a° 1521 en vlg. *Jan Jan Cornelisse van Dongen* diverse percelen (R. A. Den Bosch, inv. Prins Frederik no. 1265).

Cijnsboek van Oosterhout a° 1554 en vlg. *Jan Jan Cornelisz van Dongen* diverse beemden (alsv. no. 1251).

21 maart 1547 *Jan zn.* van † *Jan Cornelis van Dongen* koopt erfpacht (Oosterhout r.a. no. 274).

9 mei 1547 *Cornelia dr.* van † *Pieter Jan Lambrechts* huisvr. van *Jan Jan Cornelis van Dongen* (Dongen r.a. no. 90).

8 maart 1577 *Margriet Philip Cornelisdr.* wed. *Jan Jan Cornelis van Dongen* thans huisvr. van *Wijnand Jan Ruelen Mijnaerts* koopt haar kinderen uit, met namen *Adriaen* oud c. 17 j., *Cornelis* secretaris van Roosendaal 1588, wonende te Breda, rentmr. van Bracque 1592, van St. Jan te Breda, schout en castelijn van Loenhout 1612, † vóór 7 mei 1622, tr. *Anneke Anthonysdr. Dirven*), *Gysbrecht* en *Mariken* onbejaard, allen kinderen van *Jan Jan Cornelisse van Dongen* (Oosterhout r.a. no. 281).

c. *Margriet Jan Cornelisdr. van Dongen*, tr. *Jacob Cornelisse*.

29 dec. 1551 *Margriet Jan Cornelisdr.* huisvr. van *Jacob Cornelisse* transporteert op *Jan Jan Cornelisse* een erfcijs gekocht door hun vader (Dongen r.a. no. 90).

d. *Adriaen Jan Cornelisz. van Dongen*, secretaris 1547, armgaarder 1548 en schepen 1550 van Dongen, † na 1570, tr. 1° *Kathalyne Cornelis Stoffels*; tr. 2° *Anna Peter Jansen van Dongen* (zie hierna uit Ibis, sub III 3).

14 mei 1548 *Adriaen Jansen* secretaris transporteert op zijn broeder *Jan Jansen*, schoonzoon van *Peter Jan Lamberts*, een schepenbrief op *Tonis Jansen* schout tot Dongen hun oom za. hem aanbesteden van zijn vader (Dongen r.a. no. 90).

26 juni 1550 *Adriaen Jan Cornelisse*, schepen van Dongen (Dongen alsv.).

29 jan. 1550 *Kathelyne Cornelis Stoffels* huisvr. *Adriaen Jan Cornelis* verkoopt erfpacht (Dongen alsv.).

21 mei 1549 *Adriaen Jan Cornelis van Dongen* secretaris oft clerck tot Dongen koopt weide in Gilse (Breda r.a. no. 659).

7 dec. 1570 *Anna Peter Jansen van Dongen* huisvr. van *Adriaen Jan Cornelis* verkoopt land (Dongen r.a. no. 93).

e. *Roelof Jan Cornelis van Dongen*, in 1537 nog onmondig, tr. *N.N.* Zij hadden twee zoons: *Peter* en *Jan*.

23 juli 1547 een akte van mij *Adriaen Jansen* secretaris in kennis der waarheid van mijn broeder *Roelof Jansen* (Dongen r.a. no. 90).

29 dec. 1551 *Roelof Jansen* geeft kwijting aan *Jan Jan Cornelisse* zijn broeder (Dongen alsv.).

19 jan. 1577 *Peter Roelof Jansen van Dongen* verkoopt beemden aan de Groenendijk van zijn vader aanbesteden (Oosterhout r.a. no. 281).

18 oct. 1578 *Jan Roelofs van Dongen* en *Digna Denys Jan Denysdr.* ex matre *Anna Jansdr. Ruelen Denysz.* (Breda r.a. no. 482 f. 155 vo.).

f. *Christoffel Jan Cornelis van Dongen*, in 1537 nog

onmondig, in 1553 wegens schulden in Breda gegijzeld.

20 nov. 1547 *Christoffel Jan Cornelis* verkoopt erf-pacht (Dongen r.a. no. 90).

20 sept. 1553 Op het aanbod van *Christoffel Jan Cornelis van Donghen*, zijn broeders en zuster, om hun derde aandeel in het erf de Waeyser te transporteren op de heer van Breda ter voldoening van de kosten ad 55 Rijnse gld. door *Stoffel* in de gevangenis te Breda wegens zijn gijzeling verschuldigd, opdat hij daaruit worde ontslagen, adviseert de rentmeester van de heer van Breda tot aankoop tegen 200 Rgld., daar dit erf van veel nut zou zijn voor de „kleine hoeve” van de heer van Breda te Dongen om de beesten en schapen op te jagen en hooi te drogen. De rentmeester rapporteert, dat de Waeyser behoorde aan voornoemde *Christoffel* c.s. voor een derde onverdeeld, aan de erfgenamen van *Peter Jansen van Dongen* (volgt hierna Iiter) voor een derde onverdeeld, en aan de erfgenamen van *Stoffel Willems bastaard van Dongen* (zie hoofdstuk IV C2) voor een derde onverdeeld. (Nass. Dom. en Rekenk. Breda I regesten 3296/7).

19 febr. 1554 *Cornelis Jan Cornelis, Jan Jan Cornelis, Adriaen Jan Cornelis, Christoffel Jan Cornelis*, mede namens *Roelof Jans* en *Margriet Jansdr.* hun broeder en zuster, verkopen hun aandeel in de Waeyser aan *Anthonis de la Ruelle* als rentmr. van de heer van Breda (Dongen r.a. no. 91).

Iiter. *Peter Jansz. van Dongen*, geb. 1470, brouwer gegoed op de hoeve „het Ridderken” te Dongen, schout 1528, schepen 1547, deken van het O.L. Vrouwegilde te Dongen, † ald. 20 nov. 1552, begr. op het hoogkoor in de kerk onder een zerk met het *Arkel*-wapen (der *Van Dalem's*); tr. 1° *N.N.*; tr. 2° vóór 1500 *Kathelyna van Ghilse*, † Dongen 1554/59, dr. van *Hendrik Hendrik Jansz.*, schepen van *Gilse*, en *Jan Petersdr. Beliaert*.

15 april 1506. *Peter Jan Roelofs van Dongen* koopt beemden aan de Groenendijk te Oosterhout (Oosterhout r.a. no. 263).

Leenboek van Dongen, 19 juli 1501 jo. 27 maart 1526 *Peter Jansen van Dongen* en *Engbrecht Jans* houden 14 loopensaet land onverdeeld in leen van de heer van Dongen (A.R.A. 's-Gravenhage, Nass. Dom. inv. Hingman no. 4600).

Cijnsboek van Dongen a° 1521 en vlg. *Peter Jansen van Dongen* van zijn huis met landen achter den Heuvel strekkende van de Herenstraat enz. twee bunder weide in Den Ham, afkomstig van zijn broeder *Anthonis* enz. enz. (kanttekening; over op *Peter Cornelisse van Gilse* — man van zijn dochter *Marie*) (R.A. 's-Hertogenbosch, inv. Prins Frederik no. 1265).

6 sept. 1528 visitatie der moeren tot Dongen door jonkheer *Jan van Renesse, Cornelis van Drongelen, Henrick Montens* (rentmr. van de heer van Breda) en *Pieter Jansen van Dongen* schout (A.R.A. 's-Gravenhage, Nass. Dom. en Rekenk. Breda I no. inv. 276).

10 maart 1531 *Peter Jansen van Dongen* verkoopt aan heer *Willem Roelofs van Dongen* (hoofdstuk III sub IVter 2) huis met erf te Dongen, het kerkhof noord (Dongen r.a. no. 89).

22 april 1539 *Peter Jansen van Dongen*, gemachtigde van *Hendrick Henricx van Ghilse* zijn „sweer” (= schoonvader), verkoopt huis en land aan de Leeghstraat te Rijen; 2 okt. 1543 *Peter Jansen van Dongen* koopt land aan de Leegstraat te Rijen van *Clara Henricxdr. van Ghilse* (Breda r.a. no. 658, *Gilse*).

20 febr. 1547 *Peter Jansen van Dongen* heeft gedeeld met *Katelyn* zijn huisvr. een derde deel in de langen berg met bosch en heeft dit verkocht aan haar broeder *Jan Heyndricx van Gilse* (Dongen r.a. no. 90).

28 febr. 1547 *Peter Jansen van Dongen* oud omtrent 76 of 77 jaren getuigt (Dongen alsv.).

16 mei 1552 *Peter Jansen van Dongen* schenkt aan

de kerk van Dongen voor zijn jaargetijde een erfpacht van 10 loopens rogge 's jaars, onder voorwaarde dat deze niet mag worden verkocht (Dongen alsv.).

In de kerk van Dongen op het hoogkoor een zerk waarop het wapen *Van Dalem* binnen een randschrift: „Hier leyt begraven *Pieter Jans van Dongen* en hij sterf in 't jaer a° XvclLii den XX dagh in nov. . . .” (R.A. 's-Hertogenbosch, collectie Cuypers van Velt-hoven, no. 133 Dongen).

10 juni 1553 scheiding en deling tussen de erfgenamen van † *Peter Jansen van Dongen*, te weten: zijn weduwe *Katelyne*, zijn drie voorkinderen genaamd: a. *Mary* weduwe *Jan de Roy*, b. † *Magdalena's* kinderen bij *Embrecht Jansen Horsten* (*Syken Embrechtsdr., Bertel Embrecht, Anneken Embrechtsdr.* huisvr. van *Dierick Gerrits, Dingen Embrechts* huisvr. van *Adriaen Peter Heyn Wouters, Jan Embrechts* en de onmondige wezen van † *N. Embrechtsdr.* bij *Zebrecht Jan Aerts*), c. (niet in de akte genoemd), voorts zijn drie nakinderen (bij *Kathelyna van Gilse*) genaamd: a. *Mary* huisvrouw van *Cornelis Peters* (van *Gilse*), b. † *Jasparina* huisvrouw van *Jacob Peters* (van *Gilse*) bij representatie hun twee onmondige weeskinderen, en c. † *Christoffel Peter Jansen van Dongen* bij representatie zijn drie onmondige weeskinderen, verdeeld werden tal van renten, erfpachten e.d. blijvende de kavels overigens onverdeeld (Dongen r.a. no. 91).

9 maart 1554 De erfgenamen van † *Peter Jansen van Dongen* bezitten een derde onverdeeld aandeel in het erf de Waeyser gelegen aan de Kleine Hoeve te Dongen (A.R.A. 's-Gravenhage, Nass. Dom. en Rekenk. Breda I inv. no. 277). Dit aandeel kwam later aan zijn kleinzoon *Christoffel Peter Cornelissen van Ghilse*.

Zaterdag na cersdag 1559 Scheiding en deling tussenn de erfgenamen van † *Kathelyne* wed. *Peter Jansen van Dongen*, te weten: *Embrecht* zn. van † *Stoffel Peter Jansen van Dongen* voor zich en voor *Stoffels* andere weeskinderen, *Anna* wed. † *Stoffels Peters*, de weeskinderen van † *Jasparina Peter Jansen van Dongen, Mary Peter Jansen van Dongen* huisvr. van *Peter Cornelis* (van *Ghilse*); *Mary* verkreeg bij loting landerijen te Dongen en 's-Gravenmoer, erfpachten en een schuldbrief (Dongen r.a. no. 91).

Uit het eerste huwelijk:

1. Heer meester *Peter van Dongen*, priester, † Brussel-St. Quirijn vóór 1554.

23 sept. 1517 *Thonis Jansen van Dongen*, gemachtigde van *Peter van Dongen* priester, *Magdalena Peters van Dongen* huisvr. van *Embrecht Jansen* en *Mary Peters van Dongen* huisvr. van *Jan die Roy*, verkoopt beemden aan de Groenendijk (Oosterhout r.a. no. 264).

23 febr. 1547 heer *Peter*, zoon van *Peter Jansen van Dongen*, priester koopt erfpacht (Oosterhout r.a. no. 271).

20 aug. 1554 Schepenen van Dongen verzoeken de wethouders van Brussel om een rogatoire commissie op vordering van *Peter Cornelis* (van *Ghilse*) c.s. inzake het testament van heer en meester *Peter Peter Jansen van Dongen* gestorven Brussel, parochiaan te St. Quirijn, welk testament was gemaakt en geschreven door heer *Jan Schuin* en waarover eisers geschil hadden met (de kinderen van) *Magdalena* en *Marie*, dochters van *Peter Jansen van Dongen*, zijn schoonzusters (Dongen r.a. no. 91).

2 *Magdalena Peter Jansen van Dongen*, † vóór 1553, tr. vóór 1517 *Embrecht Jansen Horsten*.

3. *Marie Peter Jansen van Dongen*, † na 1554, tr. vóór 1517 *Jan de Roy*.

18 juni 1576 Scheiding en deling tussen hun kleinkinderen (Dongen r.a. no. 93).

Uit het tweede huwelijk:

4. *Christoffel Peter Jansen van Dongen*, vestigde zich

te Gilse, H-Geestmr. ald. 1543, † Gilse vóór 1547, tr. Anna, dr. van Engbrecht Jan Matheus, schepen van Gilse, en Kathalyne.

23 jan. 1543 Stoffel Peters van Dongen, H. G. meester te Gilse (Breda r.a. no. 658, Gilse).

8 maart 1547 Anna Engbrecht Jan Matheusdr. wed. van Stoffel Peters van Dongen verkoopt huis en erf te Gilse-Vaerhoven belend haar erf (Breda r.a. no. 659, Gilse).

Cijnsboek Craenschot a^o 1548 en vlg. Stoffels Peters wed. en erfgenamen te Dongen wonende, 5 loopens beemden (R.A. 's-Hertogenbosch, nv. Prins Frederik no. 1260).

Uit dit huwelijk (niet verder uitgewerkt):

a. Roelof Christoffel Peters van Dongen, gegoed te Gilse, tr. vóór 1544 Peterke Timmermans, dr. van Adriaen Peters en Lysbet Henricx van Gilse, en weduwe van Godert Jan Goderts

15 maart 1544 Scheiding en deling tussen Kathelyn Willem Cantersdr. wed. van Henrick Henricx van Ghilse de jonge en Henricx broers en zusters kinderen (Breda r.a. no. 658, Gilse).

6 okt. 1545 Petere Adriaen Peter Timmermansdr. wed. Godert Jan Goderts nu huisvr. van Roelof Stoffels van Donghen verkoopt een bunder land te Rijen (Breda r.a. als v.).

31 jan. 1551 en 8 dec. 1574 Roelof Stoffel Peters van Dongen en huisvr. verkopen land te Dongen (Dongen r.a. nos. 90 en 93).

b. Marie Christoffel Peters van Dongen, tr. Ghoris Heynricx van Aerdenne.

14 juni 1568 verkopen zij pachten en cijnsen te Dongen afkomstig van hun grootouders Van Dongen (Dongen r.a. no. 92).

c. Embrecht Christoffel Peters van Dongen woonde 1589 te Teteringen, gezworene en gegoed ald., tr. Willemina, dr. van Henric Symon Joris van Ghilse en Jenneke Cornelis Willem Daemsdr.

7 maart 1561 Embrecht van Dongen en zijn huisvr. Wilhelma van Ghilse kopen uit de nalatenschap van haar vader Henrick Simons van Ghilse een huis te Breda (Breda r.a. no. 508).

25 febr. 1578 Engelbertus Stoffel Peters van Dongen en Jan Adriaen Jans van Ghilse kopen bosch en heide in de Heystraat te Teteringen (Breda r.a. no. 482).

13 jan. 1609 vermeld de zes kinderen van Embrecht van Dongen en Wilhelma van Ghilse met namen Jan, Jenneken, huisvr. van Lenaert Laurys Lenaerts van Bavel, Elisabeth huisvr. van Willem Stoffels Buys, † Hendrik, † Jacob en Mayke (Breda r.a. no. 508). N.B. Anneke Embr. Stoffel Peters van Dongen was 22 juni 1604 huisvr. van Peter Peters Verheyden.

5. Jasperine Peter Jansen van Dongen, † vóór 1548, tr. Jacob Peters van Ghilse, van Molenschot, schoenmaker en mouter in het huis de Rasenberg te Breda.

14 maart 1548 Peter Jansen van Dongen, ten behoeve van de weeskinderen van † zijn dochter Jasperine (Oosterhout r.a. no. 342).

8 febr. 1552 Jacob Peters van Gilse verbindt zich om zijn twee kinderen te onderhouden, die hij had bij † Jasperine Peters, met consent van de voogd Cornelis Peters van Gilse (Dongen r.a. no. 90).

19 febr. 1578 Hun kinderen verkopen het huis de Rasenberg met mouthuis op het Gasthuisseinde te Breda (Breda r.a. no. 48).

6. Mary Peter Jansen van Dongen, tr. Peter Cornelissen van Ghilse.

Zie uitvoerig V Peter Cornelissen van Ghilse in de stam-

reeks Van Ghilse, hierboven hoofdstuk I § 2. Zij waren de ouders van Christoffel Peter Cornelisz. van Ghilse, die anno 1621 als president-schepen van Dongen zegelde met het Arkel-wapen (der Van Dalem's).

IIbis. Peter Roelofsz. van Dongen, tr. N. N.

10 okt. 1496 Peter Roelofs natuurl. zoon van Dongen verkoopt aan Theeus Wouter Theeus 6 loopens erfpacht, hem aangekomen na dood van Engele zijn moeder (Oosterhout r.a. no. 262).

Uit dit huwelijk:

1. Jan, volgt II.

2. Elisabeth, tr. Jan N.

II. Jan Petersz. van Dongen, gegoed op een behuisde stede te Oosterhout, † vóór 1521, tr. vóór 1517 Cornelia Mertens Bacx.

III. Peter Jansz. van Dongen, geb. c. 1490, † vóór 1553, tr. Geertruy Corstiaens.

Uit dit huwelijk (niet verder uitgewerkt):

1. Cornelis Petersz. van Dongen, vermeld te Oosterhout 1549.

2. Kathelyn Petersdr. van Dongen, tr. Mathijs Antonisz. van Dongen. Wellicht was deze Mathijs een zoon van Antonis Dirks van Dongen en Engele Jansdr. van Zonne (zie Dek, Ned. Leeuw 1966 k. 385 regist d.d. 15 febr. 1552); zie nog hierna § 4 B I 2.

3. Anna Petersdr. van Dongen, tr. Adriaen Jan Cornelisz. van Dongen, wnr. van Kathalyne Cornelis Stoffels, secretaris 1547, en schepen 1550 van Dongen; zie hoofdstuk IV § 3 IIbis sub 1d.

4. Jorys Petersz. van Dongen, vermeld te Dongen 1553.

17 febr. 1512 Lysken Peters van Dongen met haar voogd verkoopt beemden te Gilse aan haar zoon Henrick Jansen (Breda r.a. no. 420).

2 mei 1517 Jan Peters van Dongen en zijn huisvr. Cornelia Mertens Bacx verkopen hun behuisde stede (Oosterhout r.a. no. 264).

5 maart 1521 Cornelia wed. Jan Peters van Dongen, die men noemt Cornelia Posten, verkoopt erfcijs te Terheyde (Breda r.a. no. 428).

27 juli 1549 obligatie van Cornelis Peters van Dongen (Oosterhout r.a. no. 342).

18 nov. 1553 Anna Peter Jansdr. van Dongen en Joris Peters haar broeder verbinden zich om hun moeder Geertruyd Corstiaens te onderhouden (Dongen r.a. no. 91).

22 april 1560 Katelijne Peter Jansdr. van Dongen huisvr. van Mathijs Antonisz van Dongen compareert (Oosterhout r.a. no. 275).

§ 4. In deze paragraaf worden nog enige gegevens gegroepeerd betreffende bastarden, die omstreeks de tweede helft der 15de eeuw gesproten zijn uit de Van Dalem van Dongen's.

Na onze bevindingen in § 3 sub I—IIter 6 hebben deze gegevens voor het onderwerp van dit opstel geen rechtstreekse betekenis, maar publicatie komt het totale beeld van deze genealogie ten goede.

A. Bastard van Dongen stuk II s 1

Rijcksen:

1. Jan, volc

2. Cornelia

klooster

De Ned

3 o

nelia

van 1

I. Jan Jansz. v Oosterhout-meld 1492-Pauwel Jan en Yde.

Uit dit huw

1. Marie J

Cornelis

te Oost

2. Kathelir

Aert Sy

3? Jan Jan

in de L

Zie

1495,

jan. :

10 fe

26 nc

(alsv

Cij

Dong

bund

Peter

(R.A.

10

land

mei :

nelis

met

Auss

21

Auss

26 at

Dong

te Zc

teld .

B. Bastard van Dongen Borch (Hoc

I. Dirk van D omdat hij Borch, als † na 1503.

3 :

verke

in de

27

huis

erfci

13

verk

de v

A. Bastaard kinderen van *Jan van Dalem van Dongen*, heer van Zwaluwe (Hoofdstuk II sub III bis 1), bij *Alyt Jansdr. van Rijcksen*:

1. *Jan*, volgt I.
2. *Cornelia van Dongen*, non te Keulen 1490, in het klooster Bethlehem buiten Utrecht 1531 (zie Dek, De Ned. Leeuw 1966, kol. 399).
3 okt. 1483 comp. *Alyt Jansdr. van Rijcksen* en *Cornelia* haar natuurl. dochter, die zij had bij *Jan Jansen van Dongen* (Oosterhout r.a. no. 260).

I. *Jan Jansz. van Dongen*, gegoed op een behuisde stede te Oosterhout-Ten Hout, te Terheyde en in Sonseel, vermeld 1492—1524, tr. *Machteld*. † vóór 1510 dr. van *Pauwel Jan Aussem Pauwels*, schepen van Gilse 1494, en Yde.

Uit dit huwelijk o.m. (niet verder uitgewerkt):

1. *Marie Jansdr. van Dongen*. † na 1549, tr. vóór 1515 *Cornelis Jan Jacobs*, † vóór 1549, gegoed op een stede te Oosterhout.
2. *Katheline Jansdr. van Dongen*, tr. vóór 1512 *Wouter Aert Symons*.
- 3? *Jan Jansz. van Dongen*, gegoed op een behuisde stede in de Lyesch te Princeshage 1552.

Zie 26 nov. 1492 (Oosterhout r.a. no. 262), 31 jan. 1495, 29 okt. 1498, 20 mei 1499 (alsv.); 9 sept. 1503, 31 jan. 1506, 19 maart 1512, 25 febr. 1510 (alsv. no. 263); 10 febr. 1515, 23 sept. 1514, 25 juni 1515 (alsv. no. 264); 26 nov. 1519, 17 okt. 1520 (alsv. no. 265), 24 mei 1530 (alsv. no. 267).

Cijnsboek Oosterhout a° 1524 en vlg. *Jan Jans van Dongen* de bastaard huis en hof twee bunders en drie bunders voortijds *Jan Aussems* en onbedeeld land met *Peter Pauwels* weeskind, voortijds *Paul Jan Aussems* (R.A. 's-Hertogenbosch, inv. Prins Frederik).

10 mei 1502 *Jan van Dongen* vestigt erfpacht uit zijn land in Sonseel te Terheyde (Breda r.a. no. 415); 25 mei 1519 *Maria Jansdr. van Dongen* huisvr. van *Cornelis Jan Jacobs* verkoopt beemden in Sonseel onbedeeld met *Hendrick Janse van Gilse* en mr. *Pauwel Peters Aussems* (Breda r.a. no. 426).

21 juni 1504 *Jan Jans van Dongen* belender van *Jan Aussems*, de timmerman, te Gilse (Breda r.a. no. 416); 26 aug. 1511 *Jan van Dongen*, natuurl. zn. † *Jans van Dongen*, verkoopt te Terheyde een erfpacht uit beemden te Zonzeel gemeen met *Pauwel Peter Pauwels* en *Mechteld Aert Ghybendr.* (Breda r.a. no. 419).

B. Bastaard van *Jan Willemsz. van Dalem van Dongen*, heer van Zwaluwe en van Ter Borch (Hoofdstuk II sub III bis):

I. *Dirk van Dongen*, die wij hier menen te mogen indelen, omdat hij a° 1484 een huis te Haren bezat nabij Ter Borch, alsook een huis te Oisterwijk; hij tr. *N.N.* en † na 1503.

3 mei 1484 *Dirk* natuurl. zn. van † *Jan van Dongen* verkoopt een half mud rogge erfpacht uit huis en hof in de parochie Haren (Oisterwijk r.a. no. 192).

27 sept. 1499 *Dirk van Dongen* koopt een rente uit huis in de Visscherstraat te Breda; 11 maart 1500 een erfcijs te Breda (Breda r.a. no. 415).

13 sept. 1503 *Dirk* natuurl. zn. van † *Jan van Dongen* verkoopt huis, erf en gronden ter stede de Pepstraat in de vrijheid Oisterwijk (Oisterwijk r.a. no. 207).

Uit dit huwelijk nazaten o.a. te Breda (niet verder uitgewerkt):

1. *Jan Dirksz. van Dongen*, gegoed op een behuisde stede in Oosterhout-Ten Hout 1530, tr. *N.N.*
18 aug 1530 *Jan Dirks van Dongen* koopt stede in de Akkerstraat Ten Hout (Oosterhout r.a. no. 267).
2 dec. 1539 *Jan Dirks van Dongen* koopt land te Oosterhout id. 31 jan. 1541 (Oosterhout r.a. no. 270).
Cijnsboek Oosterhout a° 1554 *Jan Dirks van Dongen* bezit huis en land Ten Hout (R.A. 's-Hertogenbosch inv. Prins Frederik no. 1251).

Uit dit huwelijk (niet verder uitgewerkt):

- a. *Dirk Jansz. van Dongen*, † vóór 1577, tr. *N.N.*
- b. *Cornelis Jan Dirks van Dongen*.
- c. *Hendrick Jansz. van Dongen*.
13 april 1545, 13 nov. 1561, 15 jan. 1577 (Oosterhout r.a. no. 342, 344, 280).
2. *Anthonis Dirksz. van Dongen* † vóór febr. 1552, tr. *Engele Jansdr. van Zonne*.

Uit dit huwelijk (niet verder uitgewerkt):

- a. *Frans Anthonisz. van Dongen*, kleermaker in de Karstraat te Breda, anno 1532 belend *Claes* en *Cornelis Jansen van Dongen* (zie hierna § 4 F. 1 b en 1 c).
- b. *Mathijs Anthonisz. van Dongen* (zie hiervóór § 3, I bis - III 2) tr. *Kathelyne Petersdr. van Dongen*.
Dek (Ned. Leeuw 1966 k. 381 en vlg. geeft over 2 *Anthonius* en diens zoon *Frans* de regesten 25 febr. 1538 (Breda r.a. no. 443, 22 april 1545 (Breda r.a. no. 450) en 16 febr. 1552 (Breda r.a. no. 457).
3. *Lenaert Dirksz. van Dongen*, gegoed Terheyde c. 1521, tr. *Jehenne Jan Dirksdr.*
30 maart 1518 en 8 jan. 1521 *Lenaert Dirks van Dongen* en *Jehenne Jan Dirksdr.* echtel. verkopen erfpachten te Terheyde (Breda r.a. nos. 425 en 428).
4. *Geertruyd Dirksdr. van Dongen*, tr. *Jan Cloecx*, † vóór 1528.
11 maart 1528 Zij verkoopt als wed. met haar zoon *Claes Jan Cloecx* een rente (Breda r.a. no. 433).

C. Bastaardkinderen van *Willelm van Dalem van Dongen* (Hoofdstuk III sub IV bis en (vermoedelijk) *Marie* (later huisvrouw van *Jan Huiberts*):

1. *Christoofl Willemsz. van Dongen* (zie Dek alsv.), schepen van Dongen 10 dec. 1531, † vóór maart 1550 kinderloos. Zijn executeur-testamentair was *Roelof Heynricx* (Dongen r.a. no. 90, 5 jan. 1551) en testamentaire erfgenamen (o.m.?) zijn halfbroeder *Willem Willems van Dongen* (Hoofdstuk III, sub Vbis) (Dongen r.a. no. 90, 21 april 1550), *Josyne* dochter van zijn † halfbroeder *Jan Willems van Dongen* (Hoofdstuk III, sub V), heer van Zwaluwe, (Dongen r.a. no. 90, 19 maart 1550, alwaar zij optrad met haar man *Marten Aerts*; volgens Dek t.a.p. was deze man *Marten Willems*), *Jochim* broeder van *Josyne*, voornoemd, (Dongen r.a. no. 90, 24 maart 1550; Dek t.a.p. vermeldt *Jochim* niet), en tenslotte zijn halfbroeders en -zusters van moederszijde *Huibert*, *Jan*, *Cornelis* en *Katharina* kinderen van *Jan Huiberts* en *Mary* (Dongen r.a. no. 90, 4 juni 1550).

D. Bastaaardkinderen van *Roelof van Dalem van Dongen*, heer van Ter Borch (Hoofdstuk III sub IVter), bij *Heilwich Jan Gerrits*:

1. *Jenneken Roelofsdr. van Dongen* tr. *Jacob Jacobs Rutten*.
5 aug. 1535 Accoord tussen *Jacob Jacobs Rutten* en *Janne* zijn huisvr., enerzijds, en de erfgenamen van *Antonia Roelofs*, anderzijds, inzake het testament van juffr. *Margriet van Haren* (Dongen r.a. no. 89).

2. *Joost Roelofs. van Dongen*, tr. vóór 1500 *Alyt*, dr. van *Cornelis Willems Bax*, gegoed te Oosterwijk.
5 dec. 1500 *Joest* natuurl. zn. *Roelofs van Dongen* en *Alyt Cornelis Willemsdr. Bax*, zijn huisvr., verkopen de Vossenhof in Oosterwijk, verkregen in broeders en zusters deling (Oosterwijk r.a. no. 205).

Voor hun zoon *Jan Joosten van Dongen* zie Mr. G. Berkemans „Het goed Ter Borch” in „De Kleine Meyerij” jrg. XV.

E. Bastaaarden van *Joost van Dalem*, heer van Dongen. (Hoofdstuk III sub IV) bij *N.N.*:

1. *Roelof Joostsz. van Dongen*, gegoed te Oosterhout en Dongen c. 1616 † vóór 1548, tr. *Lysbet*.
5 juni 1516 *Roelof Jooss van Dongen* bastaardzoon verkoopt huis en land te Oosterhout (Oosterhout r.a. no. 264).
2 jan. 1548 *Lysbet* wed. *Roelof Joessen* met *Lambrecht Gerrits* haar voogd heeft verkocht de halfscheiding van haar stede met huis te Dongen strekkende van de kerkstraat tot op de heer van Dongen; mede compareerden *Aelbrecht Roelof Joosten*, *Margriet Roelofs*, *Engel Roelofs* en *Jacob Roelofs* die insgelijks hun aandeel verkopen in huis en stede daar *Roelof Joisten* verstorven is, behoudens dat *Lysbet*, weduwe *Roelofs*, haar leven lang in het huis zal blijven wonen (Dongen r.a. no. 90).

2. *Jan Joostsz. van Dongen*, ter dood veroordeeld 2 aug. 1499 (zie Dek, Ned. Leeuw 1966 k. 398), tr. *Yve*, dr. van *Pauwel Jan Aussems Pauwels*, schepen van Gilse 1494, en *Yde* (n.b. *Machteld* de zuster van *Yve* was de huisvrouw van *Jan Jansen van Dongen*; zie hierboven § 4 A I); *Yve* hertr. *N. Block*.
Voor hun kinderen: heer *Adriaen Jan* de bastaardzoon van *Dongen*, *Petronella Jansdr. van Dongen* huisvr. *Cornelis Willems*, *Anna Jansen van Dongen* huisvr. *Cornelis Jacobs* schepen van Dongen 1531, en *Pauwel Jansen van Dongen* gehuwd met *Anna*, alsmede hun halfbroeder mr. *Pauwel Block*, zie de akten 16 jan. 1519, 24 jan. 1522, 11 maart 1521, 25 april 1533, 5 juni 1544, 28 sept. 1551, 31 jan. 1541 te Oosterhout (r.a. nos. 265, 266, 265, 264, 342, 343, 270), en 12 febr. 1530, 25 jan. 1538 te Dongen (r.a. no. 89); volgens het cijnsboek van Dongen a° 1521 bezat *Pauwel Jansen van Dongen* huis en erf aan de kerk ald., dat hij verkocht 28 febr. 1536 (Dongen r.a. no. 89).

F. Dek (De Ned. Leeuw jrg. 1966, kol. 379 e.v.) vermeldt in een aantal akten uit de jaren 1509 en vlg. drie bastaarden van een *Jan van Dongen*, die naar ruwe schatting geboren zijn kort na het midden der 15e eeuw; zij waren poorters van Breda. Genoemde *Jan van Dongen* kunnen wij in deze genealogie niet aanwijzen, ook niet met behulp van gevonden aanvullende gegevens. Aan de drie bastaarden bij Dek: *Jan*, *Thomas* en *Claes*, voegden wij nog toe *Cornelis*, natuurlijke zoon van *Jan van Dongen*, in de navolgende summier samenvatting.

1. *Jan Jansen van Dongen*, kleermaker te Breda, gegoed

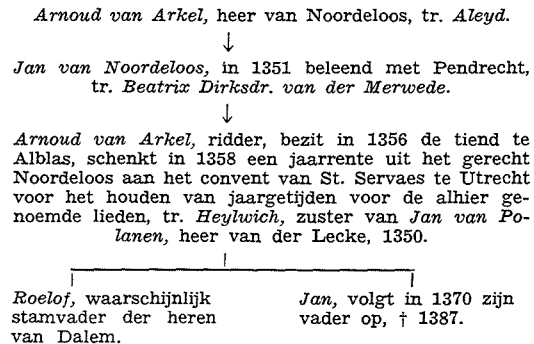
ald., en te Ginneken 1503, † na 1514, tr. 1° (vóór c. 1485) *Margriet*, dr. van *Jan Beckers* en wed. van *Peter Cornelis*, timmerman; tr. 2° *Kathelyne* † vóór 1514; dr. van *Laureys Jans*, tr. 3° *Kathelyne*, † vóór sept. 1530, dr. van *Peter Mertens*; tr. 4° *Heylwich* † na 1532, dr. van *Pauwel Gerrits*.

Uit het eerste huwelijk (de volgende huwelijken bleven kinderloos):

- a. *Thomas Jansen van Dongen*, met zijn broeders *Claes* en *Cornelis* vermeld Breda 6 sept. 1530.
 - b. *Claes Jansen van Dongen*, tr. vóór 22 dec. 1509 *Mechteld* dr. van *Jan van Asbeeck*; zij † kort vóór 13 april 1545. Kinderen: *Jenneken* gehuwd met *Marcelis Dirks van Hedel*, beeldsnijder, en *Peter Claes van Dongen* a° 1561 kuiper te Breda, gehuwd met *Marie* dr. van *Cornelis Jansz*.
 - c. *Cornelis Jansen van Dongen*, kuiper te Bergen op Zoom, † c. 1531, tr. *Barbele Jacobsdr.*; hij liet weeskinderen achter wonende in Bergen op Zoom.
2. *Thomas Jansen van Dongen*, kuiper te Breda, met zijn broeder *Jan* de bastaard vermeld te Breda 1 sept. 1514, te Ginneken 28 jan. 1503, tr. *Lysbet*, dr. van *Cornelis Ygrams* en *Jacoppe Gherit Lambrechtsdr.* Hun dochter *Lysbet Thomasdr. van Dongen*, † vóór 31 juli 1521, was huisvr. van *Peter Cornelis Jan Henricx*, timmerman, liet minderj. kinderen achter, in 1521 onder voogdij van grootvader *Thomas van Dongen*.
 3. *Claes Jansen van Dongen*, in 1523 en 1525 vermeld te Breda met zijn huisvrouw *Geertruyd*, dr. van *Aert Dirks*, beeldverver.
 4. *Cornelis Jansen van Dongen*, voerman te Breda, ontving ald. 15 maart 1504 een obligatie van *Jan van Dongen Willems*.

Hoofdstuk V.

Dek (Ned. Leeuw 1966 k. 389) laat de bewezen stamreeks *Van Dalem* beginnen met I *Roelof*, heer van Dalem, ridder, beleend te Sleeuwijk 1336, baljuw van Zuid-Holland 1346, † juni 1361. Dienovereenkomstig nummerden wij in Hoofdstuk II *Willem*, de zoon van *Roelof*, met het cijfer II. Eerder had Dr. Otto Merckens in „Arkeliana Vetera” (Ned. Leeuw 1943 k. 230) de aanhechting aan de oudere heren *van Arkel* geschetst als volgt:

Na het afwijzend commentaar, door kolonel b.d. J. P. de Man t.a.p. k. 269 in een onderschrift geleverd, heeft men de juiste samenhang *Van Dalem - Van Arkel* nog niet duidelijk

gemaakt, an
Haastrecht

Op het gl.
naar voren :

Ten beho.
oktober 1360
een obligatie
Laurens zeg
boven verge:
kende varian
Dalem's. De
no behoc
bij ontstaan
lijke grootva
(Leven der
1330 Heer I
Arkel". Kem
stellig geen

Het verva
— de heer
nieuwe uitgil
Laurens en j
zodanig gek
heden geen
o u d e r e
stelden wij a
geweest kan
grootvader. I
sief bij de Ar
werd — zelf:
vader, dan k
Van Dalem
melijk *Roelo*
Noordeloos,
bestaan van
zer voor een
no. 1 (oud

„i
„t
„1
„1
„1
„t
„1
„1
„1
„1
„1
„1

De Man t
„Zoals uit d
„Roelof de
„Deze Roelc
„vereenzelvig
„schr. (d.i. f
D
de

Dit verwij
grondslag, u

gemaakt, anders dan bij de takken *Heukelom, Noordeloos, Haastrecht* e.a.

Op het gladde ijs van redenering willen wij een eigen visie naar voren schuiven.

Ten behoeve van *Roelof's* zoon *Willem* bezegelden op 28 oktober 1360 zijn neven *Laurens* en *Jan van Dalem Janszonen* een obligatie (Nass. Dom. en Rekenk. Breda I inv. no. 494). *Laurens* zegelde met twee tegengekanteelde dwarsbalken boven vergezeld van een barensteel met drie hangers, het bekende variant van het *Arkel*-wapen gevoerd door de *Van Dalem's*. De tak nu, waartoe *Willem, Laurens* en *Jan* vernoemd behoorden, kan, gegeven hun neefschap, niet n a d e r b ij ontstaan zijn dan in de persoon van hun gemeenschappelijke grootvader. Omtrent oudere *Van Dalem's* schrijft Kemp (Leven der Doorluchtige Heeren van Arkel, blz. 67), dat in 1330 Heer *Floris van Dalem* stierf „en dat quam weer aan Arkel”. Kemp's mededeling lijkt onbevanging, omdat schr. t.a.p. stellig geen genealogische bewijsvoering beoogde.

Het vervallen van de heerlijkheid *Dalem* aan de leenheer — de heer van *Arkel* — bracht mede, dat deze over een nieuwe uitgifte kon beschikken, m.a.w. dat de neven *Willem, Laurens* en *Jan van Dalem* stammen uit een pas na 1330 als zodanig gekwalificeerde tak. Er rest onder deze omstandigheden geen tijdruimte, om de begunstigde te zoeken in een o u d e r e generatie dan die van hun grootvader. Hierboven stelden wij al vast, dat de begunstigde ook niet n a d e r b ij geweest kan zijn, zodat wij uitkomen op de persoon van die grootvader. Aangenomen, dat de voornaam *Roelof*, die exclusief bij de *Arkel*-tak der *Van Dalem's* een eeuwenlange traditie werd — zelfs in de bastaard lijnen —, herinnert aan de stamvader, dan kennen wij in de generatie van deze eerste heer *Van Dalem* slechts één in aanmerking komende persoon, namelijk *Roelof*, dood in 1358, zoon van *Arnoud I*, heer van *Noordeloos*, en *Aleid* (Ned. Leeuw 1966 k. 273, tabel I). Het bestaan van deze *Roelof* wordt — in familieverband — bewezen door een akte van 4 juni 1358 (R.A. Utrecht, hs. verzamel no. 351 (oud no. 316) folio 20 vo.):

„Doe ick *Aernoud van Arkel*, ridder, te weten, dat „ick . . . gegeven hebbe . . . den convente van St. Servaes „te Utrecht nadode j. *Lysbetten van Noordeloos* mijnre „moeye, die abdisse des vs. convents 6 pond's jaers van „de 17 pond daer jonckfr. *Lysbette* op 9 morgen in „mijn g e r e c h t e o p N o o r d e l o o s haer lijf „tocht aen heeft in deser manieren dat men daerom „jaerlicx doen sall in den voors. convent tot Servaes „zes jaergetijden:
„één voor heren *Aernout van Arkel* minen oude vader,
„één voor veren *Aleyden* siin wijff, mine oude moeder,
„ééne voor *Janne van Noordelose*, minen vader ende
„voor *Roelof* minen oom, ende voor mij als mi gebrekt
„voor Jo. *Lysbetten* mijnre moeie na haar doet.
„St. Bonifaciusavond 1358.”

De Man tekende hierbij aan (Ned. Leeuw 1943 k. 269): „Zoals uit de zoëven aangehaalde acte blijkt is de genoemde „*Roelof* de o o m van *Arnold van Arkel*.”

„Deze *Roelof van Arkel van Noordeloos* mag zeker niet „vereenzelvigd worden met „*Roelof van Dalem*” gelijk de „schr. (d.i. Merckens) in kol. 230 veronderstelt”.

De Man licht toe, dat eerstgenoemde dood was in 1358, en dat „*Roelof van Dalem*” overleed medio 1361 (d.i. de I *Roelof van Dalem* bij Dek. M.).

Dit verwijt aan het adres van Merckens mist feitelijke grondslag, immers in de hierboven afgedrukte schets van

Merckens vereenzelvigt sohr. „*Roelof van Dalem*” allerminst met *Arnoud's* oom, maar met *Arnoud's* zoon.

Wat Merckens echter wel „misdaan” heeft, bestond in zijn bewering, dat men de vier generaties van zijn schema vindt bij Booth, onder verwijzing naar de hs. verzameling Rijksarchief Utrecht no. 378 Meijuffrouw Dr. A. J. Maris was zo vriendelijk het handschrift Booth t.a.p. te raadplegen, omdat wij gaarne wilden weten, waarop de zo secure 17de-eeuwse genealoog Dr. C. Booth zich baseerde voor het plaatsen van een s t a m vader der heren van *Dalem* tegen het midden der 14e eeuw, en wel, genaamd *Roelof*, temeer waar onze redenering ten aanzien van zowel het één als van het ander juist tot deze slotsom leidt. De verrassende bevinding van mejuffrouw Maris was, dat Booth de *Roelof* van de vierde generatie in het schema Merckens zelfs niet vermeldt, en, sterker nog, als een *Roelof van Dalem* aanwijst *Roelof* de o o m van *Arnoud van Arkel* (in de akte van 1358, zie hierboven).

Booth schreef (dl. 9 blz. 937):

„*Roelof van Dalem*, knape, was onder zijn zegel met „verscheyden andre uyt den huse van *Arkel* borge voor „heer *Jan van Arkel* Bisschop te Utr(echt) a° 1343.
„Prob. LVIII 105. Heer *Arnoud van Arkel* ridder *Jansone van Noorelose* noemt *Roelof* synen o o m zalr. a° „1358.”

Boven haalden wij uit Kemp aan, dat, na het overlijden van heer *Floris van Dalem* in 1330, *Dalem* weer aan *Arkel* kwam. Deze overlevering, waaraan ten grondslag moet liggen, dat *Dalem* in leen van *Arkel* afhing, kan in zoverre op haar betrouwbaarheid getoetst worden aan het eventueel bewijs van de leenverhouding. Blijkens een oorkonde van 25 juni 1254 (Paastijl), aanwezig in het handschrift van Buchel (voorheen verzameling van Dr. C. Booth, Probationes LII f. 120 vo. 121; zie R. Fruin, Rechterlijke Archieven in de Provincie Utrecht, inv. no. 1875 II), gaven heer *Jan van der Lede* en *Hugo van Arkel*, zijn neef, aan heer *Floris van Dalem* in leen o.m. alle gerechte in *Dalem*, terwijl de vererving nauwkeurig geregeld werd. De oorkonde door *Hugo van Arkel* met het zegel van zijn broeder heer *Jan (I) van Arkel* bezegeld, werd — in ander verband — besproken door De Groot (Ned. Leeuw 1941 k. 470) en door Groesbeek (Ned. Leeuw 1942 k. 122), waarbij laatstgenoemde aantoonde, dat heer *Jan van der Lede* een broeder was van † *Herbaren van der Lede*, de vader van genoemde *Hugo van Arkel*. Van belang voor ons is nu, dat die oorkonde van 25 juni 1254 een (partiële) driedeling in de *Lede-Arkel* groep betrof.

Opmerking: m.a.w. heer *Jan van der Lede*, *Hugo van Arkel* en heer *Floris van Dalem* vertegenwoordigden hier drie staken, in welke verhouding *Floris* uitsluitend past hetzij als een broeder van *Jan van der Lede* hetzij als een broerszoon gelijk *Hugo*.

Bij deze gelegenheid werd aldus *Dalem* afgesplitst van de hoofdstam in de vorm van een leen, en onder voorbehoud van terugkeer in geval van ontstentenis van een leengerechtigde volgens de getroffen regeling der vererving.

Hiermede staat de leenverhouding (*Lede*) *Arkel-Dalem* vast en mitsdien de grondslag voor Kemp's voormelde overlevering.

Voegt men daarbij, dat *Roelof van Dalem*, de oom van *Arnoud van Arkel van Noordeloos*, blijkens de reeds geciteerde akte van 4 juni 1358, geen nazaat was van de heer *Floris van Dalem* ao. 1254, dan moet eveneens juist zijn het

bericht van Kemp, dat Dalem weer aan Arkel vervallen was (namelijk door de dood van de heer *Floris van Dalem* ao. 1330, toen er geen leenopvolger meer was volgens de regeling der vererving ao 1254). Wij menen thans bewezen te hebben, dat de heer van Arkel tussen 1330—1336 Dalem opnieuw heeft uitgegeven, en wel, aan *Roelof*, de oom van *Arnoud van Arkel* heer van Noordeloos, die aldus de stamvader werd van de jongere (onze) tak Dalem uit de *Arkels*. Dit betekent, dat aan Dek's I *Roelof van Dalem*. † juni 1361, voorafgaat *Roelof*, dood in 1358, 1e heer van Dalem (nieuwe tak) en grootvader van de neven *Willem Roelofs*, *Laurens Jans*, en *Jan Jans van Dalem* (akte van 1360), zoals wij boven stelden.

De door Booth aangehaalde akte van borgtocht voor bischop *Jan van Arkel* ao. 1343 is opgenomen in de hs. verzameling Rijksarchief Utrecht 344 (nieuw) dl. II f 104, 105. *Roelof van Dalem*, die in deze akte compareerde als eerste onder de knapen, zegelde met de twee tegengekanteelde dwarsbalken boven vergezeld van een barensteel met drie hangers. Het wil ons voorkomen, dat deze *Roelof van Dalem* (sr.) de baljuw was van Zuid-Holland in 1346, daar een dergelijke vooraanstaande positie moeilijk past bij de jeugd destijds van *Roelof* (jr. = *Roelof* bij Dek), die eerst na 1346 huwde.

De thans beschreven historie van het *Arkel*-wapen Anno 1621 van *Christoffel Peter Cornelisz. van Ghilse*, president-schepen van Dongen, mogen wij, tenslotte, samenvatten in een genealogische staat van tien generaties:

Jan I heer van *Arkel*, vermeld 1253—1264, tr. *Bertha van Ochten*, (zie De Ned. Leeuw 1966 k. 273)

↓

Arnoud I heer van *Noordeloos*, vermeld 1289-1307, tr. *Aleid*.

↓

Roelof I heer van *Dalem*, vermeld 1336-1346, tr. *N.N.*

↓

Roelof II heer van *Dalem*, vermeld 1350-1361, tr. *Beatrix van Duivenvoorde*,

↓

Willem heer van *Dongen*, vermeld 1357-1422 tr. *Sophia van Salmen*, (zie Hoofdstuk II sub II).

↓

Roelof heer van *Dongen*, vermeld 1406-1479, won bij *Engel*,

↓

Jan van Dongen, vermeld 1452-1480, schout van Dongen, tr. *Dierbant Wolfsdr.*, (zie Hoofdstuk IV § 3 sub I)

↓

Peter van Dongen, 1470-1552, schout van Dongen, tr. *Kathelyna van Ghilse*,

↓

Marie Petersdr. van Dongen tr. *Peter Cornelisz. van Ghilse*, vermeld 1551-1585, schepen van Dongen, (zie Hoofdstuk IV § 3 sub II ter 6).

↓

Christoffel Peter Cornelisz. van Ghilse, president-schepen van Dongen Ao. 1621 (zie Hoofdstuk I § 2 sub VI).

VRAGEN EN ANTWOORDE

Stakebrand-Everdingen (LXXXVIII, 96). In rige kwartieren-Nolen, vermeld in Gens Nostra 1 283, 378 en 386, worden als kwartieren van *Gilles Stakebrand* (Zutphen 1756—'97), dr. van *Gerrit Stakebrand*, vermoedelijk geb. Warnsveld, burger v. 23 febr. 1746, begr. aldaar 13 maart 1777, huwde al 1746 *Harmina Everdingen*, ged. Zutphen 4 febr. aldaar 14 okt. 1807, de volkwartieren genoemd (z kw. 492/493: *Jan Stakebrand* tr. Warnsveld 31 *Maria Ploegmans*, dr. van *Aelbert Ploegmans*; k *Jillis Everding(en)*, geb. vermoedelijk te Bommel, Zutphen 24 juni 1712, tr. aldaar 5 september 1 *Vrijmoed*, ged. Zutphen 4 april 1684. Vervolg p 984): *Jacob Hendrik op den Stakebrand* in de Bar 990) *Hendrik Vrijmoet*, ged. Zutphen 4 jan. 16 991) *Jenneken te Winckel*.

Lunteren.

F. VAN HC

van Velsen-van Lingen. Gevraagd aanvullend betreffende de volgende personen en hun voorouder *Arie van Velsen (van Velzen)*. † Nigtevecht 1 tr. vóór 17 maart 1754 *Maria van Lingen*, † Nigtevecht 1791.

Doorn.

E. J. C.

de Quertemont. Gevraagd de zestien kwartieren *Constant Dominique Auguste de Quertemont*, geb okt. 1806, † 's-Gravenhage 17 dec. 1881 (zoon *Jean Marie* en *Anne Josephe Emmanuelle Endres*) venhage 7 sept. 1831 *Margaretha Catharina J. Hoogstraten* (1810—1888, zie Nederl. Patriciaat Xa, 5).

Lunteren.

F. VAN HO

de Vos-Bejoe. Voorouders gevraagd van *Will* begr. Delft 31 jan. 1803, en zijn echtgenote *Mai* Delft 14 maart 1812.

Gaanderen.

B. BUITENRUS

de Vries. Waar en wanneer is ± 1776 geboren *Hendrik Jans de Vries*, † Amsterdam 13 april 18 mei 1798 de echtgenoot van *Susanna van der Lind* 1842). Wat is er bekend over zijn ouders?

Vught (N.-Br.).

MR. V

van de Wetering-den Exter. Gegevens gevraagd voorouders van *Martinus van de Wetering*, † Delft nov. 1779, testeerde te Delft, en (tr. Delft, geref., 1 *Jacoba den Exter*, ged. Delft (Nieuwe Kerk) 29 au

Gaanderen.

B. BUITENRUS

INHOUD VAN DIT NUMMER.

Bestuursberichten. — Historie van het *Arkel*-wapen. *Christoffel Peter Cornelisz. van Ghilse*, vergezeld van commentaar, door Mr. Dr. J. C. Maris van Sandelingen Vragen en antwoorden.